

kind van de rekening

onderzoek naar
borging beleid kindvriendelijke wijken



Rekenkamer
ROTTERDAM

kind van de rekening

onderzoek naar

borging beleid kindvriendelijke wijken



Rekenkamer
ROTTERDAM

voorwoord

Het beleid gericht op kindvriendelijke wijken is zeker voor Rotterdam een belangrijke opgave. De stad streeft al jaren naar een beperking van het aantal gezinnen die de stad verlaten. Een streven dat maar moeizaam van de grond komt, getuige ook de meest recente rapportage over de collegetargets op dit punt. De realisatie van kindvriendelijke wijken kan daarbij een belangrijke rol spelen.

Uit het onderhavige onderzoek van de rekenkamer is onder meer gebleken dat de realisatie van de doelstellingen met betrekking tot kindvriendelijke wijken in de programmafase aanzienlijk beter is verlopen dan in de fase waarin het kiwi-beleid deel uitmaakt van de reguliere organisatie. De (bestuurlijke) focus en prioriteit in combinatie met geormerkte gelden heeft in de programmafase goed gewerkt. Met het wegvallen van focus en (extra) budget is de zichtbaarheid en de effectiviteit vanuit kiwi-beleid grotendeels verdwenen.

Dit kan duiden op een breder probleem, waarbij specifieke programma's soms te snel worden afgebouwd ten faveure van inbedding in de reguliere organisatie. Op zich is de tijdelijkheid van programma's een terecht uitgangspunt. Te veel separate programma's maakt de sturing en beheersing van organisaties immers nodeloos complex en duur. Toch maakt ook dit voorbeeld weer duidelijk dat het beëindigen niet te snel dient plaats te vinden, omdat de bereikte resultaten weer snel kunnen verdampen. Het omzetten van programma's naar de reguliere organisatie zou enkel plaats mogen vinden, indien op basis van een stevige monitor blijkt dat de resultaten niet terugvallen. Mocht dit wel het geval zijn, dan ligt verdere voortzetting van het programma voor de hand.

Voor haar onderzoek heeft de rekenkamer veel informatie verzameld. De rekenkamer is de contactpersonen en geïnterviewden zeer erkentelijk voor hun medewerking. Het onderzoek werd verricht door Kees de Waijer, Chaima Boukhizzou, Esther Doodkorte, Shona Dickson en Rolf Willemse (projectleider)

Paul Hofstra
directeur

	voorwoord	3
	bestuurlijke nota	7
1	inleiding	9
	1-1 aanleiding	9
	1-2 doelstelling	9
	1-3 leeswijzer	10
2	conclusies en aanbevelingen	11
	2-1 hoofdconclusies	11
	2-2 toelichting op de hoofdconclusies	11
	2-3 aanbevelingen	16
3	reactie B en W en nawoord	19
	3-1 reactie B en W	19
	3-2 nawoord	24
	nota van bevindingen	29
1	inleiding	31
	1-1 aanleiding	31
	1-2 beleidsmatige achtergrond	32
	1-3 doel- en vraagstelling	34
	1-4 aanpak	35
	1-5 leeswijzer	35
2	opzet beleid kindvriendelijkheid	37
	2-1 inleiding	37
	2-2 aansluiting afbakening en probleemanalyse	37
	2-2-1 beleidsvoorbereiding: Jonge Hondenclub	37
	2-2-2 beleidsuitvoering: tijdelijk programma Rotterdam Kindvriendelijk	39
	2-3 opvattingen van deskundigen over kindvriendelijkheid	39
	2-3-1 kindvriendelijkheid	40
	2-3-2 kindvriendelijke wijken	41
	2-3-3 aansluiting opvattingen deskundigen en afbakening gemeente	43
	2-4 relatie maatschappelijke problemen, doelen en inspanningen	43
3	borging kindvriendelijkheid	47
	3-1 inleiding	47
	3-2 vastleggen beleid kindvriendelijke wijken in kaders	48
	3-2-1 vastlegging fysieke elementen kiwi-beleid	48
	3-2-2 vastlegging sociale elementen kiwi-beleid	51
	3-3 beleggen verantwoordelijkheid uitvoering in de organisatie	53
	3-3-1 bestuurlijke verantwoordelijkheid	53
	3-3-2 ambtelijke verantwoordelijkheid organisatie	54
	3-3-3 rol deelgemeenten	60
	3-3-4 woningcorporaties en projectontwikkelaars	61
	3-4 kwaliteit stedelijke instrumenten	61
	3-4-1 instrumenten ter bevordering beleidsuitvoering	61
	3-4-2 beleidsmonitoring	62

4	beleid kindvriendelijkheid in deelgemeenten	65
	4-1 inleiding	65
	4-2 aard en omvang probleem	65
	4-3 bestuurlijke prioriteit	66
	4-4 aanpak kindvriendelijkheid	67
	4-4-1 kindvriendelijke woningen	67
	4-4-2 openbare ruimte	70
	4-4-3 veilige routes	79
	4-4-4 voorzieningen	81
	4-5 goede voorbeelden volgens deelgemeenten	82
	4-6 succes- en faalfactoren	83
	4-6-1 succesfactoren	83
	4-6-2 faalfactoren	85
5	toepassing stedelijk beleid in deelgemeenten	87
	5-1 inleiding	87
	5-2 hanteren stedelijke afbakening en doelen	87
	5-3 gebruik stedelijke instrumenten	88
	5-3-1 stedenbouwkundige visie	88
	5-3-2 wijkscan	89
	5-3-3 monitor Rotterdam Kindvriendelijk	90
	5-3-4 best practices	90
	5-3-5 pedagogische wijkvisie	91
	5-4 verklaringen	91
	5-4-1 inleiding	91
	5-4-2 ontbreken van stedelijke sturing	91
	5-4-3 te lage prioriteit deelgemeenten	92
	5-4-4 instrumenten sluiten niet aan bij behoeften deelgemeenten	92
	bijlagen	95
bijlage 1	onderzoeksverantwoording	97
bijlage 2	uitkomsten analyses ip's per deelgemeente	99
bijlage 3	kindvriendelijkheid per deelgemeente en wijk	104
bijlage 4	overzicht gebruikte documenten	107
bijlage 5	lijst met afkortingen	111

bestuurlijke nota

1 inleiding

1-1 aanleiding

Uit onderzoek van het Verweij-Jonker Instituut in 2006 blijkt dat Rotterdam de slechtste stad is voor kinderen om in op te groeien. Ook in het vervolgonderzoek in 2012 is Rotterdam de slechtst scorende gemeente op het gebied van welzijn voor kinderen. Daarnaast verhuizen veel gezinnen met een gemiddeld of hoog inkomen de stad uit. Zij gaan naar een omgeving met grotere huizen, meer groen en meer speelruimte.

In de periode 2010- 2014 vindt het college een aantrekkelijk woonklimaat voor gezinnen belangrijk en heeft in het collegeprogramma aangegeven dat kindvriendelijke wijken moeten bijdragen aan de ambities van het college op het gebied van Rotterdam als woonstad. Die ambities behelzen dat in de collegeperiode 2010-2014 meer gezinnen, hoger opgeleiden en hogere inkomens voor de stad moeten worden behouden. Verder is de ambitie dat aan het einde van de betreffende collegeperiode het aandeel van de Rotterdammers dat tevreden is met de eigen woonsituatie en geen overlast ervaart (hoge waardering van woning en woonomgeving, buurt en samenleven) met 15% is gestegen ten opzichte van 2009.

Ook de raad hecht al langere tijd belang aan kindvriendelijkheid en kindvriendelijke wijken. Sinds 2007 heeft de raad diverse moties hierover aangenomen. Bij de afronding van het programma Rotterdam Kindvriendelijk in oktober 2011 is de raad in een motie akkoord gegaan dat het beleid kindvriendelijke wijken moet worden geïmplementeerd in bestaand beleid. In die motie wordt het college verder verzocht in elke nieuwe gebiedsvisie maatregelen op te nemen ter verbetering van kindvriendelijkheid. In een andere motie van diezelfde datum (de motie-Kinderschouw) heeft de raad aangegeven dat het instrumentarium voor kindvriendelijkheid verbetering behoeft 'op basis van resultaten in de praktijk'.

Zowel het bestuurlijk belang als de maatschappelijke relevantie van kindvriendelijkheid en, meer specifiek, kindvriendelijke wijken vormden aanleiding voor de rekenkamer om onderzoek uit te voeren naar de realisatie van kindvriendelijkere wijken.

1-2 doelstelling

De rekenkamer beoogt met dit onderzoek te oordelen over de borging van kindvriendelijkheid van wijken in gemeentelijk beleid en organisatie en over de mate waarin het stedelijk beleid doorwerkt in de wijze waarop in deelgemeenten vorm is gegeven aan kindvriendelijke wijken.

De centrale onderzoeksvraag luidt als volgt:

Hoe is kindvriendelijkheid van wijken geborgd in gemeentelijk beleid en organisatie en in welke mate werkt het stedelijk beleid voor kindvriendelijke wijken door in de wijze waarop in deelgemeenten vorm werd gegeven aan kindvriendelijke wijken?

1-3 leeswijzer

In de nota van bevindingen staan de resultaten van het onderzoek die als basis dienen voor de conclusies in de bestuurlijke nota. In deze nota van bevindingen wordt antwoord gegeven op de centrale vraag en de daarvan afgeleide onderzoeksvragen. De voorliggende bestuurlijke nota bevat de voornaamste conclusies en aanbevelingen.

Samen vormen de bestuurlijke nota en de nota van bevindingen het rekenkamerrapport.

2 conclusies en aanbevelingen

2-1 hoofdconclusies

- 1 Na de afronding van het programma Rotterdam Kindvriendelijk heeft de gemeente besloten om het beleid kindvriendelijke wijken (hierna: kiwi-beleid) in het staande beleid en de staande organisatie te implementeren. Deze implementatie is echter niet goed vormgegeven. Zo is het kiwi-beleid niet geheel adequaat vastgelegd.
- 2 Ondanks moties van de raad voert het college onvoldoende regie op de uitvoering van het beleid ten aanzien van kindvriendelijke wijken. De instrumenten om de uitvoering van het beleid aan te sturen zijn ontoereikend evenals de beschikbare middelen voor het beleid zelf. Daarmee is het kiwi-beleid na het programma Rotterdam Kindvriendelijk ook niet adequaat in de staande organisatie geïmplementeerd.
- 3 Ondanks de onderkenning van het college dat het kiwi-beleid moet bestaan uit sociale en fysieke elementen heeft het college ten onrechte de implementatie ervan voornamelijk fysiek ingestoken. Alleen investeren in fysieke elementen is echter niet voldoende om een kindvriendelijke wijk te realiseren.
- 4 Indien wijken kindvriendelijker zijn geworden, zal dit niet dankzij het stedelijk beleid zijn gerealiseerd. De stedelijke kaders en instrumenten worden in deelgemeenten namelijk nauwelijks toegepast.
- 5 Het is niet aannemelijk dat de college-inspanningen in het kiwi-beleid een relevante bijdrage kunnen hebben geleverd aan de oplossing van problemen op het gebied van een positief opgroei- en opvoedklimaat en (de college target voor) selectieve migratie.

2-2 toelichting op de hoofdconclusies

- 1 *Na de afronding van het programma Rotterdam Kindvriendelijk heeft de gemeente besloten om het beleid kindvriendelijke wijken (hierna: kiwi-beleid) in het staande beleid en de staande organisatie te implementeren. Deze implementatie is echter niet goed vormgegeven. Zo is het kiwi-beleid niet geheel adequaat vastgelegd.*
 - In 2006 heeft de toenmalige wethouder Jeugd aan een groep jonge ambtenaren (de zogenoemde Jonge Hondenclub; afkomstig van alle toenmalige gemeentelijke diensten die met kinderen te maken hebben) de opdracht gegeven om een plan te maken voor een kindvriendelijker Rotterdam.
 - Op basis van de voorstellen en aanbevelingen van de Jonge Hondenclub is voor de collegeperiode 2006-2010 het programma Rotterdam Kindvriendelijk opgezet. Tijdens het programma is in elf pilotwijken in acht deelgemeenten een breed scala aan zowel fysieke als sociale projecten uitgevoerd.
 - In januari 2010 is als resultaat van het programma Rotterdam Kindvriendelijk de stedenbouwkundige visie 'Bouwstenen voor een kindvriendelijk Rotterdam' aan de

gemeenteraad aangeboden. Bij de brief aan de raad over de visie is ook een implementatieplan voor de borging van het kiwi-beleid gepresenteerd.

- In het implementatieplan stelt het college voor het kiwi-beleid te borgen in het staande beleid en de staande organisatie. In de motie-Kinderschouw uit oktober 2011 heeft de raad de keuze voor borging in het staande beleid en de staande organisatie onderschreven.
 - Het kiwi-beleid bestaat uit zowel fysieke elementen (bijvoorbeeld brede stoepen) als sociale elementen (bijvoorbeeld Brede Scholen, gezond opgroeiklimaat in de wijk).
 - De fysieke elementen van het kiwi-beleid zijn voldoende adequaat vastgelegd in de stedenbouwkundige visie Bouwstenen voor een kindvriendelijk Rotterdam en in het uitvoeringsprogramma Woonvisie 2010-2014.
 - Sociale elementen van kindvriendelijkheid zijn in verschillende beleidsdocumenten vastgelegd, namelijk in de bouwsteen Voorzieningen, in de Best Practices Sociaal en in het Bronnenboek Wijkpedagogiek. Een majeur element van kindvriendelijke wijken – de Brede Scholen – is echter doelbewust uit het stedelijk beleid gehaald. Daarmee zijn de sociale elementen van het kiwi-beleid niet adequaat genoeg vastgelegd.
- 2 *Ondanks moties van de raad voert het college onvoldoende regie op de uitvoering van het beleid ten aanzien van kindvriendelijke wijken. De instrumenten om de uitvoering van het beleid aan te sturen zijn ontoereikend evenals de beschikbare middelen voor het beleid zelf. Daarmee is het kiwi-beleid na het programma Rotterdam Kindvriendelijk ook niet adequaat in de staande organisatie geïmplementeerd.*
- Op basis van zijn eindverantwoordelijkheid is regievoering, en meer concreet het sturen op resultaten van het kiwi-beleid, door de wethouder noodzakelijk.
 - De wethouder stuurt wat betreft de kindvriendelijke wijken alleen het cluster Stadsontwikkeling (SO) aan. Het ontbreekt aan actieve sturing aan het cluster Maatschappelijke ontwikkeling (MO) en aan de deelgemeenten die het beleid moeten uitvoeren.
 - De wethouder vindt het belangrijk dat kindvriendelijkheid op stedelijk niveau is verankerd bij de clusters MO en SO. Binnen de staande organisatie zijn de verantwoordelijkheden echter niet goed belegd.
 - De verantwoordelijkheid voor de regie over de sociale elementen van het kiwi-beleid ligt in handen van het cluster MO. De verantwoordelijkheid is binnen het cluster MO bij niemand en daarmee op ambtelijk niveau niet adequaat belegd.
 - De verantwoordelijkheid voor de regie over de fysieke elementen van het kiwi-beleid is bij de afdeling Ruimte en Wonen wel adequaat belegd bij het cluster SO.
 - De rekenkamer heeft in haar onderzoek geen vormen van afstemming over het kiwi-beleid tussen de beide clusters aangetroffen.
 - Via twee moties (motie-Kinderschouw en motie-Bokhove) heeft de raad opdracht gegeven tot een meer actieve en sturende rol van de stedelijke organisatie. In de moties heeft de raad het college verzocht om jaarlijks over de voortgang te rapporteren, het beleidsinstrumentarium te verbeteren, de kinderen te laten participeren en om in elk nieuw te ontwikkelen gebiedsvisie en daarvan afgeleide beleidsstukken een paragraaf op te nemen met ambitieniveau en concrete maatregelen ter verbetering van kindvriendelijkheid.
 - In april 2013 zijn deze moties formeel afgedaan, maar van een actievere sturende rol van de stedelijke organisatie is naar het oordeel van de rekenkamer geen sprake:

- Er heeft sinds de aanname van de motie geen jaarlijkse verantwoording plaatsgevonden.
 - Sinds de afronding van het programma zijn de beleidsinstrumenten niet aangepast. Ook zijn er geen nieuwe beleidsinstrumenten ontwikkeld.
 - Er heeft sinds de afronding van het programma geen wijziging in de rolverdeling tussen wethouder, clusters en deelgemeenten plaatsgevonden waardoor het college een meer actieve regievoering kan waarmaken.
 - Er is geen sprake van een toegenomen kinderparticipatie (wat beoogd werd in de motie-Kinderschouw) als gevolg van stedelijke initiatieven.
 - Kindvriendelijkheid wordt niet in alle beleidsstukken verwerkt.
- Het college beschikt niet over instrumenten waarmee het actief de sturende regierol kan oppakken:
 - Het college beschikt niet over beleidsinstrumenten waarmee het de uitvoering van het beleid door deelgemeenten kan afdwingen.
 - Er zijn twee instrumenten (wijkscans en kennisdeling) die de uitvoering van het beleid moeten bevorderen. Deze worden niet meer toegepast.
 - Het belangrijkste instrument dat het college inzicht moet geven in de resultaten van het beleid (de monitor Rotterdam Kindvriendelijk) is kwalitatief onvoldoende en biedt geen basis om te kunnen sturen. De monitor geeft geen inzicht in de mate waarin de aandacht voor kindvriendelijkheid het resultaat is van de beleidsinspanningen.
 - De financiële facilitering van de uitvoering van het kiwi-beleid is ontoereikend.
 - Zo is de beschikbaarheid van financiële middelen een succesfactor voor het vormgeven van kindvriendelijke wijken. Het college stelt echter geen specifiek budget beschikbaar voor de realisatie van kindvriendelijke wijken. Deelgemeenten moesten verbetering van de kindvriendelijkheid in de wijk realiseren binnen de eigen bestaande (budgettaire) kaders.
 - Daar staat tegenover dat de meeste deelgemeenten zelf ook geen specifiek budget voor kindvriendelijke wijken vrijmaakten om verbeteringen in de wijk op het gebied van kindvriendelijkheid te faciliteren. De deelgemeenten gaven daarmee te weinig prioriteit aan kindvriendelijke wijken.
- 3 *Ondanks de onderkenning van het college dat het kiwi-beleid moet bestaan uit sociale en fysieke elementen heeft het college ten onrechte de implementatie ervan voornamelijk fysiek ingestoken. Alleen investeren in fysieke elementen is echter niet voldoende om een kindvriendelijke wijk te realiseren.*
- Niet alleen tijdens het programma Rotterdam Kindvriendelijk, maar ook na de afronding ervan heeft het college bij het uitwerken van het beleid gekozen voor een brede benadering van het begrip kindvriendelijke wijken. Gekozen is voor een insteek met zowel fysieke (zoals kindvriendelijke woningen en ingrepen in de buitenruimte) als sociale elementen (zoals sociale veiligheid in de wijk voor kinderen en mogelijkheden voor jeugdontwikkeling in de wijk).
 - Wetenschappers en ervaringsdeskundigen onderschrijven deze brede afbakening van kindvriendelijkheid. Enkel geven ook aan dat het realiseren van sociale elementen noodzakelijk. Alleen investeren in fysieke elementen is niet voldoende.
 - Veel deelgemeenten vinden zelfs dat sociale elementen van kindvriendelijkheid meer prioriteit hebben dan fysieke elementen.

- In de borging van het kiwi-beleid in het staand beleid en de staande organisatie is echter nauwelijks nog aandacht voor sociale elementen, waardoor deze komen te vervallen en/of onderbelicht blijven:
 - De bestuurlijke verantwoordelijkheid voor het kiwi-beleid is verschoven. Het programma Rotterdam Kindvriendelijk was een initiatief van de wethouder Jeugd, maar de borging van het beleid is nu een verantwoordelijkheid van de wethouder Wonen en Ruimtelijke Ordening.
 - De ambtelijke verantwoordelijkheid voor het kiwi-beleid is primair bij het cluster SO belegd.
 - Binnen het cluster MO is de verantwoordelijkheid voor kindvriendelijke wijken niet belegd.
 - Zoals al eerder aangegeven is een majeur sociaal element, de Brede Scholen, uit het stedelijk beleid verdwenen.
 - De actief aan deelgemeenten aangeboden beleidsinstrumenten zijn fysiek van aard (bijvoorbeeld de stedenbouwkundige visie en de wijkscans).
 - Het wegvallen van stedelijke financiering heeft ertoe geleid dat met name op de sociale elementen wordt bezuinigd:
 - Soms hebben projecten uit het programma Rotterdam Kindvriendelijk door het wegvallen van middelen geen vervolg gekregen.
 - Buiten de stedenbouwkundige visie om zijn er binnen de deelgemeenten nog wel andere voorzieningen die bijdragen aan kindvriendelijkheid. Deelgemeenten geven aan dat veel van deze voorzieningen nu ook onder druk staan door de bezuinigingen.
- 4 *Indien wijken kindvriendelijker zijn geworden, zal dit niet dankzij het stedelijk beleid zijn gerealiseerd. De stedelijke kaders en instrumenten worden in deelgemeenten namelijk nauwelijks toegepast.*
- Ook vóór de borging van het kiwi-beleid in 2010 waren er verschillende initiatieven om de wijken kindvriendelijk te maken. Echter, om wijken vanaf dat moment nog kindvriendelijker te maken, zijn extra inspanningen nodig, zowel ten aanzien van fysieke als sociale elementen van kindvriendelijkheid.
 - Wat betreft de fysieke elementen kunnen in het kader van de aanpassing van de buitenruimte extra inspanningen worden verricht. Deze aanpassingen worden vastgelegd in zogenoemde inrichtingsplannen (hierna: ip's).
 - De rekenkamer heeft 112 ip's bestudeerd die vanaf 2010 in procedure of uitvoering waren en waarbij aandacht voor kindvriendelijkheid denkbaar is.
 - In bijna de helft van deze ip's is (redelijk) veel aandacht voor kindvriendelijkheid, zij het dat daarbij zelden de stedenbouwkundige visie expliciet is gebruikt.
 - Plannen van na 2010 (het jaar van verschijnen van de stedenbouwkundige visie en dus het moment waarop extra inspanningen voor de buitenruimte zouden moeten plaatsvinden) bevatten maar slechts iets vaker kindvriendelijke elementen dan de plannen uit 2010, waarbij iets vaker de visie expliciet is gebruikt.
 - De buitenspeelnorm, bespeelbaar groen en brede stoepen zijn de elementen uit de visie die relatief het meest aan de orde zijn (31 tot 39% van alle plannen vanaf 2010). In ongeveer een derde van de plannen is geen aandacht voor brede stoepen, waar dat wel had gekund.
 - In de ip's vanaf 2010 is relatief weinig aandacht voor veilige routes en drempelruimtes (24% respectievelijk 14%). Binnen deelgemeenten is er aandacht voor veilige routes, maar deze is – enkele specifieke relatief grote projecten in Spangen en het Oude Noorden daargelaten – relatief ad hoc en incidenteel.

Bovendien passen de initiatieven meer in een algemeen beleid ten aanzien van verkeersveiligheid, dan dat zij specifiek en direct op kinderen zijn gericht.

- In alle onderzochte deelgemeenten zijn Brede Scholen opgezet. De stedenbouwkundige visie is hier niet de aanleiding voor geweest. Inmiddels zijn de Brede Scholen uit het stedelijk beleid verdwenen.
 - De onderzochte deelgemeenten streven wat betreft kindvriendelijkheid niet expliciet de stedelijke doelen omtrent selectieve migratie en het creëren van een positief opvoedklimaat na.
 - De helft van de onderzochte deelgemeenten heeft het stedelijk kiwi-beleid of onderdelen daarvan expliciet verwerkt in eigen kaderstellende nota's en visies. De overige vier deelgemeenten hebben dat niet gedaan.
 - De onderzochte deelgemeenten maken geen gebruik van de stedenbouwkundige visie om in kaart te brengen hoe kindvriendelijk de wijken in de deelgemeente zijn ingericht.
 - In drie van de acht onderzochte deelgemeenten wordt de stedenbouwkundige visie in het geheel niet gebruikt en in de deelgemeenten die de visie wel gebruiken worden inrichtingsplannen niet consequent getoetst aan de visie.
 - De uitvoering van wijkscans is na de invoering door het cluster SO in 2011 en 2012 gestagneerd.
 - De monitor Rotterdam Kindvriendelijk is niet tot nauwelijks bekend onder de deelgemeenten en wordt niet toegepast.
 - De best practices worden niet actief gedeeld en/of toegepast door het cluster MO of door de onderzochte deelgemeenten zelf.
 - Het Bronnenboek Wijkpedagogiek is door één onderzochte deelgemeente toegepast. Andere deelgemeenten hebben geen pedagogische wijkvisie of hebben een eigen aanpak ontwikkeld.
 - De door het college aangeboden instrumenten zijn vooral fysiek van aard, terwijl deelgemeenten aangeven dat hun problematiek met betrekking tot kindvriendelijkheid vooral sociaal van aard is.
 - Inbreng van bewoners en andere actoren blijkt een belangrijke succesfactor. Volgens twee van de acht onderzochte deelgemeenten is deze bewonersbetrokkenheid belangrijker voor het realiseren van kindvriendelijkheid dan de stedenbouwkundige visie.
 - Kindvriendelijke elementen in de openbare ruimte, zoals speelplaatsen, brede stoepen en kindveilige routes, moeten nogal eens wijken voor andere ruimtelijke claims, bijvoorbeeld voor parkeerruimte, verkeersdoorstroming en wateropvang.
- 5 *Het is niet aannemelijk dat de college-inspanningen in het kiwi-beleid een relevante bijdrage kunnen hebben geleverd aan de oplossing van problemen op het gebied van een positief opgroei- en opvoedklimaat en (de college-target voor) selectieve migratie.*
- Met het verbeteren van de kindvriendelijkheid in de wijken wil het college twee problemen oplossen:
 - selectieve migratie (de uitstroom van gezinnen uit de stad);
 - zorgen over de aanwezigheid van een positief opgroei- en opvoedklimaat in de stad.
 - De aanwezigheid van een positief opgroei- en opvoedklimaat is niet vertaald in een college-target of andere concrete doelstellingen. Wel blijkt uit de onderliggende beleidstheorie dat een positief opgroei- en opvoedklimaat moet worden bereikt door in te zetten op de sociale elementen van kindvriendelijkheid.

- In de implementatie van het kiwi-beleid is er echter, zoals eerder vermeld, nauwelijks aandacht voor de sociale componenten van kindvriendelijkheid. Hierdoor kunnen inspanningen op het gebied van kindvriendelijke wijken geen verbetering in een positief opgroei- en opvoedklimaat realiseren.
- Het tegengaan van selectieve migratie is wel in het collegeprogramma opgenomen. Als specifieke target is een verminderde uitstroom van gezinnen in 2013 benoemd (10% minder uitstroom dan in 2009).
- Als bijbehorende inspanning heeft het college de concrete doelstelling geformuleerd om 3.000 gezinswoningen te hebben opgeleverd in 2014.
- Om de collegedoelstelling van 3.000 gezinswoningen te realiseren zou in drie maanden tijd van 1.000 gezinswoningen de bouw moeten starten. Dat is ongeveer 333 per maand, terwijl de realisatie van de start bouw gezinswoningen tot november 2013 gemiddeld ongeveer 43 woningen per maand is.
- De college target om gezinnen te behouden is ook speciaal voor Rotterdam Zuid geformuleerd. Op Zuid bevinden zich vier van de tien minst kindvriendelijke wijken van Rotterdam.
- Als er kindvriendelijke woningen worden gebouwd, is dit niet per se in de meest kindonvriendelijke wijken.

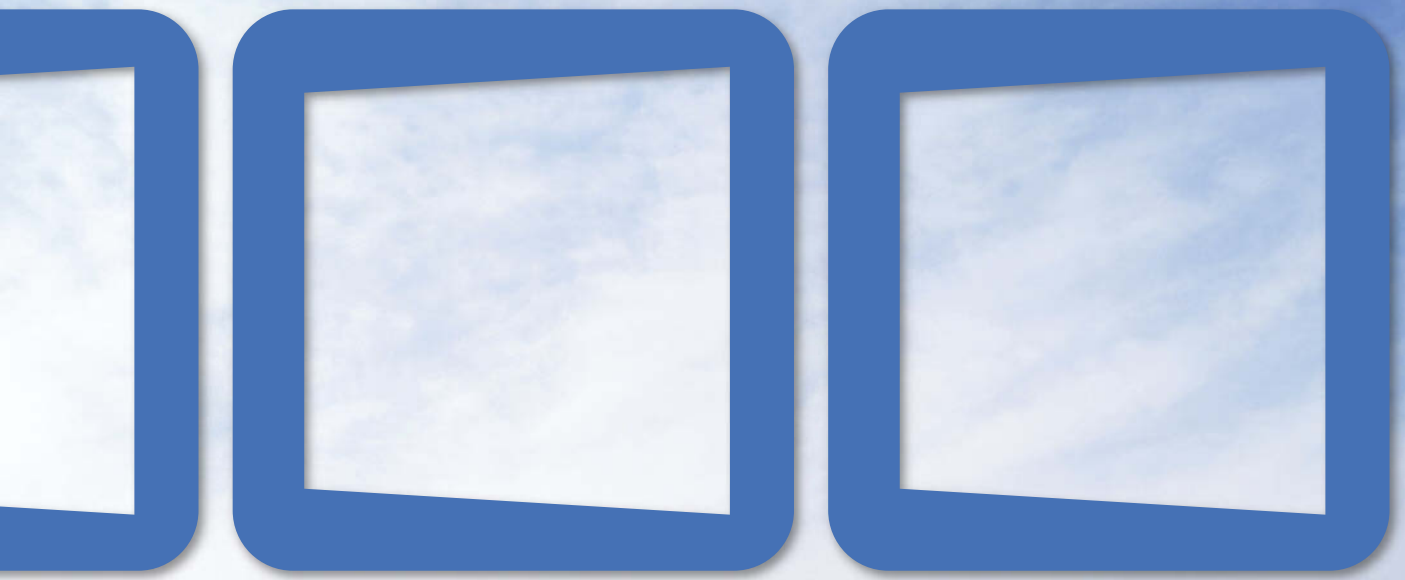
2-3 aanbevelingen

De rekenkamer komt op basis van haar onderzoek tot de volgende aanbevelingen aan het college van B en W. De aanbevelingen hebben betrekking op de uitvoering van het beleid kindvriendelijke wijken. Op 19 maart 2014 houden de deelgemeenten op te bestaan en zullen zijn vervangen door gebiedscommissies. Deze stellen gebiedsplannen alleen op, maar stellen ze niet vast. Dat doet het college. Daarmee komt niet alleen de regierol, maar ook de uitvoerende rol in het kiwi-beleid bij het college en de clusters te liggen. Gelet op de conclusies uit het onderzoek dat op stedelijk niveau het kiwi-beleid niet goed in het bestaande beleid en de organisatie is geïmplementeerd, is de noodzaak om de uitvoering van het kiwi-beleid goed te borgen des te urgenter geworden.

- 1 Teneinde ook de inzet van sociale elementen te borgen en daarmee de effectiviteit van het kiwi-beleid te vergroten, dient de portefeuillehouder Jeugd verantwoordelijk te worden gemaakt voor het beleid voor kindvriendelijke wijken.
- 2 Zorg dat de taken en verantwoordelijkheden wat betreft het kiwi-beleid duidelijk binnen de clusters SO en MO zijn belegd:
 - Maak expliciet welke afdelingen binnen de clusters verantwoordelijk zijn voor welke taken.
 - Bepaal welke instrumenten zij daarbij tot hun beschikking hebben.
 - Draag zorg voor reguliere afstemming tussen de clusters SO en MO over de ontwikkeling en uitvoering van het kiwi-beleid.
- 3 Houd vast aan het uitgangspunt dat voor de realisatie van kindvriendelijke wijken zowel belangrijke fysieke elementen als belangrijke sociale elementen moeten worden ingezet. Borg beide aspecten in één geïntegreerd beleidskader.
- 4 Beoordeel bij de totstandkoming van gebiedsplannen in hoeverre deze bijdragen aan de realisatie van kindvriendelijkheid in de desbetreffende wijk. Betrek daarbij

de mate waarin de voorgenomen initiatieven in de context van de wijk en in samenhang op alle elementen van kindvriendelijke wijken worden vormgegeven. Zorg er daarbij voor dat de genoemde initiatieven om de wijk kindvriendelijk te maken worden gedekt met een budget.

- 5 Ga na in welke mate en op welke wijze de bestaande beleidsinstrumenten nog toepasbaar zijn sinds de start van de gebiedscommissies.
- 6 Indien woningbouwinspanningen ook in de nieuwe collegeperiode een belangrijk onderdeel van het kiwi-beleid zijn, probeer de realisatie van gezinsvriendelijke woningen meer in lijn te brengen met de wijken waar de problemen met kindvriendelijke woningen het grootst zijn.
- 7 Draag ervoor zorg dat bewonersinitiatieven voor een kindvriendelijke wijk (als belangrijke succesfactor voor de realisatie van kindvriendelijke wijken) ook in de nieuwe rolverdeling tussen gebiedscommissies en clusters kunnen worden gerealiseerd. Niet alleen moeten de burgers worden betrokken in de planvorming, maar ook bij de realisatie van initiatieven of projecten.
- 8 Trek brede lering uit de tekortkomingen in de borging van het programma Rotterdam Kindvriendelijk en gebruik deze kennis bij andere programma's die binnen de staande organisatie moet worden geborgd. Zorg er bij de overdracht van een programma naar staand beleid ten minste voor dat de Rotterdamse Standaard voor Programmasturing (RSPS) wordt toegepast, zodat:
 - De onderliggende beleidstheorie duidelijk is en het beleid concrete doelstellingen kent.
 - Alle aspecten uit het programma ook in het beleid worden geborgd.
 - De verantwoordelijkheden binnen de organisatie adequaat (transparant en op de juiste plek) zijn belegd en dat duidelijke afspraken hierover worden gemaakt.
 - Een actief sturende regierol door het college kan worden waargemaakt.
 - Er middelen beschikbaar zijn om de uitvoering van het beleid te faciliteren.



3 reactie B en W en nawoord

3-1 reactie B en W

Wij danken u voor toezending van het conceptrapport 'kindvriendelijke wijken' voor bestuurlijk wederhoor. Het rapport doet verslag van het door uw kamer uitgevoerde onderzoek naar de borging van kindvriendelijkheid van wijken in het gemeentelijk beleid en de gemeentelijke organisatie in de afgelopen collegeperiode. U neemt daarbij met name de rol van het stedelijk bestuur, de clusters SO en MO en de deelgemeenten onder de loupe.

Onze reactie bestaat uit drie onderdelen. Eerst geven wij aan hoe in onze optiek het programma 'Rotterdam Kindvriendelijk' is uitgevoerd in de afgelopen vier jaar en wat daarbij de rol van de betrokken partijen is geweest. Daarna gaan wij in op de conclusies van uw onderzoek. En tot slot reageren wij op de door u gedane aanbevelingen.

Uitvoering programma Rotterdam Kindvriendelijk

Als onderdeel van het werken aan de aantrekkelijke woonstad en de ontwikkeling van wijken van waarde is de afgelopen acht jaar prioriteit gegeven aan de realisatie van kindvriendelijke wijken in Rotterdam. In de periode 2006-2010 door het opzetten en uitvoeren van het ontwikkelprogramma Rotterdam Kindvriendelijk en in de periode 2010-2014 door de inbedding van de uitvoering van het programma in de staande organisatie van de gemeente.

In het Collegewerkprogramma 2010-2014 hebben wij ten aanzien van de realisatie van kindvriendelijke wijken het volgende aangegeven:

- 1 deze collegeperiode starten wij met de uitvoering van het in de voorafgaande periode ontwikkelde programma 'Rotterdam Kindvriendelijk'
- 2 kindvriendelijkheid zal een vast onderdeel zijn van de bestuursakkoorden die we met de deelgemeenten afsluiten en de gebiedsafspraken die we met de woningcorporaties maken
- 3 met de deelgemeenten zal worden afgesproken, dat de Rotterdamse norm voor buitenspeelruimte wordt gerealiseerd als dat financieel en ruimtelijk haalbaar is.

Wij merken op dat deze voornemens alle zijn uitgevoerd. Mede als gevolg hiervan zijn over een breed vlak partijen aan de slag gegaan met het kindvriendelijker maken van Rotterdamse wijken: gemeentelijke diensten, deelgemeenten, woningcorporaties en niet in de laatste plaats bewoners, ouders en kinderen zelf. Over de resultaten die dit heeft opgeleverd hebben wij in de eerste Jaarrapportage Kindvriendelijke Wijken (april 2013) en in de Eindverantwoording van het Collegewerkprogramma (januari 2014) gerapporteerd aan de raad.

In onze opvatting is een wijk kindvriendelijk als deze objectief en in de beleving van bewoners goed scoort in de domeinen:

- sociaal: imago, sociale betrokkenheid en geschiktheid voor kinderen

- fysiek: woningen, plekken buiten voor de jeugd en kwaliteit buitenruimte
- veilig: verkeersveiligheid en sociale veiligheid
- voorzieningen: basisvoorzieningen en niet-dagelijkse voorzieningen.

Het zijn ook deze elementen die in de Monitor Rotterdam Kindvriendelijk worden gemeten, voor het laatst in oktober 2012. Uit deze meting blijkt dat de Rotterdamse wijken in 2012 in vergelijking met 2010 gemiddeld kindvriendelijker zijn geworden. In de tweede helft van 2014 wordt de volgende meting uitgevoerd.

Wethouder WROVSE was in de afgelopen collegeperiode primair bestuurlijk verantwoordelijk voor de ontwikkeling van kindvriendelijke wijken, zowel voor wat betreft de fysieke als de sociale domeinen (zie boven). Hij was verantwoordelijkheid voor de verankering van de aanpak in de bestuursakkoorden en de gebiedsafspraken en voor de bestuurlijke aansturing van het ambtelijk apparaat, welke primair via het cluster SO liep. Voorts was hij betrokken bij het enthousiasmeren van groepen bewoners, ouders en kinderen om zelf initiatieven in hun eigen wijk te nemen.

Op ambtelijk niveau was in de afgelopen collegeperiode het cluster SO (met name de voormalige dienst dS+V) primair verantwoordelijk voor de ontwikkeling van kindvriendelijke wijken. Deze verantwoordelijkheid is nadrukkelijk in samenwerking met het cluster MO (met name de voormalige diensten JOS en SenR) opgepakt. SO trad daarbij op als adviseur van de deelgemeenten, als bewaker van de normen en als uitvoerder van concrete projecten (door de inzet van landschapsarchitecten, stedenbouwkundigen en verkeerskundigen).

Het cluster MO heeft in de afgelopen collegeperiode concreet gewerkt aan de verbetering van de toepassingsmogelijkheden van de Rotterdamse norm voor buitenspeelruimte. Als gevolg van de planvorming in de periode 2006-2010 zijn in de periode 2010-2014 ook diverse schoolpleinen vergroend en mede als speelpleinen voor de wijk ingezet. In de periode 2006-2010 is met prioriteit gewerkt aan zogenaamde wijkarrangementen als variant van de brede school. Vandaar dat deze voorziening ook is genoemd in de bouwstenen voor de stedenbouwkundige visie Bouwstenen voor een kindvriendelijk Rotterdam. In de periode 2010-2014 is de leertijduitbreiding van de brede school vooral ingezet voor het verhogen van leerprestaties. De wijkgebonden activiteiten werden in dat kader georganiseerd. Daarom is de pedagogische wijkvisie niet verder ingevuld. In de Monitor Rotterdam Kindvriendelijk worden deze elementen dan ook niet meer expliciet meegenomen in het sociale domein.

Een belangrijk deel van de uitvoering van het programma Rotterdam Kindvriendelijk betreft het kindvriendelijker maken van de buitenruimte en het realiseren van kindvriendelijke routes in de wijk. De deelgemeenten hebben daarvoor de rol van opdrachtgever vervuld. Dit betreft niet alleen de (her)ontwikkeling van nieuwe gebieden en routes (waarvoor de zogenaamde inrichtingsplannen worden gemaakt), maar ook het treffen van beheermaatregelen (waarvoor geen inrichtingsplannen worden gemaakt). Tevens vervullen de deelgemeenten vaak de rol van facilitator van bewonersinitiatieven, soms in samenwerking met woningcorporaties en andere maatschappelijke partijen in de wijken.

Belangrijkste rol van de woningcorporaties bij de ontwikkeling van kindvriendelijke wijken is de realisatie van voor gezinnen geschikte woningen. Dat doen zij waar dat in de praktijk mogelijk is, dat wil zeggen waar tenminste aan de volgende drie

randvoorwaarden voldaan wordt: het past in het woonmilieu, er is voldoende effectieve vraag naar en er zijn concrete realisatiemogelijkheden ter plaatse.

En last-but-not-least moet de belangrijke rol van bewoners, ouders en kinderen bij de realisatie van kindvriendelijke wijken genoemd worden. De afgelopen vier jaar is een heel scala aan bewonersinitiatieven, projecten van ouders en vormen van kinderparticipatie van de grond gekomen, variërend van de activiteiten van de in verschillende deelgemeenten bestaande kinderraden tot het uitvoeren van een kinderschouw en de concrete inrichting van speelplekken. Zie o.a. www.rotterdam.nl/kinderen010. Wij zien dat kindvriendelijkheid niet alleen een prioriteit van de gemeente is, maar dat het ook echt leeft bij de bevolking van Rotterdam.

Reactie op uw conclusies

U geeft in uw hoofdconclusies aan, dat het gemeentelijk beleid ten aanzien van de realisatie van kindvriendelijke wijken (het kiwi-beleid) niet geheel adequaat is vastgelegd, dat de uitvoering ervan niet adequaat in de staande organisatie is geborgd en dat deze ten onrechte voornamelijk fysiek is ingestoken. De geboekte resultaten zijn volgens u niet het gevolg van onze inspanningen. Wij kunnen ons om de volgende redenen niet vinden in deze conclusies.

Bij de overgang van de fase van het ontwikkelprogramma (2006-2010) naar de fase van de inbedding van de uitvoering in de staande organisatie (2010-2014) is helder aangegeven dat een brede inzet op de thema's wonen, openbare ruimte, voorzieningen en veilige routes voor de komende tijd nodig blijft. In de stedenbouwkundige visie en het daarbij horende implementatieplan is hieraan met de kennis van dat moment invulling gegeven. In de monitor is dit ingevuld met gebiedsgerichte metingen op de domeinen sociaal, fysiek, veilig en voorzieningen. Het beleid is volgens ons wel adequaat vastgelegd, zowel wat betreft de na te streven doelen als wat betreft de uitvoering en de resultaatverantwoording.

Zoals in het voorafgaande al is aangegeven, verliep de bestuurlijke aansturing van het ambtelijk apparaat primair via het cluster SO. Dit cluster was tevens feitelijk uitvoerder van de plannen op gebiedsniveau, in opzicht van de deelgemeenten. Daarbij is en wordt nog steeds goed samengewerkt op uitvoeringsniveau tussen de clusters SO en MO. Wij zijn van mening dat de uitvoering van het kiwi-beleid wel adequaat in de staande organisatie is geborgd.

Een bewuste keuze in het Collegewerkprogramma 2010-2014 was, dat er geen aparte budgetten voor kindvriendelijkheid meer ter beschikking gesteld worden, maar dat zoveel mogelijk aangehaakt moet worden op de inzet van bestaande middelen. De afbouw van de inzet op wijkarrangementen als variant van de brede school en de pedagogische wijkvisie en de prioriteit voor leertijduitbreiding en verhoging van leerprestaties is eveneens een bewuste keuze geweest, die van invloed is geweest op de bijdrage die in de afgelopen vier jaar vanuit scholen kon worden geleverd aan de realisatie van voorzieningen voor de wijk.

Het is onjuist, dat alleen de inzet op brede scholen, de pedagogische wijkvisie en het uitdragen van best practices op het sociale vlak de sociale elementen in het kiwi-beleid vormen. Ook de bevordering van de sociale veiligheid en de bewonersbetrokkenheid kunnen hiertoe gerekend worden. Met name de

betrokkenheid van bewoners, ouders en kinderen bij de realisatie van kindvriendelijke wijken is de afgelopen jaren duidelijk gegroeid, wellicht meer nog dan in 2010 verwacht werd. In onze ogen is er ook geen tegenstelling tussen het uitgaan van bewonerswensen en het toepassen van de bouwstenen in de stedenbouwkundige visie, hooguit een verschil in tijdsperspectief.

Wij kunnen ons niet aan de indruk onttrekken, dat het onderzoek geen oog heeft gehad voor het gegeven dat de rol van de overheid bij dit soort processen de afgelopen vier jaar aanzienlijk is veranderd. Regie op uitvoering betekent tegenwoordig echt iets anders dan een paar jaar geleden. Flexibel inspelen op veranderde omstandigheden en aansluiten op de energie en de feitelijke beweging in de samenleving is meer dan ooit geboden.

Reactie op uw aanbevelingen

Hieronder geven wij per aanbeveling beargumenteerd aan of wij deze wel of niet overnemen.

1. Teneinde ook de inzet van sociale elementen te borgen en daarmee de effectiviteit van het kiwi-beleid te vergroten, dient de portefeuillehouder Jeugd verantwoordelijk te worden gemaakt voor het beleid voor kindvriendelijke wijken.

Deze aanbeveling nemen wij niet over. Wij zijn van mening, dat het beleid voor kindvriendelijke wijken een verantwoordelijkheid van het hele college is. Er moet wel een gemeentelijk organisatie-onderdeel aangewezen worden, die zorg draagt voor de jaarlijkse voortgangsrapportage en de tweejaarlijkse monitor. Gelet op de relatief grote rol van het cluster SO bij de uitvoering van het beleid, ligt het voor de hand dit cluster hiervoor aan te wijzen en de primair voor dit cluster verantwoordelijke wethouder als collegewoordvoerder aan te wijzen.

2. Zorg dat de taken en verantwoordelijkheden wat betreft het kiwi-beleid duidelijk binnen de clusters SO en MO zijn belegd:

- Maak expliciet welke afdelingen binnen de clusters verantwoordelijk zijn voor welke taken.
- Bepaal welke instrumenten zij daarbij tot hun beschikking hebben.
- Draag zorg voor reguliere afstemming tussen de clusters SO en MO over de ontwikkeling en uitvoering van het kiwi-beleid.

Deze aanbeveling nemen wij over, met dien verstande dat wij het niet wenselijk vinden er weer een apart programma van te maken. Dat zou niet bevorderlijk zijn voor de hierboven genoemde gezamenlijke verantwoordelijkheid. De verdeling van ambtelijke taken en verantwoordelijkheden over de clusters SO en MO staat in onze ogen niet ter discussie, maar bezinning op verbeteringsmogelijkheden is altijd een goede zaak.

3. Houd vast aan het uitgangspunt dat voor de realisatie van kindvriendelijke wijken zowel belangrijke fysieke elementen als belangrijke sociale elementen moeten worden ingezet. Borg beide aspecten in één geïntegreerd beleidskader.

Dit uitgangspunt onderschrijven wij. Een nieuw beleidskader achten wij niet nodig.

4. Beoordeel bij de totstandkoming van gebiedsplannen in hoeverre deze bijdragen aan de realisatie van kindvriendelijkheid in de desbetreffende wijk. Betrek daarbij de mate waarin de voorgenomen initiatieven in de context van de wijk en in samenhang op alle elementen van kindvriendelijke wijken worden vormgegeven. Zorg er daarbij voor dat de genoemde initiatieven om de wijk kindvriendelijk te maken worden gedekt met een budget.

Deze aanbeveling nemen wij over, met dien verstande dat er voor kindvriendelijkheid geen apart budget komt, maar wel dat hiervoor in bestaande budgetten voldoende ruimte moet worden vrijgemaakt. In de nieuwe gebiedsplannen die in september/oktober door de raad zullen worden vastgesteld, wordt ruim aandacht aan kindvriendelijkheid besteed.

5. Ga na in welke mate en op welke wijze de bestaande beleidsinstrumenten nog toepasbaar zijn sinds de start van de gebiedscommissies.

Deze aanbeveling nemen wij over. Ook dit komt terug in de nieuwe gebiedsplannen.

6. Indien woningbouwspanningen ook in de nieuwe collegeperiode een belangrijk onderdeel van het kiwi-beleid zijn, probeer de realisatie van gezinsvriendelijke woningen meer in lijn te brengen met de wijken waar de problemen met kindvriendelijke woningen het grootst zijn.

Deze aanbeveling nemen wij niet over. Het bij voorrang bouwen van gezinsvriendelijke woningen in de minst kindvriendelijke wijken is nooit inzet van het beleid geweest. Het uitbouwen van bestaande kwaliteiten van wijken (olievlekwerking) is veel meer de lijn van de Stadsvisie. Bovendien is de productie ook afhankelijk van feitelijke en fysieke realisatiemogelijkheden. Kapitaalvernietiging (door extra sloop) om toch fysieke ruimte te scheppen zou geen goede zaak zijn.

7. Draag ervoor zorg dat bewonersinitiatieven voor een kindvriendelijke wijk (als belangrijke succesfactor voor de realisatie van kindvriendelijke wijken) ook in de nieuwe rolverdeling tussen gebiedscommissies en clusters kunnen worden gerealiseerd. Niet alleen moeten de burgers worden betrokken in de planvorming, maar ook bij de realisatie van initiatieven of projecten.

Deze aanbeveling nemen wij over. Ook dit komt terug in de nieuwe gebiedsplannen.

8. Trek brede lering uit de tekortkomingen in de borging van het programma Rotterdam Kindvriendelijk en gebruik deze kennis bij andere programma's die binnen de staande organisatie moet worden geborgd. Zorg er bij de overdracht van een programma naar staand beleid ten minste voor dat de Rotterdamse Standaard voor Programmasturing (RSPS) wordt toegepast, zodat:

- De onderliggende beleidstheorie duidelijk is en het beleid concrete doelstellingen kent.
- Alle aspecten uit het programma ook in het beleid worden geborgd.
- De verantwoordelijkheden binnen de organisatie adequaat (transparant en op de juiste plek) zijn belegd en dat duidelijke afspraken hierover worden gemaakt.
- Een actief sturende regierol door het college kan worden waargemaakt.
- Er middelen beschikbaar zijn om de uitvoering van het beleid te faciliteren.

Deze aanbeveling nemen wij over met de volgende kanttekeningen:

1. We zijn het niet eens met de conclusie dat de borging van het programma Rotterdam Kindvriendelijk onvoldoende is geweest.
2. De RSPS is pas in juli 2013 vastgesteld.
3. Voor de uitvoering van het beleid zullen ook de komende tijd alleen bestaande middelen beschikbaar zijn.
4. Ook dit komt terug in de nieuwe gebiedsplannen.

3-2 nawoord

De rekenkamer dankt het college van B en W voor de reactie op het rapport. Deze geeft aanleiding tot de volgende opmerkingen.

algemeen

De kern van de reactie van het college is dat (de uitvoering van) het beleid kindvriendelijke wijken wél goed in het staande beleid en organisatie is geborgd, in weerwil van de conclusies van de rekenkamer. Het college onderbouwt deze stelling echter op gebrekkige wijze, en wel om de drie navolgende redenen.

Ten eerste baseert het zich onder meer op enkele voorgenomen acties uit het collegewerkprogramma. Deze zijn inderdaad uitgevoerd, zoals ook blijkt uit ons onderzoek, maar het betreft toch vooral nog papieren maatregelen (zoals het opnemen van kiwi in de bestuursakkoorden). Het ervoor zorgen dat een kiwi-beleid in de deelgemeenten van de grond komt vraagt evenwel veel meer, zoals het hierin ondersteunen van de deelgemeenten met voor hen bruikbare instrumenten. Dit laatste is zo goed als niet van de grond gekomen. Op deze conclusie reflecteert het college in zijn reactie niet. De rekenkamer wil niet ontkennen dat er tal van kindvriendelijke initiatieven zijn gerealiseerd – in het rapport geven we tal van voorbeelden – maar dit is niet dankzij het beleid van de stad.

Ten tweede gaat het college ook voorbij aan de beloftes die het de raad heeft gedaan wat betreft de borging van het beleid. Deze beloftes gaan veel verder dan de door het college genoemde activiteiten in het collegewerkprogramma. Zo heeft het college op verschillende momenten aan de raad gecommuniceerd op welke wijze en met welke elementen het kiwi-beleid zou worden uitgevoerd, onder meer in het implementatieplan van het kiwi-beleid (2010) en in de stedenbouwkundige visie. Het gaat daarbij om onder meer de beleidsinstrumenten die het college wil gebruiken, de rol van de brede scholen, de pedagogische wijkvisie en de door de raad in een motie gevraagde jaarlijkse verantwoording en versterking van de beleidsinstrumenten. Uit het onderzoek blijkt dat deze toezeggingen onvoldoende zijn nagekomen.

Ten derde blijkt uit de reactie van het college zelf al dat bepaalde oorspronkelijke elementen van het kiwi-beleid feitelijk geen vervolg meer hebben gekregen, terwijl dat even na afronding van het programma Rotterdam Kindvriendelijk wel de bedoeling was en de raad ook over deze bedoeling is geïnformeerd. Het betreft hier de voornaamste sociale elementen van het kiwi-beleid, namelijk de Brede Scholen en de pedagogische wijkvisie. Het college zegt nu bewust voor de afbouw van deze wijkarrangementen te hebben gekozen. Uit het onderzoek bleek al dat deze niet van de grond zijn gekomen, maar het is nu voor het eerst dat het college expliciet aangeeft hierop geen inzet te hebben willen plegen. Daarmee kan dit deel van het beleid sowieso niet zijn geborgd. Overigens wordt in de collegereactie nog wel de suggestie

gewekt dat het cluster MO heel actief uitvoering geeft aan het kiwi-beleid, terwijl in het onderzoek is gebleken dat niemand binnen MO nog verantwoordelijk hiervoor is. Ook dit laat zien dat de borging van het kiwi-beleid onvoldoende is.

Dit overziend is het nogal bevreemdend dat het college aangeeft dat kindvriendelijkheid een prioriteit is van de gemeente. Indien iets prioriteit heeft mag verwacht worden dat extra inspanningen worden geleverd dan wel dat extra budget beschikbaar wordt gesteld. Dit is noch uit de bevindingen van het onderzoek gebleken, noch blijkt het uit de collegereactie zelf. Sterker, hierin stelt het college zelf dat het geen specifiek budget voor kindvriendelijkheid wilde vastleggen en dat de specifieke wijkarrangementen voor de sociale elementen van kindvriendelijkheid bewust zijn afgebouwd.

Ten slotte lijkt het college met zijn reactie een fundamentele koerswijziging in het kiwi-beleid te hebben aangebracht. Waar oorspronkelijk het beleid ten aanzien van kindvriendelijkheid terecht beperkt werd tot de directe wijkomgeving van een kind, worden de sociale aspecten van kindvriendelijkheid nu verbreed naar algemene noties als sociale veiligheid en bewonersbetrokkenheid. Daarmee is sprake van een dusdanige verbreding dat van een kiwi-beleid eigenlijk niet meer kan worden gesproken. De rekenkamer heeft over deze koerswijziging geen expliciete communicatie met de raad aangetroffen.

aanbevelingen

Het college heeft op alle aanbevelingen expliciet gereageerd. Volgens zijn eigen zeggen neemt het vijf van de acht aanbevelingen (goeddeels) over, twee niet en van één aanbeveling wordt 'het uitgangspunt onderschreven'. Op basis van de toelichting heeft de rekenkamer echter de indruk dat aanbevelingen niet helemaal worden begrepen en dat aan de strekking ervan wordt voorbij gegaan. Vaak ook wordt verwezen naar de komende gebiedsplannen, waarin volgens het college ruim aandacht wordt besteed aan kindvriendelijkheid en bijvoorbeeld ook de beleidsinstrumenten. Dit bevreemdt de rekenkamer, omdat nu nog niet duidelijk is wat er concreet in de gebiedsplannen zal staan; deze verschijnen pas in september 2014.

Uit de argumentaties van het college maakt de rekenkamer evenwel op dat het college vier aanbevelingen daadwerkelijk overneemt en vier niet. Hieronder wordt per aanbeveling ingegaan op de reactie van het college.

aanbeveling 1 (portefeuillehouder Jeugd verantwoordelijk maken)

Het college neemt deze aanbeveling niet over vanwege het standpunt dat veel onderdelen van de uitvoering van het beleid nu door cluster SO worden uitgevoerd. Dit klopt, maar hiermee wordt precies de vinger op de zere plek gelegd. Het verantwoordelijk maken van de portefeuillehouder Jeugd kan er namelijk toe bijdragen dat de nu vergeten en onderbelichte, doch noodzakelijke sociale elementen in de uitvoering van het beleid voldoende worden geborgd. Overigens geeft de in de reactie genoemde verbreding van kindvriendelijkheid naar sociale veiligheid en ouderbetrokkenheid des te meer reden om te heroverwegen of kindvriendelijkheid in de portefeuille van de wethouder Wonen thuishoort.

aanbeveling 2 (beleg taken en verantwoordelijkheden duidelijk binnen de clusters)

Het college neemt deze aanbeveling over, maar geeft aan er niet weer een programma van te willen maken en dat een herverdeling van taken niet ter discussie staat. De aanbeveling stelt echter niet dat er opnieuw een programma moet gaan komen. Het gaat de rekenkamer om het inzichtelijk en transparant maken van de huidige rollen, taken en verantwoordelijkheden en de expliciete koppeling van deze taken en verantwoordelijkheden aan afdelingen binnen de clusters. Daarbij is een reguliere afstemming tussen de verschillende betrokken afdelingen noodzakelijk. De rekenkamer gaat er dan ook vanuit dat het college met het overnemen van de aanbeveling ervoor zorg draagt dat de rollen en verantwoordelijkheden van de clusters SO en MO nu duidelijk worden vastgelegd en dat een regulier overleg tussen beide clusters zal plaatsvinden.

aanbeveling 3 (borg fysieke en sociale elementen in één geïntegreerd beleidskader)

Het college zegt het uitgangspunt te onderschrijven, maar wenst geen geïntegreerd beleidskader omtrent kiwi. Daarmee neemt het de aanbeveling niet over, want het geïntegreerde beleidskader is uiteindelijk de kern van de aanbeveling. Een dergelijk kader is namelijk een waarborg dat niet alleen de fysieke elementen van het kiwi-beleid worden uitgevoerd, maar juist ook de sociale elementen. Aan het laatste ontbreekt het nu.

aanbeveling 4 (beoordeel gebiedsplannen op realisatie kindvriendelijkheid en zorg dat genoemde initiatieven zijn gedekt met een budget)

Het college neemt deze aanbeveling over. Het stelt daarbij dat er voldoende aandacht voor kindvriendelijkheid is in de nog te verschijnen gebiedsplannen, maar dat lijkt de rekenkamer wel nogal prematuur. Daarnaast wijst de rekenkamer erop dat de crux van de aanbeveling is dat het college de (door de gebiedscommissies opgestelde) conceptgebiedsplannen op kindvriendelijkheid zal moeten gaan beoordelen. Dit betekent het expliciet vastleggen en transparant maken van een beoordelingskader van de conceptgebiedsplannen op kiwi-elementen. De rekenkamer veronderstelt dat het college met het overnemen van de aanbeveling dit ook zal doen.

Wat betreft het niet vrijmaken van budgettaire middelen voor de initiatieven in de gebiedsplannen, wijst de rekenkamer nog naar de raadsbehandeling van het rekenkamerrapport 'wijken voor de stad' van 6 maart 2014. Een van de door de raad aangenomen aanbevelingen heeft tot strekking dat niet-reguliere initiatieven in gebiedsplannen een financiële vertaling dienen te verkrijgen. Dit waarborgt dat zij ook worden uitgevoerd. De raad heeft het college opgedragen in een plan van aanpak op te nemen hoe het deze aanbeveling gaat uitvoeren. De reactie van het college op aanbeveling 4 in dit rapport lijkt hier niet bij te passen.

aanbeveling 5 (nagaan welke beleidsinstrumenten nog toepasbaar zijn)

Het college neemt deze aanbeveling over. De rekenkamer is verheugd dat het college het belang van een duidelijk inzicht in de bestaande en nog van toepassing zijnde beleidsinstrumenten onderkend. Immers, de clusters krijgen nu een veel grotere rol in de uitvoering van het beleid, naast hun bestaande adviserende en coördinerende taak. Sommige van de huidige beleidsinstrumenten in het kiwi-beleid zullen daardoor niet goed toepasbaar meer zijn. De rekenkamer wijst er wel op dat dergelijke instrumenten geen deel uit zouden moeten maken van de individuele gebiedsplannen (deze bevatten immers inhoudelijke beleidsvoornemens). Om werkelijk recht te doen aan de aanbeveling zou de het college een ander (organisatiebreed) document moeten opstellen ten aanzien van de inzet van de kiwi-beleidsinstrumenten. Het in

aanbeveling 3 genoemde beleidskader zou daartoe geschikt zijn. Feitelijk betekent dit dat het college de aanbeveling niet overneemt.

aanbeveling 6 (breng lijn in realisatie van gezinsvriendelijke woningen)

Het college neemt deze aanbeveling niet over en geeft aan dat het uitbouwen van bestaande kwaliteiten van de wijken meer de lijn is van de Stadsvisie. Het college interpreteert de aanbeveling van de rekenkamer te strak en gaat voorbij aan de intentie ervan. De rekenkamer heeft namelijk niet concreet aanbevolen om voorrang te geven aan het bouwen van kindvriendelijke woningen in de minst kindvriendelijke wijken. Wel zou er meer gericht gebouwd kunnen worden. De aanbeveling heeft de intentie om gericht te bouwen, dat wil zeggen door te *proberen* de realisatie van gezinsvriendelijke woningen *meer in lijn* te brengen met de wijken waar de problemen met kindvriendelijke woningen het grootst zijn. Deze gerichtheid ontbreekt in het kiwi-beleid nu geheel.

aanbeveling 7 (draag zorg dat bewonersinitiatieven ook in de nieuwe rolverdeling tussen gebiedscommissies en clusters kunnen worden gerealiseerd).

De rekenkamer is blij met de toezegging dat bewonersinitiatieven ook in de nieuwe rolverdeling tussen clusters en gebiedscommissies kunnen worden gerealiseerd. Het college voegt daaraan toe dat 'dit in de gebiedsplannen' is gerealiseerd, maar het bedoelt waarschijnlijk bij 'de totstandkoming van de gebiedsplannen'. In de Verordening op de gebiedscommissies is immers voorgeschreven dat gebiedsplannen op interactieve wijze met burgers tot stand moeten komen. De rekenkamer heeft in zijn onderzoeksprogramma 2014 de totstandkoming van de gebiedsplannen en de rol van burgers daarbij opgenomen. Dan zal blijken of het college deze aanbeveling daadwerkelijk heeft opgevolgd.

aanbeveling 8 (trek lering uit tekortkomingen in de borging van het programma en gebruik dat voor andere programma's die moeten worden geborgd in de staande organisatie)

Het college neemt deze aanbeveling over maar met de nodige kanttekeningen. De kanttekeningen – waarvan enkele herhalingen van eerdere stellingnamen zijn – ondergraven de strekking van de aanbeveling echter niet en geven geen aanleiding voor verdere opmerkingen.

nota van bevindingen

1 inleiding

1-1 aanleiding

In 2007 telde Rotterdam 67.000 huishoudens met kinderen. Uit het landelijk onderzoek 'Kinderen in tel' van het Verweij-Jonker Instituut uit 2006 kwam Rotterdam naar voren als de slechtste stad voor kinderen om in op te groeien. Die slechte score is gebaseerd op deelscores op verschillende aspecten, zoals de gezondheid van kinderen, de beschikbare ruimte voor kinderen om buiten te spelen en het aantal kinderen dat in achterstandswijken woont. In het meest recente rapport 'Kinderen in tel' 2012 scoort Rotterdam wat betreft het welzijn van kinderen opnieuw het slechtst van alle gemeenten in Nederland.

Een andere trend is dat sinds het begin van deze eeuw jaarlijks gemiddeld 1.200 gezinnen vertrekken uit Rotterdam. Ze verhuizen naar randgemeenten met grotere huizen, meer groen en meer speelruimte voor kinderen. Het betreft dan voornamelijk gezinnen met een gemiddeld of hoog inkomen.¹ Bovenstaande cijfers duiden erop dat aandacht voor de omstandigheden waarin kinderen opgroeien van groot *maatschappelijk belang* is voor Rotterdam, zowel uit oogpunt van het welzijn van kinderen als uit oogpunt van de bevolkingssamenstelling van de stad.

Het *bestuurlijk belang* van kindvriendelijkheid komt onder meer tot uiting in het Collegewerkprogramma 2010-2014. Hierin is aangegeven dat kindvriendelijke wijken moeten bijdragen aan de ambities van het college op het gebied van Rotterdam als woonstad. Die ambities behelzen dat in de collegeperiode 2010-2014 meer gezinnen, hoger opgeleiden en hogere inkomens voor de stad moeten worden behouden en dat in 2013 het aandeel van gezinnen, hoger opgeleiden en hogere inkomens in de verhuisstroom uit de stad met 10% is gedaald ten opzichte van 2009. Verder is de ambitie dat aan het einde van de betreffende collegeperiode het aandeel van de Rotterdammers dat tevreden is met de eigen woonsituatie en geen overlast ervaart (hoge waardering van woning en woonomgeving, buurt en samenleven) met 15% is gestegen ten opzichte van 2009.

Daarnaast blijkt het bestuurlijk belang van kindvriendelijkheid uit de aandacht van de raad voor het onderwerp. De raad heeft sinds 2007 diverse moties aangenomen over kindvriendelijkheid, zowel in de collegeperiode 2006-2010 als in de periode 2010-2014. Bij de behandeling van de eindrapportage 'Kindvriendelijke Wijken Monitor' op 13 oktober 2011 heeft de raad met algemene stemmen een motie aangenomen waarin wordt geconstateerd dat in de pilotwijken goede resultaten zijn bereikt en kindvriendelijkheid nu moet worden geïmplementeerd in bestaand beleid. In die motie wordt het college verder verzocht in elke nieuwe gebiedsvisie maatregelen op te nemen ter verbetering van kindvriendelijkheid. In een andere motie van diezelfde

¹ Brief van 11 januari 2010 van B en W aan de raad.

datum heeft de raad aangegeven dat het instrumentarium voor kindvriendelijkheid verbetering behoeft 'op basis van resultaten in de praktijk'.

Het hierboven geschetste maatschappelijk en bestuurlijk belang van kindvriendelijkheid vormden aanleiding voor de rekenkamer om onderzoek uit te voeren naar kindvriendelijkheid.

1-2 beleidsmatige achtergrond

collegeperiode 2006-2010: programma Rotterdam Kindvriendelijk en ontwikkeling stedenbouwkundige visie

Voor het beschrijven van de beleidsmatige achtergrond van de aanpak van kindvriendelijkheid in Rotterdam is een terugblik vanaf de collegeperiode 2006-2010 onontbeerlijk. Een van de doelen van het college in die periode was om de stad aantrekkelijker te maken voor gezinnen met kinderen, onder meer om daarmee de in paragraaf 1-1 genoemde verhuistrend te keren. In die collegeperiode heeft de gemeente daarom het programma 'Rotterdam Kindvriendelijk' uitgevoerd in elf pilotwijken. Dit waren Beverwaard, Carnisse, Cool, Feijenoord, Groot IJsselmonde, Hoogvliet-Noord, Liskwartier, Oosterflank, Oude Noorden, Spangen en Tarwewijk. In elk van die wijken zijn in samenwerking met de betreffende deelgemeenten projecten uitgevoerd om de kindvriendelijkheid te verbeteren. Het gaat om projecten over uiteenlopende thema's op zowel sociaal als fysiek gebied. Deze projecten waren onder meer gericht op een veilige leefomgeving, betere speelplekken, een bredere inzet van bestaande voorzieningen zoals schoolpleinen, sociale activering van kinderen en een actieve rol voor de meningen en behoeften van kinderen zelf. Met deze projecten beoogde het college deze wijken aantrekkelijker te maken voor gezinnen met kinderen. Daarnaast zou het programma in de elf pilotwijken volgens het college 'good practices' moeten opleveren die vervolgens kunnen worden toegepast in andere wijken in de stad.²

Om de resultaten van het programma te meten is door het toenmalig COS een monitor Kindvriendelijke wijken ontwikkeld. In 2011 heeft het college gerapporteerd dat acht van de elf wijken volgens de monitor aantoonbaar kindvriendelijker zijn geworden.³ De verbeteringen betreffen onder meer de beschikbaarheid van voorzieningen en activiteiten voor kinderen en een betere verkeersveiligheid in de wijken. Daarmee was het 'ontwikkelprogramma' Rotterdam Kindvriendelijk in de elf pilotwijken afgerond.

In de collegeperiode 2006-2010 is verder, parallel aan het programma 'Rotterdam Kindvriendelijk' een *stedenbouwkundige visie* ontwikkeld voor kindvriendelijke wijken. Het college heeft deze stedenbouwkundige visie 'Bouwstenen voor een kindvriendelijk Rotterdam' (hierna: de stedenbouwkundige visie) in 2010 vastgesteld. De visie biedt een basispakket met randvoorwaarden waaraan kindvriendelijke woningen en de woonomgeving moeten voldoen. De visie is gericht op gezinnen met kinderen tot 18 jaar. De vier bouwstenen uit de stedenbouwkundige visie zijn wonen, openbare ruimte, voorzieningen en routes. Elke bouwsteen is concreet gemaakt door de minimale eisen aan elke bouwsteen zowel kwantitatief als kwalitatief te beschrijven.

² Gemeente Rotterdam, 'Eerste voortgangsmeting Rotterdam Kindvriendelijk', 2010, p. 6.

³ In juni 2011 heeft het college de eindrapportage naar de raad gestuurd.

De bouwsteen voorzieningen uit het basispakket eist bijvoorbeeld dat een wijk minimaal een 'Brede School' moet hebben met sport, spel en ontspanning voor ieder kind in de wijk.⁴ Een ander voorbeeld is de bouwsteen 'routes', die onder meer eist dat op looproutes van kinderen van huis naar school aan één zijde van iedere straat een stoep is van minimaal drie meter breed.

collegeperiode 2010-2014: borging in het reguliere beleid

Ook het huidige college heeft zich ten doel gesteld Rotterdam aantrekkelijker te maken als woonstad voor gezinnen met kinderen. In het Collegewerkprogramma 2010-2014 heeft het college aangegeven daartoe te starten met het kindvriendelijk maken van alle overige wijken van de stad. In brieven aan de raad van 29 juni 2011 en 13 oktober 2011 beschrijft het college de werkwijze die daarbij zal worden gevolgd. Die werkwijze behelst dat kindvriendelijkheid geen lopend specifiek programma meer is, maar wordt geborgd als vast onderdeel van het reguliere gemeentelijk beleid.

De borging omvat twee onderdelen. Ten eerste wordt beoogd in alle wijken in de stad de vier bouwstenen wonen, openbare ruimte, routes en voorzieningen uit de stedenbouwkundige visie te realiseren. Ten tweede moeten projecten die in de vorige collegeperiode in de elf pilotwijken zijn uitgevoerd, als goede (of slechte) voorbeelden ter navolging (of juist niet) voor de overige wijken in de stad dienen. Het college heeft in genoemde brieven aangegeven dat deze twee onderdelen als volgt geborgd zijn:

borging vier bouwstenen stedenbouwkundige visie

- Het cluster Stadsontwikkeling (hierna: SO) is verantwoordelijk voor de verwerking van de stedenbouwkundige visie in nieuwe en bestaande stedelijke kaders (Stadsvisie, Woonvisie en de Rotterdamse Stijl).
- De deelgemeenten gaan aan de slag om de vier bouwstenen wonen, openbare ruimte, routes en voorzieningen uit de stedenbouwkundige visie te realiseren. Kindvriendelijkheid wordt onderdeel van de integrale wijkactieplannen (iWAP's) en gebiedsvisies. Daarmee wordt kindvriendelijkheid volgens het college geborgd bij alle deelgemeenten.
- Daarnaast is de dienst SenR (nu onderdeel van het cluster Maatschappelijke Ontwikkeling; hierna: MO) verantwoordelijk voor het stimuleren van een specifiek onderdeel van de stedenbouwkundige visie, de zogenoemde buitenspeelnorm. Deze norm omschrijft waar en hoe groot ruimtes voor buitenspelen in de woonomgeving dienen te zijn, zowel wat betreft locaties als trottoirs. Het college heeft in het collegeprogramma aangegeven de buitenspeelnorm te willen behalen en met de deelgemeenten af te willen spreken dat deze wordt gerealiseerd als dat financieel en ruimtelijk haalbaar is.

borging resultaten elf pilotwijken

- Bij de dienst JOS (nu onderdeel van het cluster MO) is een aantal sociale aspecten van het programma kindvriendelijk geborgd. Het gaat daarbij om de 'best practices sociaal' uit het programma en om de zogenoemde 'pedagogische wijkaanpak'. Dit is een aanpak waarbij wordt gewerkt aan een eenduidig pedagogisch klimaat voor de jeugd in de wijk zowel thuis als op school.

1-3 doel- en vraagstelling

De door het college geformuleerde borging van kindvriendelijkheid in het reguliere gemeentelijk beleid roept een aantal vragen op. In algemene termen gaat het daarbij om vragen over de stevigheid en bestendigheid van het beleid, ofwel de robuustheid van het beleid. Toenmalig ASR heeft in 2009 onderzoek gedaan naar het programma 'Rotterdam Kindvriendelijk'. In de definitieve rapportage van april 2009 concludeerde ASR onder meer dat nog niet zichtbaar was dat kindvriendelijkheid verankerd is binnen de diensten en dat op deelgemeentelijk niveau risico's bestaan voor het wegebben van draagvlak voor het beleid. Het nu voorliggende rekenkameronderzoek geeft onder meer inzicht in hoeverre die risico's werkelijkheid zijn geworden. Concreet gaat het bijvoorbeeld om de vraag naar de sturing van de stad richting deelgemeenten. De realisatie van kindvriendelijkheid moet vooral plaatsvinden doordat deelgemeenten kindvriendelijkheid verwerken in eigen beleid en gebiedsplannen. Dit roept de vraag op hoe de gemeente heeft geborgd dat deelgemeenten daadwerkelijk met kindvriendelijkheid aan de slag gaan en op welke wijze de gemeente hierop stuurt. Voor de effectiviteit van het beleid is van belang dat de borging voorziet in voldoende sturingsmogelijkheden (zoals bevoegdheden en financiële middelen) en dat die sturingsmogelijkheden ook gebruikt worden (indien nodig). Een andere relevante vraag is of de borging van het beleid alle relevante elementen van het begrip kindvriendelijkheid dekt (dat wil zeggen, de elementen die het college bij de opzet van het beleid zelf heeft benoemd).

De rekenkamer beoogt met dit onderzoek te oordelen over de borging van kindvriendelijkheid van wijken in gemeentelijk beleid en organisatie en over de mate waarin het stedelijk beleid doorwerkt in de wijze waarop in deelgemeenten vorm wordt gegeven aan kindvriendelijke wijken.

De centrale onderzoeksvraag luidt als volgt:

Hoe is kindvriendelijkheid van wijken geborgd in gemeentelijk beleid en organisatie en in welke mate werkt het stedelijk beleid voor kindvriendelijke wijken door in de wijze waarop in deelgemeenten vorm werd gegeven aan kindvriendelijke wijken?

De centrale onderzoeksvraag is uitgewerkt in de volgende deelvragen:

- 1 Heeft het college het beleid ten aanzien van kindvriendelijke wijken adequaat opgezet?
- 2 Is het stedelijk beleid ten aanzien van kindvriendelijke wijken adequaat vastgelegd en adequaat belegd in de stedelijke organisatie en vervult het stedelijk bestuur de gekozen rol adequaat?
- 3 Op welke wijze is in deelgemeenten vorm gegeven aan kindvriendelijke wijken?
- 4 In welke mate hebben deelgemeenten gebruik gemaakt van stedelijke instrumenten voor kindvriendelijke wijken en waardoor kan de mate van gebruik worden verklaard?

Deze onderzoeksvragen wijken enigszins af van de vragen die zijn opgenomen in de opzet van het onderzoek die op 14 december 2012 is gepubliceerd. De oorspronkelijke opzet bevatte ook meer specifieke vragen over de resultaten en effecten van afzonderlijke projecten uit het programma Rotterdam Kindvriendelijk in de deelgemeenten. Gaandeweg het onderzoek bleek echter dat over de resultaten van deze projecten nauwelijks gegevens zijn vastgelegd. Omdat de projecten zelf zo'n drie jaar geleden zijn afgesloten, is het zo goed als onmogelijk om de uitvoering en resultaten ervan met terugwerkende kracht op een betrouwbare wijze te

reconstrueren.⁵ Ook bleek dat elke deelgemeente op eigen wijze vorm geeft aan kindvriendelijkheid, zodat een algemene conclusies naar de effecten van het beleid kindvriendelijke wijken nauwelijks mogelijk is. Het bleek zinvoller om het onderzoek te richten op het beleid van deelgemeenten ten aanzien van kindvriendelijke wijken en de mate waarin zij gebruik maken van de daarvoor beschikbare stedelijke instrumenten. Daarmee is het onderzoek primair een onderzoek geworden naar de mate waarin de beoogde borging van het beleid in de bestaande structuren is geslaagd.

Van belang is verder dat het onderzoek is uitgevoerd op het moment dat de deelgemeenten nog bestonden. Op het moment dat het uiteindelijke rapport is gepubliceerd zullen zij zijn vervangen door gebiedscommissies. Dat betekent dat vanaf dan kindvriendelijke wijken binnen een andere organisatorische context moeten worden gerealiseerd dan in dit rapport is onderzocht. In de bestuurlijke nota zal bij de formulering van de aanbevelingen hiermee rekening worden gehouden.

1-4 aanpak

Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen heeft de rekenkamer uiteenlopende documenten bestudeerd en interviews gehouden met personen binnen en buiten de gemeente. Bijlage 4 omvat een overzicht van de geraadpleegde documenten. Bijlage 1 geeft inzicht in de geraadpleegde en geïnterviewde personen.

Voor de beantwoording van de onderzoeksvragen 3 en 4 heeft de rekenkamer het onderzoek gericht op acht deelgemeenten, te weten Rotterdam Centrum, Charlois, Delfshaven, Feijenoord, IJsselmonde, Kralingen-Crooswijk, Noord en Prins Alexander. Bijlage 1 bevat een toelichting op de wijze waarop de selectie van de deelgemeenten voor het onderzoek heeft plaatsgevonden.

1-5 leeswijzer

In de hoofdstukken 2 tot en met 5 wordt steeds per hoofdstuk een van de onderzoeksvragen beantwoord. In de inleiding van elk hoofdstuk is aangegeven of, en zo ja welke, normen de rekenkamer hanteert bij de beantwoording ervan.

⁵

Zie ook paragraaf 3-2-2, onder de kop Best Practices Sociaal.



2 opzet beleid kindvriendelijkheid

2-1 inleiding

In dit hoofdstuk komt de volgende onderzoeksvraag aan de orde: *heeft het college het beleid ten aanzien van kindvriendelijke wijken adequaat opgezet?*

Om te beoordelen of er sprake is van een adequate opzet van het beleid door de gemeente wordt eerst bekeken welke afbakening de gemeente Rotterdam geeft aan het begrip kindvriendelijkheid en of deze aansluit bij de gangbare inzichten en opvattingen van deskundigen. Vervolgens wordt beoordeeld of deze afbakening voldoende aansluit bij de probleemanalyse die de gemeente heeft gemaakt. Daarbij wordt tevens gekeken naar de geformuleerde inspanningen om deze problemen aan te pakken (de uiteindelijk te bereiken maatschappelijke effecten). Voor de beoordeling van de definitie en inspanningen gebruikt de rekenkamer onderstaande normen.

- De afbakening van kindvriendelijkheid die de gemeente hanteert sluit aan bij de probleemanalyse die de gemeente voorafgaand heeft gemaakt (paragraaf 2-2).
- De afbakening van kindvriendelijkheid die de gemeente hanteert sluit aan bij opvattingen van deskundigen (paragraaf 2-2).
- De afbakening van kindvriendelijkheid die de gemeente hanteert is voldoende sturend (paragraaf 2-3).
- De inspanningen sluiten logisch aan bij de op te lossen maatschappelijke problemen (uit de probleemanalyse) (paragraaf 2-4).
- De voorgenomen inspanningen sluiten aan bij de opvattingen van deskundigen (paragraaf 2-4).

2-2 aansluiting afbakening en probleemanalyse

Volgens het college zijn er twee maatschappelijke problemen die met de realisatie van kindvriendelijke wijken positief kunnen worden beïnvloed. Er is het probleem van selectieve migratie, in het bijzonder de uitstroom van gezinnen uit de stad. Daarnaast zijn er zorgen over het opgroei- en opvoedklimaat in de stad. Kindvriendelijkheid is bij aanvang van het beleid en ook daarna breed opgevat: bij een kindvriendelijke stad gaat het zowel om fysieke als sociale aspecten. Dit sluit aan bij de aard van de problemen die de gemeente wil aanpakken.

2-2-1 beleidsvoorbereiding: Jonge Hondenclub

De zogenoemde Jonge Hondenclub is in 2006 opgericht op initiatief van de toenmalig wethouder Jeugd. De opdracht aan deze groep jonge ambtenaren – afkomstig van alle gemeentelijke diensten die met kinderen te maken hebben – was een plan te maken voor een kindvriendelijker Rotterdam. De problemen die volgens het toenmalig college aangepakt diende te worden waren:

- uitstroom gezinnen: te veel gezinnen trekken weg uit de stad zodra ze zich dat financieel kunnen veroorloven.

- zorgen over opgroeien: niet alle kinderen groeien automatisch op tot actieve en constructieve burgers. Lager opgeleide ouders profiteren niet van alle kansen van Rotterdam en het opvoedklimaat is niet optimaal.

Het beleid om Rotterdam kindvriendelijker te maken is daarmee logischerwijs dus gericht op het oplossen van deze maatschappelijke problemen: de uitstroom van gezinnen moet worden beperkt, de stad moet gezinnen aantrekken en er moet een positief opvoed- en onderwijsklimaat worden gecreëerd. Deze doelen zijn tot op heden van toepassing (zie hiervoor de doelbomen in hoofdstuk 3).

De toenmalig wethouder koos voor de aanpak van de Jonge Honden, omdat hij van mening was dat een brede aanvliegroute voor mogelijke oplossingen voor de genoemde problemen zou zorgen. De Jonge Honden zijn in gesprek gegaan met ouders en kinderen, hebben brainstormsessies gehad en werkbezoeken afgelegd. Alle opgedane ideeën en informatie zijn verwerkt in een verslag. In dit verslag worden voorstellen gedaan om een kindvriendelijker Rotterdam te kunnen realiseren.⁶

De Jonge Hondenclub heeft geen definitie van kindvriendelijkheid gegeven, omdat het begrip 'een enorme reikwijdte heeft'. Ze zijn gekomen tot een aantal thema's, neergezet in zogenoemde mindmaps, die dienen als een analyse van factoren die een rol spelen in kindvriendelijkheid. Deze thema's zijn:

- imago – consequent werken aan imagoverandering van Rotterdam;
- instituties – samen optrekken van de 'harde' en 'zachte' sector;
- wonen en buitenruimte – gezinsvriendelijke woningen en buitenruimte;
- saamhorigheid en binding – gezinnen vinden dit belangrijk en zorgen hier ook voor;
- voorzieningen en activiteiten – kwaliteit, diversiteit en bekendheid realiseren;
- de wijk in – plannen moeten bottum-up tot stand komen.

citaten en ideeën van kinderen op wijkbijeenkomsten van de Jonge Hondenclub

De Jonge Hondenclub hield verschillende wijkbijeenkomsten om van kinderen te horen wat zij anders aan hun wijk zouden willen zien. Hier volgen enkele citaten.

'Kunnen er gescheiden speelplekken komen, voor kinderen en hangjongeren? Nu is er vaak ruzie, we willen iemand die daarbij helpt'

HALT voor volwassenen! Zeg hallo en wees beleefd. Meer liefde op straat. Minder ruzie en pesten, meer toezicht. Stop bij het zebrapad en rijd niet door rood!

'Het is wel fijn dat we ideeën mogen geven, maar eigenlijk willen we gewoon ons voetbalveldje en onze halfpipeline terug. Ons veldje is nu een hondenpoepplaats geworden. Daarom is de halfpipeline weggehaald.'

'Ik vind dat mensen in de buurt van speelplekken pas na 23.00uur alcohol mogen drinken. Anders gaan ze steeds gekke dingen doen en dat vind ik eng.'

Uit de genoemde thema's, maar ook uit de citaten van de kinderen, blijkt dat kindvriendelijkheid een breed begrip is met zowel fysieke als sociale aspecten. Daarbij legt de Jonge Hondenclub een expliciete verbinding tussen deze 'harde' en 'zachte' aspecten. De Jonge Honden meenden verder dat alle thema's 'een handvat zijn gebleken om in de stad met enige structuur aan de slag te kunnen. De vele ideeën die tijdens het verdere proces in de stad en de wijken naar boven borrelden, passen allemaal in de thema's'.

2-2-2 beleidsuitvoering: tijdelijk programma Rotterdam Kindvriendelijk

Op basis van de voorstellen en aanbevelingen van de Jonge Hondenclub is voor de collegeperiode 2006-2010 het programma Rotterdam Kindvriendelijk opgezet. Tijdens het programma is in elf pilotwijken in acht deelgemeenten een breed scala aan zowel fysieke als sociale projecten uitgevoerd. Kinderparticipatie heeft hierbij een grote rol gespeeld. De keuze voor de pilotwijken is door de Jonge Honden gemaakt. Dit waren Beverwaard, Carnisse, Cool, Feijenoord, Groot IJsselmonde (Hordijkerveld en Reyerood), Hoogvliet-Noord, Liskwartier, Oosterflank, Oude Noorden (Erasmusbuurt), Spangen en Tarwewijk.

In de collegeperiode 2006-2010 is ook een collegedoelstelling geformuleerd voor het programma: *'In 2010 zijn 7 van de 62 Rotterdamse wijken aantoonbaar kindvriendelijker geworden.'*⁷ Deze doelstelling maakte onderdeel uit van het programma Wonen en is gerelateerd aan het tegengaan van selectieve migratie. De doelen van het programma Rotterdam Kindvriendelijk waren evenwel breder:

- versterken van de woonstad
- vasthouden van gezinnen
- verbeteren van het woon- en leefklimaat voor kinderen van 0-18 jaar
- imago: versterken waarin Rotterdam goed is als stad

In het programma Rotterdam Kindvriendelijk hanteerde de gemeente de volgende definitie: *'een kindvriendelijke stad is een stad waar kinderen en jongeren in een dynamische, prettige en veilige omgeving kunnen opgroeien. Kinderen hebben in de stad ruimte nodig om jong te kunnen zijn, maximale kansen te krijgen om zichzelf te ontplooiën en actief te kunnen bijdragen aan de stad.'*⁸ Met deze definitie wordt een brede invulling gegeven aan het begrip kindvriendelijkheid. Het gaat bij kindvriendelijkheid om de omgeving waarin kinderen opgroeien en waarin kinderen de ruimte moeten hebben. Deze ruimte voor kinderen moet zowel in fysiek als in sociaal opzicht in orde zijn.

2-3 opvattingen van deskundigen over kindvriendelijkheid

Wetenschappers en ervaringsdeskundigen onderschrijven een brede afbakening van kindvriendelijkheid. Daarbinnen is een onderscheid te maken tussen kindvriendelijkheid en kindvriendelijke wijken. In het eerst geval wordt uitgegaan van de rechten van kinderen voortvloeiend uit het Verdrag inzake de Rechten van het Kind. Het tweede geval betreft de openbare en directe woon- en leefomgeving van kinderen in steden. Dit is ook waar de gemeente

⁷ Gemeente Rotterdam, Collegewerkprogramma 2006-2010, 'De stad van aanpakken – voor een Rotterdams resultaat', oktober 2010, p. 19.

⁸ Gemeente Rotterdam, Factsheet Programma Rotterdam Kindvriendelijk, www.rotterdam.nl/kindvriendelijk.

Rotterdam in haar beleid voor kiest. Daarmee heeft het college voor een afbakening gekozen die voldoende sturend is voor de keuze van de benodigde inspanningen.

2-3-1 kindvriendelijkheid

In paragraaf 1-1 is het onderzoek Kinderen in Tel⁹ uit 2010 aangehaald, waaruit blijkt dat Rotterdam met vier wijken in de top 10 van slechtste gemeenten staat. Kinderen in Tel gaat over de openbare én privé- leefsituatie van kinderen en jongeren in gemeenten. Het onderzoek wordt uitgevoerd aan de hand van een aantal hoofdthema's, welke zijn opgenomen in onderstaand kader.

thema's Kinderen in Tel

- gezondheid
- jeugdcriminaliteit
- jeugdwerkloosheid
- jeugdzorg
- onderwijs
- armoede
- kindermishandeling
- tienermoeders
- speelruimte
- achterstandswijken (sociaal-economische status inwoners en % kinderen in die wijk)
- jeugdparticipatie

Wat opvalt is dat er sprake is van overwegend sociale thema's. Er is één fysiek aspect, namelijk 'speelruimte'. De thema's van Kinderen in Tel zijn gebaseerd op het Verdrag inzake de rechten van het Kind (VRK) van de Verenigde Naties. Dit maakt dat het perspectief op kindvriendelijkheid enorm breed is en veel (gemeentelijk) beleid raakt; ook beleid dat niet per definitie onder de noemer 'kindvriendelijkheid' wordt opgezet en uitgevoerd. Denk bijvoorbeeld aan jeugdzorg, onderwijs en armoedebestrijding.

In Nederland is sinds 2003 het internationale netwerk Child Friendly Cities (CFC) actief, wat ook is gebaseerd op het VRK.¹⁰ De VNG beheert dit netwerk. In 2011 is een verkiezing voor kind- en gezinsvriendelijk beleid op sociaal, fysiek en voorwaardenscheppend terrein georganiseerd. Rotterdam heeft toen twee bekroningen behaald: één voor het programma Rotterdam Kindvriendelijk en één voor de stichting Rotterdam Topsupport. Voor de bekroning van Rotterdam Kindvriendelijk geldt dat onder andere de integrale aanpak, samenwerking van verschillende partners (van woningcorporaties tot pedagogen) en het meepraten van kinderen en ouders als sterke punten zijn aangemerkt.¹¹

Ook het CFC hanteert een brede afbakening van kindvriendelijkheid. De vijf uitgangspunten van het CFC voor kindvriendelijk beleid zijn letterlijk overgenomen in onderstaand groen kader.

⁹ Verwey-Jonker Instituut, 'Databoek Kinderen in Tel 2010', februari 2010; www.kinderenintel.nl.

¹⁰ Zie www.vng.nl/onderwerpen/index/jeugd/child-friendly-cities.

¹¹ VNG en Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, '41x positief jeugdbeleid kind- en gezinsvriendelijke initiatieven', Den Haag, augustus 2011.

vijf uitgangspunten kindvriendelijk beleid CFC

- holistische aanpak: kindvriendelijkheid is een kwaliteit die zich niet laat reduceren tot het uitbouwen van specifieke voorzieningen; het is geen kenmerk van voorzieningen, het is geen kenmerk dat zich toont in het aantal voorzieningen, het is een kenmerk van de hele stad in al zijn aspecten.
- integrale aanpak: alle levensdomeinen van de stad moeten dan ook kindvriendelijk zijn: mobiliteit, ruimtelijke planning, hulpverlening, gezondheid, milieu, kunstzinnige vorming, ontspanning, sport, enzovoort.
- naast deze integrale is ook een intergenerationele aanpak nodig: kindvriendelijkheid houdt niet in dat er een aparte kinderstad wordt gemaakt, wel dat kinderen van de hele stad deel uitmaken. Kinderen mogen maatschappelijk niet geïsoleerd worden.
- bij dit alles is de participatie van kinderen van wezenlijk belang. Kinderen zijn burgers, weliswaar kleine en jonge burgers, maar burgers die op hun eigen wijze kunnen en moeten bijdragen aan de kwaliteit van het samenleven. Hun actorschap moet worden gezien en gewaardeerd.
- kindvriendelijkheid wordt gekenmerkt door grote dynamiek. Het is voortdurend in beweging en ontwikkeling. Kindvriendelijkheid is veeleer een ambitie dan een objectief of label dat een stad of gemeente kan veroveren om daarna op twee oren te kunnen slapen.

Voor een meer praktische uitleg van deze uitgangspunten heeft de rekenkamer gesproken met mevrouw Hajer, deskundige op dit terrein. Zij is betrokken bij het CFC en adviseert over kindvriendelijkheid. Zij vertelde dat kindvriendelijkheid betekent dat kinderen zich welkom moeten voelen in de samenleving en als medeburgers behandeld worden. Elementen van kindvriendelijkheid zijn: welkom zijn, deel kunnen nemen en gezien worden, voorzieningen op gebied van gezondheidszorg, spel, verenigingen en mogelijkheden voor informeel en formeel leren. Fysieke investeringen in voorzieningen en speelmogelijkheden zijn daarvoor nodig. Kinderen moeten namelijk letterlijk de ruimte hebben om te spelen.

Daarentegen is investeren in alleen fysieke elementen van kindvriendelijkheid niet voldoende om een kindvriendelijkheid te realiseren. Mevrouw Hajer geeft aan dat ook het realiseren van sociale elementen van kindvriendelijkheid nodig is. Dit kan door bijvoorbeeld een 'visie op vrije tijd en het opgroeien van kinderen' op te stellen. Hierdoor kan duurzaam en integraal beleid ontstaan dat inspeelt op de behoefte van kinderen. Instrumenten om een 'sociale kindvriendelijkheid' te bereiken zijn bijvoorbeeld het inzetten van wijkpedagogen (CJG, medewerkers speeltuinen, jongeren- en kinderwerk, etc.) en beleid gericht op talentontwikkeling (in bijvoorbeeld verenigingen).

2-3-2 kindvriendelijke wijken

Een integrale en holistische benadering van kindvriendelijkheid is logisch wanneer wordt uitgegaan van het welzijn en de rechten van kinderen. Beleid op het gebied van jeugdzorg, onderwijs en jongerenwerk kan hieraan bijdragen, maar wordt doorgaans niet onder de noemer van kindvriendelijkheid gevoerd. Het is veeleer randvoorwaardelijk voor een kindvriendelijke stad, waarbij kindvriendelijkheid ook als een afzonderlijk beleidsveld kan worden beschouwd. In dat geval gaat het om kindvriendelijke wijken, in het bijzonder de kenmerken van een wijk en de aantrekkelijkheid van de wijk voor kinderen.

Een onderzoek waarbij is uitgegaan van kindvriendelijke wijken is 'Smaak voor de stad', uitgevoerd in opdracht van het toenmalig ministerie van VROM. Het is gericht op de stedelijke woonbehoefte voor gezinnen met kinderen.¹² Het onderzoek gaat over wat gezinnen in de stad (nodig) vinden en wat de stad aan gezinnen heeft. Uit het onderzoek komen allerlei elementen ten aanzien van kindvriendelijkheid en mogelijkheden voor beleidsvoorstellen naar voren. Een greep daaruit is opgenomen in onderstaand groen kader.

kindvriendelijkheid 'Smaak voor de stad'

- pedagogisch klimaat op straat
- aantrekkelijk woonaanbod (niet alleen duurdere woningen ook geschikte)
- mogelijkheid tot buitenspelen in en speelkwaliteit van woonomgeving
- kwaliteit van scholen
- voorzieningen in de buurt en veilige routes zodat kind deze zelfstandig kan bereiken
- sociale veiligheid op straat
- reputatie van een wijk
- privacy (buitenruimte en woningontsluiting)
- drempelruimte die je, je kan toe-eigenen
- mogelijkheden voor maatschappelijke ontwikkeling van kinderen
- sociale netwerken

Allereerst valt op dat het bij kindvriendelijkheid volgens het onderzoek 'Smaak voor de stad' vooral gaat om kenmerken van de buurt of de wijk. Ten tweede valt ook hier weer op dat gezins- en kindvriendelijkheid bestaat uit een combinatie van fysieke en sociale aspecten. Fysiek is het van belang dat het woonaanbod aantrekkelijk en geschikt is, buitenspelen mogelijk is en er voldoende spelvoorzieningen zijn. Sociaal is het van belang dat er sprake is van sociale veiligheid, een goed pedagogisch klimaat op straat en mogelijkheden voor maatschappelijke ontwikkeling van kinderen. Een essentieel element is ook dat ouders hun kinderen zelfstandig de straat op durven laten gaan om te spelen of naar school te gaan. Zie ook het onderstaande kader.

enkele citaten uit 'Smaak voor de stad'

'Naast de voorzieningen die hun ideaal van stedelijk wonen verbeelden, stellen de stadsgezinnen hoge eisen aan de pedagogische kwaliteit van de buurt (...) Wat voor de buurt en de commerciële voorzieningen geldt, gaat hier ook op: de ouders moeten zich in de school, de sportclub, het buurtcentrum kunnen herkennen.', p. 86.

'De literatuur laat zien dat naast financiële en demografische kenmerken van het huishouden tenminste drie andere zaken belangrijk zijn: tijd-ruimtelijke budgetten, sociale netwerken en identiteitsconstructies.', p. 21.

'Sociale nabijheid is voor tweeverdieners met kinderen net zo belangrijk als de eerder genoemde fysieke nabijheid van werk en voorzieningen.', p. 29.

¹²

Ministerie voor Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, 'Smaak voor de stad – een studie naar de stedelijke woonvoorkeur van gezinnen', september 2006.

Een afbakening van het begrip kindvriendelijkheid tot kindvriendelijke wijken sluit aan bij de opvattingen van (ervarings)deskundigen. De heer Van der Kooi, lector Brede School aan de Hogeschool Rotterdam, definieert kindvriendelijkheid als het creëren van een veilige en uitdagende omgeving voor kinderen.¹³ Met ‘veilig’ wordt zowel sociale als fysieke veiligheid bedoeld. Deze visie ligt ook ten oorsprong aan de Brede School: kinderen met achterstanden meer bieden op het gebied van pedagogische ondersteuning, zorg en talentontwikkeling door een koppeling van verschillende pedagogische netwerken. Op fysiek gebied moet er gedacht worden aan hoe kinderen ontdekkend kunnen spelen. Dit gaat verder dan het neerzetten van wipkippen en glijbanen in kleine speeltuintjes. Het gaat om het creëren van informele ruimte waarin kinderen zelf kunnen ontdekken. Een beperkt aantal grotere centrale speelplekken werkt al beter dan veel kleine plekken. Grotere speelplekken zorgen ook eerder voor community-vorming en sociale controle. De heer Van der Kooi vindt dat kinderrechten een ‘uithoek’ in de discussie over kindvriendelijkheid in de stad vormen, dat wil zeggen, niet de kern waar het over zou moeten gaan.

Ook in de gemeente Den Haag is ervaring opgedaan met kindvriendelijke wijken. De rekenkamer sprak daar met twee projectleiders Samenlevingsopbouw.¹⁴ Het creëren van een fysiek aantrekkelijke buitenruimte is volgens hen onderdeel van een kindvriendelijke wijk. Daarbij is ook aandacht nodig voor bewonersparticipatie. Dit is onder meer van belang bij het beheer van en toezicht op (nieuwe) voorzieningen. Wanneer bewoners (waaronder ouders en kinderen) betrokken worden bij het realiseren van bijvoorbeeld een speelplek of herinrichting van de buitenruimte, zullen zij zich meer verantwoordelijk voelen voor het gebruik en beheer ervan. Een andere belangrijke notie is dat wijken verschillen als het gaat om de behoefte omtrent kindvriendelijkheid. Kindvriendelijkheid vraagt om maatwerk.

2-3-3 aansluiting opvattingen deskundigen en afbakening gemeente

De gemeente Rotterdam heeft voor een enge afbakening van kindvriendelijkheid gekozen. Rotterdam zet namelijk beleid in op het kindvriendelijker maken van wijken. Het gaat daarbij niet alleen om de fysieke, maar ook om de – minder concrete – sociale openbare ruimte. De rekenkamer oordeelt dat de gemeente deze afbakening terecht kiest. Ten eerste sluit deze aan bij de opvattingen van deskundigen, omdat er zowel sociale als fysieke elementen van kindvriendelijkheid in terugkomen. Ten tweede is een enge afbakening meer (en voldoende) sturend voor de keuze van gerichte beleidsinstrumenten en inspanningen en een daarop toegespitste rol- en taakverdeling in de uitvoering, dan een brede, holistische, opvatting van kindvriendelijkheid.

2-4 relatie maatschappelijke problemen, doelen en inspanningen

De voorgenomen inspanningen om kindvriendelijke wijken te realiseren sluiten aan bij de door het college benoemde maatschappelijke problemen en bij opvattingen van deskundigen. Wel is in het beleid de relatie tussen doelen en inspanningen op sociaal en fysiek gebied niet consistent. Een fysiek kindvriendelijke wijk is namelijk een inspanning, terwijl een sociaal kindvriendelijke wijk als doel is geformuleerd.

¹³ Interview de heer A. van der Kooi.

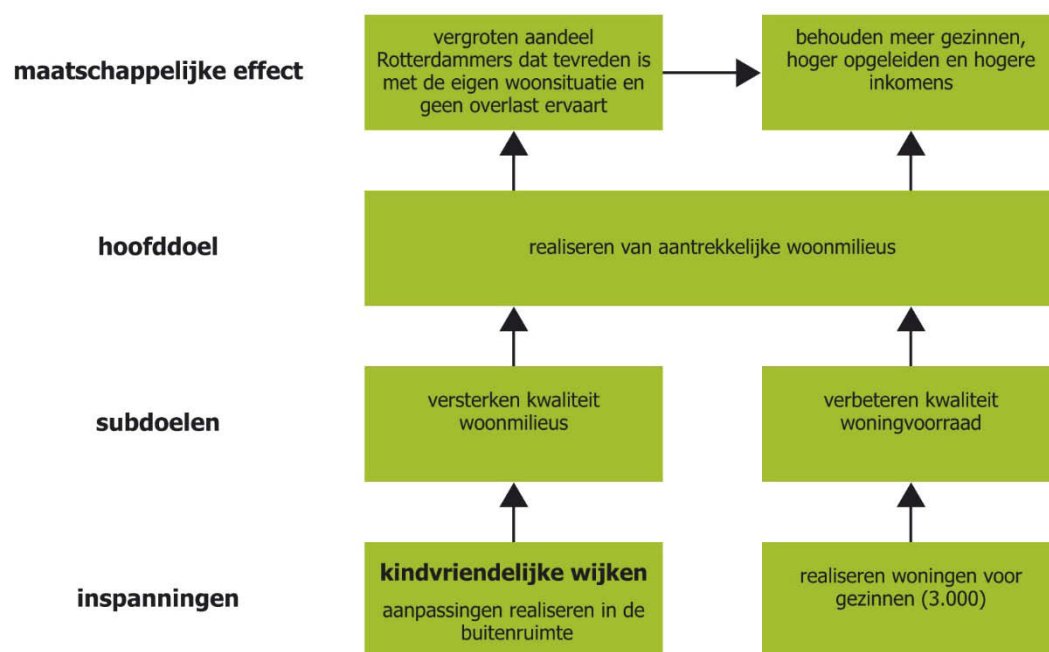
¹⁴ Interview projectleiders samenlevingsopbouw, gemeente Den Haag.

Om te kunnen beoordelen of de gekozen afbakening van kindvriendelijkheid en de probleemanalyse op elkaar aansluiten, is een reconstructie van de beleidstheorie gemaakt. Met andere woorden: er is gekeken in hoeverre de inspanningen die de gemeente pleegt voor het realiseren van kindvriendelijke wijken relevant zijn. Op basis van beleidsdocumenten van de gemeente zijn de doelbomen voor kindvriendelijke wijken in zowel fysiek als sociaal opzicht hierna visueel weergegeven.

doelboom fysieke elementen kindvriendelijkheid

In figuur 2-1 is de doelboom wat de betreft de fysieke elementen van kindvriendelijkheid opgenomen.¹⁵ Daaruit blijkt dat het realiseren van een kindvriendelijke wijk een inspanning is die uiteindelijk moet leiden tot de gewenste stijging van het aantal jonge gezinnen, alsook meer woontevredenheid. De gemeente wil deze in fysiek opzicht kindvriendelijke wijken realiseren door aanpassingen in de buitenruimte. Daarnaast streeft het college in de periode 2010-2014 naar de realisatie van 3.000 gezinswoningen. Deze inspanningen zijn relevant voor het realiseren van kindvriendelijke wijken.

Figuur 2-1 doelboom fysieke elementen beleid kindvriendelijke wijken



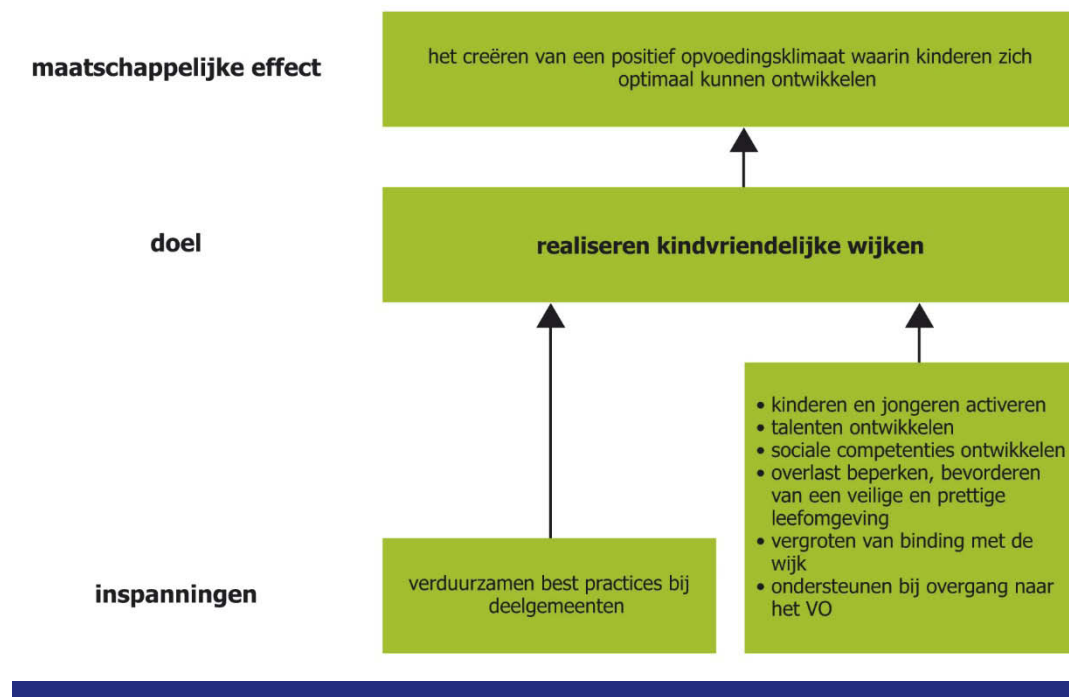
In figuur 2-2 is de doelboom voor het realiseren van in sociaal opzicht kindvriendelijke wijken visueel weergegeven.¹⁶ Hierin is sprake van een verband tussen

¹⁵ De volgende beleidsdocumenten van de gemeente zijn gebruikt voor de visuele weergave van deze doelboom. Gemeente Rotterdam, 'uitvoeringsprogramma Woonvisie 2010-2014', februari 2011. Gemeente Rotterdam, 'Factsheet Rotterdam Kindvriendelijk' op www.rotterdam.nl/kindvriendelijk. Gemeente Rotterdam, 'Collegewerkprogramma 2010-2014', oktober 2010. Gemeente Rotterdam, Stedenbouwkundige visie. 'Bouwstenen voor een kindvriendelijk Rotterdam', januari 2010.

¹⁶ De volgende beleidsdocumenten van de gemeente zijn gebruikt voor de visuele weergave van het beleid ten aanzien van sociaal kindvriendelijke wijken. Gemeente Rotterdam, 'Factsheet Rotterdam Kindvriendelijk' op www.rotterdam.nl/kindvriendelijk. Stichting de

kindvriendelijkheid in sociaal opzicht en de aantrekkelijkheid van een woonomgeving voor gezinnen. Dit is in lijn met hetgeen deskundigen bepleiten (zie paragraaf 2-3). Dit geldt ook voor de concrete inspanningen zoals 'het ontwikkelen van sociale competenties' en 'het vergroten van de binding met de wijk'. Wel is in dit geval het realiseren van een kindvriendelijke wijk een doelstelling op zichzelf, terwijl dat in de vorige doelboom een inspanning is voor het realiseren voor een hoger doel.

Figuur 2-2 doelboom sociale elementen beleid kindvriendelijke wijken



Meeuw, 'Bronnenboek Wijkpedagogiek', januari 2011. Gemeente Rotterdam, 'Rotterdam Kindvriendelijk, Best Practices', 2010.
 Gemeente Rotterdam, Stedenbouwkundige visie. 'Bouwstenen voor een kindvriendelijk Rotterdam', januari 2010.



3 borging kindvriendelijkheid

3-1 inleiding

In dit hoofdstuk komt de volgende onderzoeksvraag aan de orde: *is het stedelijk beleid ten aanzien van kindvriendelijke wijken adequaat vastgelegd en adequaat belegd in de stedelijke organisatie en vervult het stedelijk bestuur de gekozen rol adequaat?*

Ten behoeve van deze vraag wordt gekeken naar de wijze waarop kindvriendelijkheid in de bestaande structuren is geborgd ná afsluiting van het programma Rotterdam Kindvriendelijk in 2010. Enerzijds gaat het om de borging van elementen van fysieke kindvriendelijkheid en anderzijds om borging van elementen van sociale kindvriendelijkheid. Onder borging gaat het om (1) vastleggen van inhoudelijk beleid en (2) het beleggen van verantwoordelijkheden in de organisatie.

De rekenkamer hanteert bij haar oordeel over de borging de volgende normen:

- het beleid ten aanzien van kindvriendelijke wijken is adequaat (volledig en in samenhang) vastgelegd in relevante stedelijke kaders en documenten (paragraaf 3-2).
- de verantwoordelijkheid voor de regie en uitvoering van het beleid is adequaat belegd in de stedelijke organisatie en bij de deelgemeenten en wordt conform afspraken ter hand genomen (3-3).
- de beleidsinstrumenten geven het college inzicht in de resultaten van het beleid en stellen het college in staat om daar waar nodig het beleid (bij) te sturen (3-4).

In januari 2010 is als resultaat van het programma Rotterdam Kindvriendelijk de stedenbouwkundige visie 'Bouwstenen voor een kindvriendelijk Rotterdam' (hierna: stedenbouwkundige visie) aan de gemeenteraad aangeboden. Bij de brief aan de raad over de visie is ook een implementatieplan voor de borging gepresenteerd.¹⁷ Bij de beoordeling van de borging zal de rekenkamer zich mede baseren op dit plan.

leeswijzer

In paragraaf 3-2 komt de vastlegging van het beleid ten aanzien van kindvriendelijke wijken (hierna: kiwi-beleid) aan de orde. Daarbij wordt ingegaan op de mate waarin de fysieke en sociale elementen van kindvriendelijkheid in de verschillende stedelijke kaders zijn vastgelegd. De rekenkamer heeft ook dit visueel weergegeven door de doelbomen uit hoofdstuk 2 uit te breiden met de lagen 'vastlegging in beleidskaders' en 'borging in organisatie'. Met de toevoeging 'borging in de organisatie' wordt een voorschot genomen op paragraaf 3-3. In deze paragraaf wordt beschreven op welke wijze de taken en verantwoordelijkheden voor het beleid in de organisatie zijn belegd. Aan bod komen de wijze waarop de bestuurlijke borging plaatsvindt, de belegging in de ambtelijke organisatie en de visie van de raad op het gekozen sturingsmodel. Ook

¹⁷

Brief van college aan de raad, 'Stedenbouwkundige visie', 11 januari 2010.

de rol van de deelgemeenten en de woningcorporaties wordt daar beschreven. Tot slot wordt in paragraaf 3-4 ingegaan op de instrumenten die het college heeft om het beleid kindvriendelijke wijken tot uitvoering te brengen.

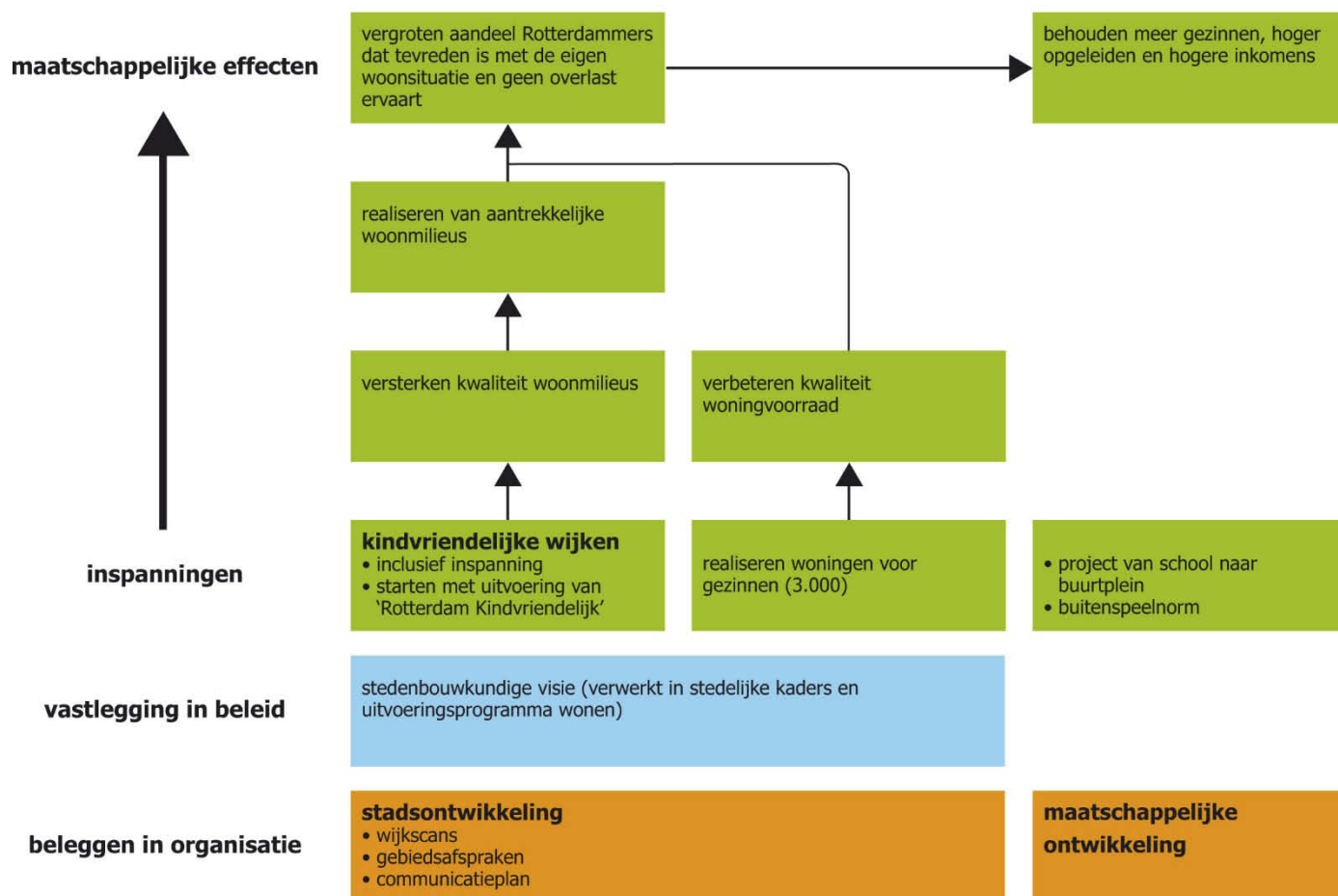
3-2 vastleggen beleid kindvriendelijke wijken in kaders

In de stedenbouwkundige visie 'Bouwstenen voor een kindvriendelijk Rotterdam' is vastgelegd waaraan een in fysiek opzicht kindvriendelijke wijk dient te voldoen. Deze visie is alleen op hoofdlijnen terug te vinden in de stedelijke kaders Stadsvisie, Woonvisie en Rotterdamse Stijl. Niettemin is in het uitvoeringsprogramma Woonvisie 2010-2014 het realiseren van kindvriendelijke wijken als expliciete beleidsinspanning uitgewerkt. Daarmee zijn de fysieke elementen van het kiwi-beleid voldoende adequaat vastgelegd. Sociale elementen van kindvriendelijkheid zijn in verschillende beleidsdocumenten vastgelegd, namelijk in de bouwsteen Voorzieningen, Best Practices Sociaal en het Bronnenboek Wijkpedagogiek. Een majeur element van kindvriendelijke wijken – de Brede Scholen – is echter doelbewust uit het beleid gehaald. Daarmee zijn de sociale elementen van het kiwi-beleid niet adequaat genoeg vastgelegd.

3-2-1 vastlegging fysieke elementen kiwi-beleid

De fysieke elementen van het kiwi-beleid zijn vastgelegd in de stedenbouwkundige visie. Deze zijn verwerkt in andere stedelijke documenten. Dit is visueel weergegeven in de doelboom in figuur 3-1.

Figuur 3-1 doelboom fysieke elementen kiwi-beleid, inclusief vastlegging en belegging



De in de doelboom genoemde documenten worden hierna een voor een langsgelopen.

stedenbouwkundige visie

De stedenbouwkundige visie bestaat uit vier bouwstenen:

- woningen: kindvriendelijk wonen, meer eengezinswoningen en meer kindvriendelijke appartementen;
- openbare ruimte: toepassing buitenspeelruimtenorm, voldoende bespeelbaar groen en voldoende drempelruimten;
- routes: veilige en kindvriendelijk routes door de wijk naar school en naar voorzieningen toe;
- voorzieningen: per wijk minimaal één brede school met dag- en of wijkarrangement.

De bouwstenen dekken de fysieke aspecten van een kindvriendelijke wijk en geven kaders voor de invulling ervan. Woningen moeten bijvoorbeeld minimaal 85m² groot zijn en een voldoende grote buitenruimte hebben. De openbare ruimte moet voldoen aan de buitenspeelruimtenorm en voldoende spelaanleiding geven, bijvoorbeeld door het bespeelbaar maken van groen. Denk daarbij aan trapveldjes, klimbomen en vooral geen prikstruiken. Ook is het van belang dat kinderen vrij de buurt kunnen verkennen

en zelf veilig naar school of bijvoorbeeld de sportclub kunnen lopen of fietsen. Hiervoor zijn veilige fiets- en voetgangersroutes belangrijk.

stedelijke kaders

De stedenbouwkundige visie is volgens het bijbehorende implementatieplan integraal geborgd in bestaande stedelijke kaders, te weten de Stadsvisie, de Woonvisie en de Rotterdamse Stijl.¹⁸ De rekenkamer is nagegaan of en hoe de visie verwerkt is in deze stedelijke kaders. De in 2007 vastgestelde Stadsvisie en de Woonvisie¹⁹ zijn echter na de vaststelling van stedenbouwkundige visie in 2010 niet aangepast. De visie kan daardoor niet expliciet in de kaders zijn verwerkt. Wel wordt in de Stadsvisie en Woonvisie het realiseren van meer kindvriendelijke wijken kort genoemd, maar niet verder uitgewerkt. In de Rotterdamse Stijl is iets meer aandacht voor de uitwerking van het gedachtengoed van kindvriendelijke wijken. Het realiseren van (meer) kindvriendelijke wijken is daarin genoemd als pijler. Dit is in beperkte mate uitgewerkt in een toelichting op de buitenspeelruimtenorm, het opnemen van een stoeptegels voor kindvriendelijke routes in de toolkit en het noemen van 'spelende kinderen' bij het realiseren van bredere profielen voor stadsstraten.²⁰

uitvoeringsprogramma wonen 2010-2014

De Woonvisie is voor de periode 2010-2014 uitgewerkt in een afzonderlijk uitvoeringsprogramma. Daarin heeft het realiseren van kindvriendelijke wijken wel een expliciete plek gekregen. Ook wordt daarin door middel van een toelichting op de kiwi-bouwstenen uiteengezet wat kindvriendelijke wijken zijn. Zoals uit de bovenstaande doelboom bovendien blijkt, is het realiseren van kindvriendelijke wijken een inspanning om een betere woon- en leefomgeving te realiseren. Daarnaast is in de Woonvisie het realiseren van woningen voor gezinnen en verbeteren van de bestaande (particuliere) voorraad²¹ als aparte inspanning opgenomen. Het samenvoegen van woningen zodat deze groter en meer geschikt worden voor gezinnen, is hier een onderdeel van. Hiermee wordt uitwerking gegeven aan de bouwsteen Wonen uit de stedenbouwkundige visie. Deze bouwsteen heeft in de college-inspanning 'realiseren van woningen voor gezinnen' ook bestuurlijke prioriteit gekregen.²²

indirect vastgelegd in beleid

Naast de stedenbouwkundige visie kan het zijn dat fysieke elementen van kindvriendelijkheid ook in ander beleid terugkomen. Dit is echter altijd impliciet en niet onder de noemer kindvriendelijkheid. In het programma 'Groen en Openbare Ruimte' is bijvoorbeeld het verbeteren van de kwantiteit en kwaliteit van groen opgenomen. Dat kan 'bespeelbaar groen' opleveren, maar dat hoeft niet.²³ In de programma's Verkeer en Vervoer is aandacht voor verkeersveiligheid, waar ook kinderen van kunnen profiteren. De gemeente stelt echter niet op eigen initiatief budget ter beschikking voor bijvoorbeeld schoolprogramma's over veilig verkeer.²⁴

¹⁸ 'Implementatieplan stedenbouwkundige visie', bijlage bij een brief van het college aan de raad, 11 januari 2010.

¹⁹ Gemeente Rotterdam, 'Stadsvisie', 29 november 2007. Gemeente Rotterdam, 'Woonvisie', 11 oktober 2007.

²⁰ Gemeente Rotterdam, 'Rotterdamse Stijl', december 2010.

²¹ Gemeente Rotterdam, 'Eigenaar Centraal – plan van aanpak particuliere woonvoorraad', oktober 2012.

²² Gemeente Rotterdam, 'Collegewerkprogramma 2010-2014', oktober 2010.

²³ E-mail cluster SO aan rekenkamer.

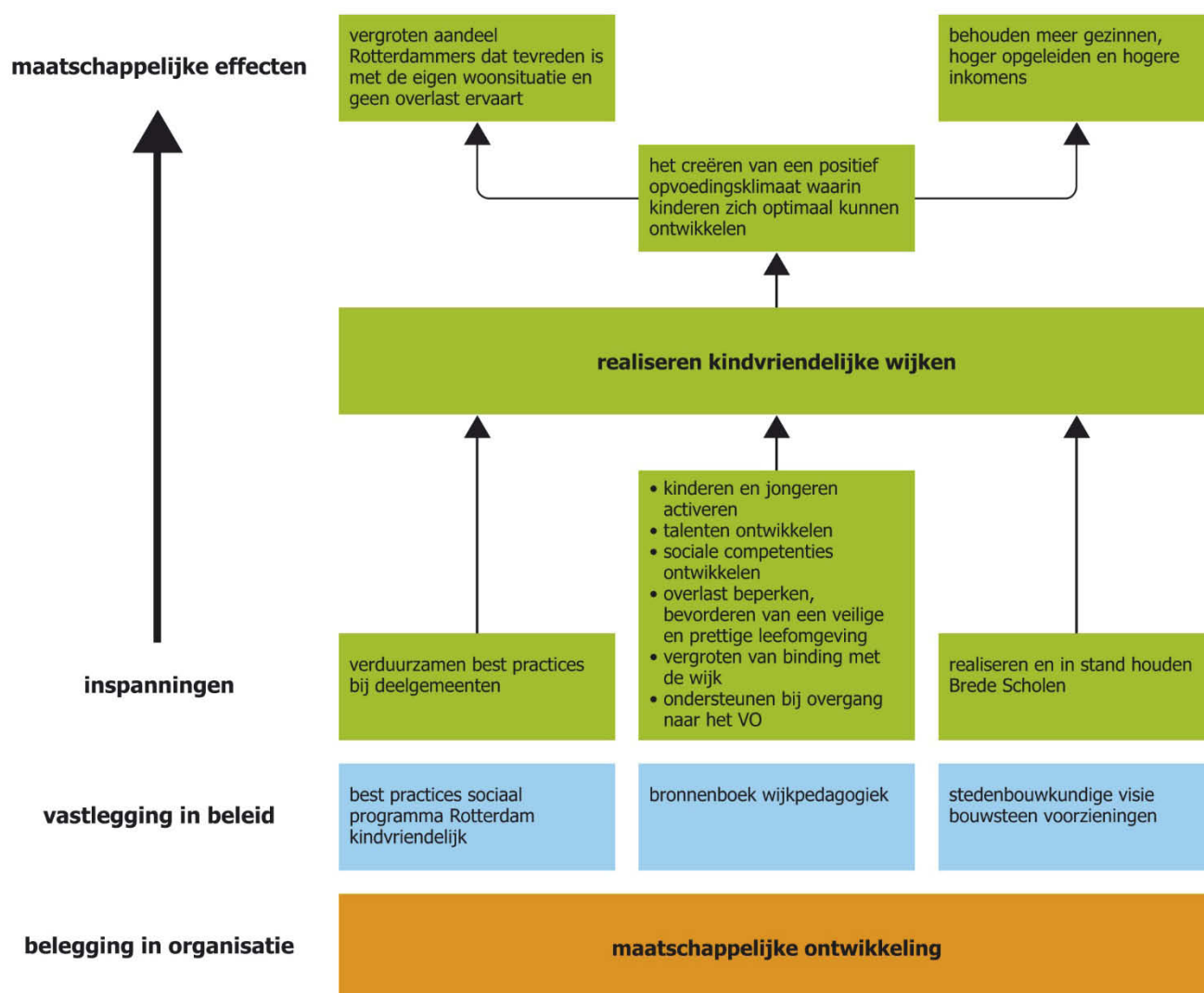
²⁴ Interview en e-mailverkeer met cluster SO.

Doordat binnen dit soort beleidsdocumenten kindvriendelijkheid niet expliciet als apart beleidsthema wordt benoemd, is minder geborgd dat de daarin vervatte initiatieven ook bij zullen dragen aan kindvriendelijker wijken.

3-2-2 vastlegging sociale elementen kiwi-beleid

De sociale elementen van kindvriendelijke wijken zijn niet integraal vastgelegd, zoals dat met de fysieke elementen wel is gedaan in één stedenbouwkundige visie. De sociale elementen zijn als het ware ‘versnipperd’ vastgelegd, namelijk in de kiwi-bouwsteen Voorzieningen, in de zogenoemde Best Practices en in het Bronnenboek Wijkpedagogiek,²⁵ zoals blijkt uit de doelboom in figuur 3-2. In de vervolgttekst worden de genoemde beleidsdocumenten toegelicht.

Figuur 3-2 doelboom sociale elementen kiwi-beleid, inclusief vastlegging en belegging



bouwsteen voorzieningen

De zogenoemde bouwsteen Voorzieningen, onderdeel van de stedenbouwkundige visie, stelt sociale randvoorwaarden aan een kindvriendelijke wijk, namelijk een sociaal veilige schoolomgeving en Brede Scholen. De focus van een Brede School ligt op talentontwikkeling van kinderen en het bieden en creëren van kansen voor kinderen door middel van een wijkbreed activiteitenprogramma. Dit bestaat bijvoorbeeld uit sportactiviteiten, muzieklessen of handvaardigheid. Volgens de bouwsteen voorzieningen dient er ten minste één brede school per wijk te zijn.

Brede School in stedenbouwkundige visie

Brede Scholen bieden activiteiten buiten school en schooltijd aan. De stedenbouwkundige visie heeft als randvoorwaarde dat er per wijk ten minste één Brede School categorie 3 of 4 inclusief een sociaal en fysieke veilige schoolomgeving is. Een Brede school categorie 3 biedt een wijkarrangement aan. De Brede School werkt dan met andere scholen en de maatschappelijke partners in de wijk aan een activiteitenprogramma dat deels gezamenlijk is. De schooltijd wordt met 6 uur per week verlengd. Voor de ondersteuning en begeleiding van de activiteiten op school wordt een Brede Schoolmedewerker in gezet. Voor het gezamenlijke deel wordt op wijkniveau 'gemakeld en geschakeld'.

Een Brede School categorie 4 biedt een dagarrangement aan. Naast de kenmerken van een categorie 3 Brede School is het activiteitenprogramma verplicht voor kinderen vanaf groep 3, wordt deelgenomen aan het programma Lekker Fit is er een gezamenlijk facultatief activiteitenprogramma.

Uit interviews met de deelgemeenten en het cluster MO blijkt dat de focus van het beleid ten aanzien van scholen verlegd is. In het collegebeleid 2010-2014 wordt vooral gestuurd op de Cito-scores van basisschoolleerlingen. Dit is vastgelegd in het programma Beter Presteren.²⁶ Concreet betekent dit dat er met het instrument 'verlengde leertijd' (VLT) meer inzet wordt gepleegd op taal- en rekenvaardigheden. Scholen kunnen bij de gemeente subsidie aanvragen voor die verlengde leertijd. Bij de subsidieverstreking maakt de gemeente prestatieafspraken met de school over de te behalen gemiddelde resultaten van leerlingen. Dit is echter niet hetzelfde als een Brede School. De budgetten voor Brede Scholen zijn verdwenen.²⁷

best practices sociaal

De Best Practices Sociaal is een document waarin de projecten die na afloop van het programma Rotterdam Kindvriendelijk door de voormalige stedelijke dienst JOS als 'beste' zijn beoordeeld, zijn gebundeld.²⁸ Per deelgemeente zijn er één of meerdere best practices benoemd. Voorbeelden van best practices zijn Coolzaad (kinderen leren kennis maken met alles wat groeit in de wijk), Hoedje van Papier (kinderpersbureaus, kinderen maken filmpjes) of Mijn Boek (kinderbetrokkenheid bij lezen vergroten door hun eigen verhalen op te schrijven). De borging in de staande organisatie bestaat eruit dat best practices gedeeld worden met andere deelgemeenten en mogelijk ook elders toegepast kunnen worden. Het is evenwel onduidelijk op basis van welke criteria de

²⁶ Gemeente Rotterdam, Rotterdams onderwijsbeleid 2011-2014, programma 'Beter Presteren', februari 2011.

²⁷ Interview cluster MO. Interviews met deelgemeenten.

²⁸ Gemeente Rotterdam, 'Best practices – programma Kindvriendelijke Wijken', 2010.

best practices zijn geselecteerd en wat de resultaten/effecten zijn geweest. De gemeente heeft deze zaken niet vastgelegd.²⁹ Het is daarom voor de rekenkamer niet goed mogelijk te beoordelen wat ten aanzien van best practices de kwaliteit van deze borging is.

bronnenboek wijkpedagogiek

Het Bronnenboek Wijkpedagogiek biedt een kader voor het realiseren van een positief opvoedklimaat in een wijk.³⁰ Het bronnenboek richt zich specifiek op kinderen van tien tot vijftien jaar en beschrijft hoe een pedagogische wijkaanpak kan worden vormgegeven. Deze kan bijvoorbeeld aansluiten bij reeds bestaande projecten (zoals een Jeugdkansenzone) of nieuw worden opgestart. Het bronnenboek richt zich op veel verschillende aspecten van de leefwereld van jongeren. De inspanningen zijn weergegeven in de bovenstaande doelboom en hebben bijvoorbeeld betrekking op het vergroten van de binding met de wijk en het ontwikkelen van sociale competenties.

3-3 beleggen verantwoordelijkheid uitvoering in de organisatie

3-3-1 bestuurlijke verantwoordelijkheid

In de bestuurlijke verantwoordelijkheid voor het kiwi-beleid heeft er een verschuiving plaatsgevonden. Het programma Rotterdam Kindvriendelijk was een initiatief van de wethouder Jeugd, maar de borging van het beleid is nu een verantwoordelijkheid van de wethouder Wonen en Ruimtelijke Ordening. Op basis van zijn eindverantwoordelijkheid is regievoering, en meer concreet het sturen op resultaten van het beleid, door de wethouder noodzakelijk. De wethouder geeft sturing aan het cluster SO, maar het ontbreekt aan actieve sturing aan het cluster MO en aan de deelgemeenten die het beleid moeten uitvoeren.

De bestuurlijke verantwoordelijkheid voor het kiwi-beleid ligt momenteel bij de wethouder Wonen en Ruimtelijke Ordening. Dit is opvallend, omdat het programma Rotterdam Kindvriendelijk is geïnitieerd door de toenmalige wethouder Jeugd. Bestuurlijk is het kiwi-beleid dus verschoven van een sociale naar een fysieke portefeuille. Volgens de wethouder is dit vooral ingegeven door de relatief grote rol van de fysieke diensten bij de uitvoering van de stedenbouwkundige visie.³¹

Als bestuurlijk verantwoordelijke is de wethouder (met het college) eindverantwoordelijk voor de realisatie van meer kindvriendelijke wijken. Dit impliceert dat de wethouder moet kunnen sturen op resultaten. Dit betekent eveneens dat de wethouder de uitvoering van het beleid zodanig in de organisatie moet beleggen, dat:

- hij adequaat wordt geïnformeerd over de wijze waarop het beleid wordt uitgevoerd;
- hij zo nodig de uitvoering kan bijsturen (zie ook de normen in paragraaf 3-1).

²⁹ De verwachting was dat de gemeente en deelgemeenten verslagen en verantwoordingen zouden hebben van uitgevoerde projecten in het kader van het programma Rotterdam Kindvriendelijk. Dit bleek niet het geval. Na navraag bij verschillende ambtenaren, waaronder de voormalig projectleider, blijkt dat niet is vastgelegd wat projecten hebben opgeleverd. De rekenkamer heeft hierdoor dit deel van haar onderzoeksopzet en onderzoeksvragen aan moeten passen (zie ook de inleiding).

³⁰ Stichting De Meeuw, 'Bronnenboek Wijkpedagogiek', januari 2011.

³¹ Interview wethouder, 27 januari 2014.

Ook de eigen doelstellingen van het college leiden ertoe dat een actief sturende rol voor kindvriendelijke wijken een logische keuze is. Immers, kindvriendelijke wijken vormen een expliciete inspanning ten behoeve van de collegegetarget 'Behoud gezinnen voor de stad'. Het al dan niet het behalen van dit politiek-bestuurlijke target is dus mede afhankelijk gemaakt van het succes van het beleid ten aanzien van kindvriendelijke wijken.

De gemeenteraad onderschrijft het belang van een rol voor de wethouder waarin hij actief de regie kan voeren over kindvriendelijke wijken. Dit blijkt uit de motie-Hagenaars 'Implementatie jeugdvriendelijke wijken' uit 2009. Hierin wordt onder meer aan de wethouder verzocht om bij de fysieke investeringen te kijken of dit voldoende kindvriendelijk is en waar nodig bij te sturen. Ook draagt de raad in de motie de wethouder op om ervoor te zorgen dat alle nieuwe projecten worden vormgegeven met ervaringen, normen en regelgeving die voortvloeien uit het programma Kindvriendelijke Wijken.

Bij de presentatie van de stedenbouwkundige visie aan de raad³² is aan deze motie-Hagenaars gerefereerd, alsook aan de regierol van de wethouder. In dezelfde brief is vervolgens aangegeven op welke wijze de borging van het beleid voor kindvriendelijke wijken en meer expliciet de stedenbouwkundige visie in de organisatie plaatsvindt. Kort samengevat zijn de clusters SO en MO verantwoordelijk gesteld voor het faciliteren van het beleid en de deelgemeenten verantwoordelijk voor de uitvoering.

In een interview met de rekenkamer geeft de wethouder aan dat hij het van belang vindt dat kindvriendelijkheid op stedelijk niveau is verankerd bij de clusters.³³ De clusters moeten volgens hem bewaken dat de normen voor kindvriendelijkheid worden toegepast in inrichtingsplannen. Volgens de wethouder is kindvriendelijkheid nu goed geborgd in de staande organisatie. Als wethouder geeft hij sturing aan het cluster SO. Daar is volgens de wethouder de ambtelijke verantwoordelijkheid voor kindvriendelijke wijken primair belegd. In ambtelijk wederhoor wordt aangegeven dat dit wel in samenspraak gebeurt met het cluster MO. De rekenkamer heeft tijdens het onderzoek echter geen vormen van afstemming tussen de clusters aangetroffen. De wethouder stuurt de deelgemeenten niet direct aan voor wat betreft de uitvoering van het beleid met betrekking tot kindvriendelijke wijken. Hij vertrouwt erop dat zij hier op grond van de gesloten bestuursakkoorden aandacht voor hebben. In de paragrafen 3-3-2 en 3-3-3 wordt nader ingegaan op de wijze waarop de uitvoering van het beleid kindvriendelijke wijken bij de clusters en de deelgemeenten is geborgd.

3-3-2 ambtelijke verantwoordelijkheid organisatie

De verantwoordelijkheid voor de regie over de fysieke elementen van het kiwi-beleid is adequaat belegd bij het cluster SO en daarbinnen bij de afdeling Ruimte en Wonen. De verantwoordelijkheid voor de regie over de sociale elementen van het kiwi-beleid ligt in handen van het cluster MO. De verantwoordelijkheid is binnen het cluster MO bij niemand en daarmee niet adequaat belegd. De rol van beide clusters is faciliterend. De faciliterende rol wordt door het cluster SO in beperkte mate ingevuld en door het cluster MO niet ingevuld. In oktober 2011 heeft de gemeenteraad via twee moties opdracht gegeven tot een meer actieve en sturende rol van de stedelijke organisatie. In april 2013 zijn deze moties formeel afgedaan, maar van een

³²

Brief van college aan de raad inzake stedenbouwkundige visie, inclusief implementatieplan, 11 januari 2010.

³³

Interview wethouder, 27 januari 2014.

actievere sturende rol van de stedelijke organisatie is naar het oordeel van de rekenkamer geen sprake.

De ambtelijke verantwoordelijkheid voor het kiwi-beleid is verdeeld over het fysieke en het sociale cluster van de gemeente. Voor de fysieke elementen van kindvriendelijke wijken is het cluster SO verantwoordelijk. Voor de sociale elementen van kindvriendelijke wijken is dit het cluster MO. De clusters voeren de ambtelijke regie over het beleid. Dit is vastgelegd in een implementatieplan 'Borging van de stedenbouwkundige visie' dat met de stedenbouwkundige visie aan de raad is aangeboden in januari 2010. In het onderstaand kader wordt weergegeven hoe aan deze regie invulling zou moeten worden gegeven.

verantwoordelijkheid (voormalige) diensten in kiwi-beleid

Fysieke diensten

Het programma Rotterdam Kindvriendelijk organiseert informatiebijeenkomsten om de afzonderlijke beleidsterreinen van dS+V, OBR en GW te informeren over de inhoud van de visie.

De samenstelling en operationalisering van een implementatieteam zullen JOS en dS+V gezamenlijk voorbereiden. Doel is om kennis op te doen van de visie, de consequenties van het onderbrengen in bestaand beleid in beeld brengen en hier concrete voorstellen voor te doen in een uitvoeringsplan. Dit leidt er toe dat kindvriendelijkheid een vanzelfsprekende aanpak wordt binnen de fysieke sector. Kindvriendelijkheid wordt niet meer gezien als iets extra's wat apart moet worden opgepakt maar is hiermee standaardbeleid geworden. De uitvoering van dit beleid wordt verankerd in de gebiedsvisies en de IWAPS. OBR en GW worden bij de uitwerking verder betrokken.

Met het programmabureau van dS+V worden afspraken gemaakt over het monitoren van de resultaten in de lopende uitvoeringsprogramma's.

Sociale diensten

Het programma Rotterdam Kindvriendelijk zal informatiebijeenkomsten organiseren om de afzonderlijke beleidsterreinen van Sozawe, GGD, SenR, dKC en JOS te informeren over de inhoud van de visie.

Verder wordt in de uitwerking en toepassing van de sociale component in de visie in 2010 nog meer de verbinding en synergie gezocht. Een belangrijk element in het basispakket is een stadsbrede uitrol van de Brede School met een wijk- en/of dagarrangement. JOS zorgt ook voor de omvorming van geschikte schoolpleinen tot buurtpleinen met een passende sociale programmering. Daarin wordt samengewerkt met SenR, die verantwoordelijk is voor de aanpak en uitvoering van groene schoolpleinen.

(bron: bijlage 2, implementatieplan 'Bouwstenen voor een kindvriendelijk Rotterdam', brief van college aan de raad, 11 januari 2010. De tekst in dit kader is hieruit letterlijk overgenomen.)

Er is op basis van het implementatieplan geen regietaak of primaire verantwoordelijkheid aan één van de clusters toegekend voor de realisatie van het beleid. Beide clusters zijn verantwoordelijk, ieder met een eigen specifieke taak. In tegenstelling tot de formele vastlegging van de verantwoordelijkheidsverdeling is in het interview met de wethouder aangegeven dat de ambtelijke verantwoordelijkheid voor kindvriendelijke wijken primair is belegd bij het cluster SO. Bestuurlijke en ambtelijke afstemming tussen verschillende beleidsterreinen vindt vooral plaats in het kader van de vaststelling van gebiedsplannen. Het cluster SO moet bewaken dat de normen voor kindvriendelijkheid worden toegepast in inrichtingsplannen. Daarnaast moeten de clusters bewaken dat de deelgemeenten zich houden aan de normen voor kindvriendelijkheid.³⁴

beleggen verantwoordelijkheid fysieke elementen

Het beleggen van de verantwoordelijkheid voor de fysieke elementen van het kiwi-beleid heeft betrekking op de stedenbouwkundige visie. De ambtelijke regie over de stedenbouwkundige visie is belegd bij het cluster SO. Voormalige dienst dS+V diende zorg te dragen dat de bouwstenen voor een stedenbouwkundige visie integraal werden opgenomen in de bestaande stedelijke kaders als de Stadsvisie, Woonvisie en Rotterdamse Stijl.³⁵ In een latere brief van het college aan de commissie FIB is de rol van het cluster SO nog iets meer uitgewerkt (zie groen kader).

rol cluster SO ten aanzien stedenbouwkundige visie

In een brief van het college aan de commissie FIB van 13 okt ober 2011 is de borging van de stedenbouwkundige visie door Stadsontwikkeling beschreven. Hieronder volgen enkele letterlijke passages.

Stadsontwikkeling coördineert het totaal aan informatie en producten, gebaseerd op de visie 'Bouwstenen voor een Kindvriendelijk Rotterdam'. Stadsontwikkeling is verantwoordelijk voor de uitvoering en verankering van de kindvriendelijke visie en de buitenspeelruimtenorm in haar producten, te weten de inrichtingsplannen, stedenbouwkundige randvoorwaarden, masterplannen, visies, verkeerskundige producten en de uitvoering van de woonvisie. De dienst Sport & Recreatie heeft de buitenruimtespeelnorm gecreëerd. Deze is integraal overgenomen in de visie en vormt structureel onderdeel van wijkscan en uitvoeringsplannen. Stadsontwikkeling ontvangt en verwerkt mogelijke nieuwe ontwikkelingen voor deze norm.

Stadsontwikkeling kan ingehuurd worden door de deelgemeenten voor nadere adviezen op het gebied van stedenbouw en landschap en voor het onder de loep nemen van de taakstelling van 3000 gezinswoningen. Stadsontwikkeling coördineert het verwerken van de kiwi-monitoring in het wijkprofiel.

Het cluster SO heeft de regie voor de verantwoordelijkheid over zijn deel van het kiwi-beleid belegd bij de afdeling Ruimte en Wonen (van de voormalige dienst dS+V). Voor het uitvoeren van de stedenbouwkundige visie in concrete projecten spelen de landschapsarchitecten, stedenbouwkundigen en verkeerskundigen een belangrijke rol.

³⁴ Interview wethouder, 27 januari 2014.

³⁵ Brief van college raad inzake stedenbouwkundige visie, 11 januari 2010.

beleggen verantwoordelijkheid sociale elementen

Waar binnen het cluster SO de ambtelijke verantwoordelijkheid ten aanzien van de fysieke elementen van het beleid kindvriendelijke wijken helder is belegd, is dit bij het cluster MO in het geval van de sociale elementen van kindvriendelijkheid niet of nauwelijks het geval. De ambtelijke regie over de bouwsteen voorzieningen (Brede School met sociale programmering), de pedagogische wijkvisie en de Best Practices Sociaal ligt formeel bij het cluster MO.

Aangezien de voorziening Brede School niet meer bestaat en feitelijk geen onderdeel meer uitmaakt van het kiwi-beleid, zouden concreet alleen nog de verantwoordelijkheid voor de Best Practices Sociaal en het Bronnenboek Wijkpedagogiek moeten zijn belegd. De rekenkamer heeft daarover veelvuldig contact met verschillende gemeentelijke afdelingen gehad, onder andere met de toenmalig projectleider Rotterdam Kindvriendelijk, de verantwoordelijke ambtenaren bij het cluster SO en voormalige leden van de Jonge Hondenclub et cetera. Deze zoektocht heeft uiteindelijk geen concrete bevindingen opgeleverd. Vervolgens is er een brief gestuurd aan de directeur MO om uitsluitsel te krijgen over hoe en waar de betreffende verantwoordelijkheden binnen het cluster MO belegd zijn.³⁶ De uitkomst is dat binnen het cluster MO de verantwoordelijkheid ten aanzien van de Best Practices Sociaal en het Bronnenboek Wijkpedagogiek niet expliciet is belegd en dat MO in het kiwi-beleid geen actieve regie voert. Wel is door het cluster MO aangegeven dat de pedagogische wijkvisie wordt meegenomen in het hernieuwde jeugdbeleid. Dit is echter nog niet bestuurlijk vastgesteld.

rol van de clusters

In de uiteindelijk gekozen verantwoordelijkheidsverdeling is de rol van de clusters faciliterend. Taken en verantwoordelijkheden betreffen het informeren en adviseren en het nader uitwerken van beleid en het monitoren van de uitvoering. De clusters hebben geen verantwoordelijkheid voor uitvoering van concrete projecten in de wijken waardoor de kindvriendelijkheid van de wijk wordt vergroot. Dat ligt bij de deelgemeenten.

De rekenkamer stelt vast dat er door het cluster SO beperkt invulling wordt gegeven aan deze faciliterende rol. Het beperkt zich tot het laten uitvoeren van de monitor Rotterdam Kindvriendelijk en het aanbieden van wijkscans aan deelgemeenten (zie paragraaf 3-4). Uit paragraaf 3-2-1 blijkt eveneens dat het cluster niet volledig opvolging heeft gegeven aan haar taken zoals die in de bovenstaande collegebrief staan. Het doorvertalen naar andere beleidsvisies en nieuwe normontwikkeling heeft slechts op hoofdlijnen plaatsgevonden.

Het cluster MO vervult sinds het aflopen van het programma Rotterdam Kindvriendelijk geen faciliterende rol. Zo heeft in ambtelijk wederhoor heeft het cluster MO aangegeven dat het 'na afsluiting van het programma KiWi geen actief beleid meer gevoerd heeft op het inrichten van schoolpleinen als buurtpleinen of het inrichten van groene schoolpleinen. Wel zijn er na afloop van het programma KiWi-projecten afgerond, die tijdens het programma KiWi al in gang waren gezet. De Brede School is vervangen door leertijduitbreiding. Die is deze collegeperiode gericht op

36

In het antwoord van het cluster MO zijn twee contactpersonen aangewezen. Uit contacten met hen is gebleken dat de borging nu niet plaats vindt.

cognitieve vaardigheden i.c. cito-eindtoetsscores'. Dat het cluster MO momenteel geen invulling geeft aan haar faciliterende rol, blijkt ook uit het feit dat binnen het cluster MO de verantwoordelijkheid voor kindvriendelijke wijken nergens expliciet is belegd.

Beide clusters geven geen invulling aan hun verantwoordelijkheid om te bewaken dat deelgemeenten zich houden aan de normen voor kindvriendelijkheid. Beide clusters onderhouden sinds de afronding van het programma bijvoorbeeld beperkte contacten met de deelgemeenten over de wijze waarop deelgemeenten normen voor kindvriendelijkheid implementeren in de beleidsuitvoering (zie hoofdstuk 5).³⁷

visie van de raad op gekozen sturingsmodel

In 2011 heeft het college ter afsluiting van het programma Rotterdam Kindvriendelijk de eindmeting van de monitor Kiwi aan de raad gezonden. Bij de behandeling op 13 oktober 2011 blijkt de gemeenteraad niet achter de door het college beschreven rolverdeling te staan (zie de groene kaders hiervoor). De raad heeft in de zogenoemde motie-Kinderschouw aangegeven dat het beleidsinstrumentarium 'nog verre van perfect is' en dat het overdragen van de verantwoordelijkheden naar de deelgemeenten te voortijdig is. De raad wilde een meer centrale monitoring vanuit de stad waarborgen ("zodat niet veertien keer het wiel moet worden uitgevonden"), het instrumentarium verbeteren voordat de verantwoordelijkheid naar deelgemeenten wordt overgedragen en het aanvullen met een kinderschouw en een jaarlijkse rapportage aan de raad. Dezelfde dag is ook de motie-Bokhove aangenomen, waarin de raad het college opdracht geeft om in elke nieuw te ontwikkelen gebiedsvisie en daarvan afgeleide beleidsstukken een paragraaf op te nemen met ambitieniveau en concrete maatregelen ter verbetering van kindvriendelijkheid.

Volgens het cluster SO moeten de clusters SO en MO op grond van de motie-Kinderschouw een meer actieve rol in de rapportage aan de raad gaan vervullen. Zij moeten de data daarvoor verzamelen (bij de deelgemeenten) en hierover aan de raad rapporteren.³⁸ Ook impliceert deze actieve rol dat de wethouder gaat bijsturen op het moment dat uit de monitor blijkt dat deelgemeenten niet optimaal het kiwi-beleid uitvoeren.

implementatie moties

Nadat de moties in oktober 2011 zijn aangenomen zijn er geen wijzigingen in de rolverdeling tussen wethouder, ambtelijke organisatie en deelgemeente aangebracht. Deelgemeenten bleven verantwoordelijk voor de uitvoering en de clusters hebben een regierol. Ook is het stedelijk instrumentarium niet gewijzigd.

In april 2013³⁹ doet het college aan de raad een voorstel voor de afdoening van de hiervoor genoemde moties over kindvriendelijkheid, die beide een actieve rol van het college dan wel de stedelijke organisatie vroegen. In het afdoeningsvoorstel wordt onder meer aangegeven dat wijkscans zijn uitgevoerd en dat er verschillende vormen van kinderparticipatie zijn ontwikkeld (waaronder de kinderschouw). Ook wordt

³⁷ Het cluster SO heeft wel contacten met deelgemeenten gehad die een wijkscan lieten uitvoeren om de mate van kindvriendelijkheid in de wijk te analyseren. In ambtelijk wederhoor is aangegeven dat uit deze wijkscans adviezen voortvloeiden over de implementatie van de normen.

³⁸ Interview cluster SO.

³⁹ College van B en W, afdoeningsvoorstel moties Rotterdam Kindvriendelijk, 10 april 2013.

voorgesteld om jaarlijks de raad van informatie te voorzien. Het afdoeningsvoorstel is door de raad aangenomen.

De rekenkamer stelt echter vast dat al in de motie-Kinderschouw de raad was verzocht om jaarlijks te rapporteren. Dat was anderhalf jaar later, tot het moment van het afdoeningsvoorstel, nog niet gebeurd. Uit de notulen van het desbetreffende raadsdebat op 13 oktober 2011 blijkt ook dat de raad vooral wilde dat gebruik wordt gemaakt van inspraak van met name kinderen om de wijk kindvriendelijker te maken en om het beleidsinstrumentarium te verbeteren. In dat licht is een kinderschouw in alle deelgemeenten de opdracht die het college meekrijgt, maar in de afdoening van de motie wordt verwezen naar een kinderschouw in twee deelgemeenten. Bovendien liepen deze kinderschouwen al als pilot toen de motie werd aangenomen en zijn dus niet nieuw. Ook verwijst het college in zijn afdoeningsvoorstel naar onder meer verwezen naar 'politiekids'⁴⁰ en 'klik, klak, kleur'.⁴¹ Dit zijn projecten die geen betrekking hebben op inspraak van kinderen bij het kindvriendelijker maken van de wijk.

Al met al is de jaarlijkse rapportage die in de motie-Kinderschouw is gevraagd niet uitgevoerd en heeft er ook geen concrete uitwerking heeft plaatsgevonden van kinderpacticatie zoals bedoeld in de motie. Ook is het beleidsinstrumentarium in de periode tussen het aannemen van de motie en het afdoeningsvoorstel niet gewijzigd. Wat betreft de motie-Bokhove heeft de rekenkamer vastgesteld dat in lang niet alle deelgemeenten kindvriendelijkheid in beleidsstukken is verwerkt, laat staan dat er een ambitieniveau en concrete maatregelen zijn benoemd (in paragraaf 4-4-2 wordt hierop dieper ingegaan). Alhoewel de moties dus zijn afgedaan, heeft het college naar het oordeel van de rekenkamer geen invulling gegeven aan het gedachtengoed ervan.

Pas in september 2013, als het rekenkameronderzoek al een tijd gaande is, heeft zich een nieuwe ontwikkeling voorgedaan. Er is toen een nieuwe projectgroep tot stand gekomen. Deze projectgroep, genaamd Kernteam Kiwi, is 3 oktober 2013 voor de eerste, en vooralsnog enige keer, bijeen geweest.⁴² Vanuit het college is niet aangegeven dat dit kernteam invulling moet geven aan de motie. Uit een interview met cluster SO lijkt dit wel de intentie van het kernteam te moeten zijn.⁴³ De mate waarin het ambtelijke kernteam tegemoet komt aan de wens van de raad om een andere rol aan te nemen en de verantwoordelijkheidsverdeling te wijzigen, is onbekend. In de bijeenkomst van oktober 2013 is gesproken over de ontwikkelingen tot nu toe en een idee om kennis te delen begin 2014. Er is niet gesproken over het concrete takenpakket van de projectgroep, de rolverdeling en verantwoordelijkheden

⁴⁰ In mei 2012 zijn 64 kinderen beëdigd als 'politiekid'. Dit is een initiatief vanuit de politie om kinderen in de leeftijd van 6 t/m 10 jaar op een leuke manier kennis te laten maken met de politie. Op een woensdagmiddag gaan de kinderen met politieagenten mee op pad. Zij organiseren dan in samenwerking met de politie een leuke actie in de wijk. Vooraf krijgen ze instructies van een politieagent en helpen mee bij het uitreiken van preventie- en promotiemateriaal.

⁴¹ 'Klik, klak, kleur' betreft een cultuurproject dat in 2011 de cultuurprijs van Charlois heeft gewonnen. Twee kunstenaars hebben samen met kinderen beelden van de wijk vastgelegd voor een kunstproject.

⁴² In ambtelijk wederhoor is aangegeven dat sinds 3 oktober 2013 medewerkers van MO en SO meerdere malen bij elkaar zijn geweest en dat kennishouders elkaar actief op zochten als daar vanuit een project aanleiding toe was. De rekenkamer heeft dit niet meer kunnen verifiëren. Wel valt op dat deze afstemming klaarblijkelijk pas drie jaar na afronding van het programma Rotterdam Kindvriendelijk gestalte krijgt.

⁴³ Interview cluster SO.

en de wijze waarop invulling zal worden gegeven aan de motie van de raad. Over de invulling van een centrale kinderschouw is eveneens niet gesproken.⁴⁴

3-3-3 rol deelgemeenten

De deelgemeenten zijn verantwoordelijk voor de concrete uitvoering van het beleid voor kindvriendelijke wijken. Dat moeten deelgemeenten doen binnen de bestaande (budgettaire) kaders. De motie van de raad voor een actieve rol van de stad heeft niets aan hun rol veranderd.

De wethouder heeft de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het kindvriendelijke wijkenbeleid in handen gelegd van de deelgemeenten. In zijn brief aan de gemeenteraad van 11 januari 2011 geeft hij aan dat de deelgemeenten opdrachtgever zijn van de gebiedsvisies en daarmee verantwoordelijk om kindvriendelijkheid in hun gebied te ontwikkelen en uit te voeren. Daartoe moeten de deelgemeenten ook de keuze maken welke wijk(en) zij op deze manier willen aanpakken. Ook in de brief aan de commissie FIB van 13 oktober 2011 worden de deelgemeenten genoemd als de partij die de uitvoering in handen heeft. Uit deze brief blijkt dat de deelgemeenten op basis van input uit de monitor en de wijkscans (zie paragraaf 3-4) hun kiwi-initiatieven moeten vastleggen in gebiedsvisies, iWAPs en gebiedsafspraken. De wijze waarop deelgemeenten kindvriendelijke wijken in concrete projecten moeten realiseren is niet uitgewerkt. Er zijn geen specifieke verantwoordelijkheden,⁴⁵ bevoegdheden⁴⁶ of middelen aan de deelgemeenten toegekend om de uitvoering van het beleid vorm te geven. Kindvriendelijke wijken moeten binnen de bestaande kaders van de deelgemeenten worden uitgevoerd.

De motie van de gemeenteraad inzake een meer sturende rol van de wethouder heeft geen verandering in de rol van de deelgemeenten tot gevolg gehad. Uit de notulen van de behandeling van de motie-Kinderschouw in de raad blijkt dat volgens het college de deelgemeenten verantwoordelijk zijn voor de buitenruimte en daarmee voor de inrichting van de kindvriendelijke wijk. Zij hebben de verantwoordelijkheid om kindvriendelijke plekken te creëren. De verantwoordelijkheid van de stad beperkt zich tot het meedenken over het instrumentarium.⁴⁷

gebiedscommissies

Zoals eerder aangegeven ligt de verantwoordelijkheid voor de uitvoering van het kindvriendelijke wijkenbeleid in handen van de deelgemeenten. Op 19 maart 2014 houden de deelgemeenten op te bestaan. In plaats daarvan worden gebiedscommissies ingesteld die een meer adviserende rol hebben bij de inrichting van de wijk. In de huidige opzet van taken en bevoegdheden van gebiedscommissies hebben deze commissies geen taken en bevoegdheden meer in de openbare ruimte en over de sociale activiteiten in de wijk. Zo kunnen de gebiedscommissies niet afdwingen dat de bouwstenen uit de stedenbouwkundige visie (zoals brede stoepen, groene schoolpleinen, veilige verkeersroutes, brede scholen) worden gerealiseerd. Ook kunnen zij niet meer door middel van subsidies sociale activiteiten en ondersteuning inkopen bij partners uit hun netwerk (zoals buurtmaatschappelijk werk). Dit komt in

⁴⁴ Notulen projectgroep kennisteam kindvriendelijke wijken, 3 oktober 2013.

⁴⁵ Bijvoorbeeld de verplichting om over de voortgang te rapporteren of om specifieke data te verzamelen.

⁴⁶ Bijvoorbeeld het toekennen van bevoegdheden om besluiten te kunnen nemen over de inrichting van schoolpleinen.

⁴⁷ Notulen raadsvergadering, 13 oktober 2011.

handen te liggen van het cluster MO. Het ontbreekt op dit moment (10 januari 2014) nog aan een beleidsuitwerking hoe de clusters MO en SO deze rol van de deelgemeenten gaan overnemen en uitvoeren als de gebiedscommissies op 19 maart aanstaande hun intrede doen.

3-3-4 woningcorporaties en projectontwikkelaars

Ook woningcorporaties en projectontwikkelaars zijn belangrijke spelers om kindvriendelijke wijken te realiseren. Door middel van gebiedsafspraken met woningcorporaties en de projectontwikkelaars (die niet afdwingbaar zijn) probeert het college de uitvoering van zijn beleid te realiseren. De financiële crisis heeft ertoe geleid dat minder kindvriendelijke woningen worden gerealiseerd.

De verantwoordelijkheid voor de uitvoering is niet alleen in handen gelegd van de deelgemeenten. Het college is voor de realisatie van zijn beleid ook afhankelijk van externe partijen. Zo benoemt het college in het implementatieplan 'Bouwstenen voor een kindvriendelijk Rotterdam' ook de projectontwikkelaars en woningcorporaties als belangrijke partner. Zij bepalen immers de ontwikkeling van en het aanbod aan kindvriendelijke woningen in de wijk. Doordat echter corporaties en projectontwikkelaars een maatschappelijke partner zijn en geen onderdeel van de gemeente, kan het college geen dwingende afspraken met hen maken. Het college tracht wel door middel van gebiedsafspraken te komen tot het bevorderen van de ontwikkeling van kindvriendelijke woningen. De financiële crisis heeft ertoe geleid dat woningcorporaties minder kindvriendelijke woningen hebben opgeleverd dan beoogd (zie ook paragraaf 4-4-1) en dat de projectontwikkelaars veel projecten niet zijn gestart of niet hebben kunnen afronden.

3-4 kwaliteit stedelijke instrumenten

Actieve regievoering, en daarmee ook sturing op kindvriendelijke wijken, is op basis van de beschikbare instrumenten niet mogelijk. Het college beschikt niet over beleidsinstrumenten waarmee het de uitvoering van het beleid door deelgemeenten kan afdwingen. Wel zijn er twee instrumenten ontwikkeld die de uitvoering van het beleid moeten bevorderen (wijkscans en kennisdeling). Deze instrumenten worden niet meer toegepast. Het belangrijkste beleidsinstrument dat het college inzicht moeten geven in de resultaten van het beleid is kwalitatief onvoldoende en biedt geen basis om te kunnen sturen.

Borging van kindvriendelijkheid in beleid gaat gepaard met het toepassen van beleidsinstrumenten. Enerzijds zijn dat instrumenten die de uitvoering van het beleid moeten bevorderen dan wel afdwingen. Anderzijds betreft het instrumenten die de mate monitoren waarin het in gang gezette beleid effect heeft.

3-4-1 instrumenten ter bevordering beleidsuitvoering

Op basis van de aanvankelijke rolverdeling zijn beleidsinstrumenten ontwikkeld die de uitvoering van het beleid kunnen bevorderen. Het cluster SO heeft een eerste aanzet gegeven om kindvriendelijkheid in de wijken te bevorderen door het kosteloos aanbieden van een wijkscan per deelgemeente. De wijkscan is een instrument om de problemen op het gebied van kindvriendelijkheid in de wijk in kaart te brengen. Nadat

de deelgemeenten eenmalig voor één wijk een scan aangeboden hebben gekregen, is dit instrument niet verder meer met financiële middelen gefaciliteerd.⁴⁸

Een ander instrument is het delen van kennis.⁴⁹ Het college heeft na de programmafase een overzicht opgesteld van beste projecten uit de pilotwijken, ter kennisname voor andere deelgemeenten. Dit is in een brochure onder de deelgemeenten verspreid en in een conferentie besproken. Daarnaast heeft het college een workshop gehouden over de pedagogische wijkaanpak. In beide gevallen is de kennisdeling beperkt gebleven tot de deelnemers van de workshop dan wel conferentie en de publicatie van een brochure. Na 2011 zijn geen initiatieven meer ontplooid om de kennisdeling verder toe te passen.⁵⁰

De rekenkamer stelt vast dat het college geen instrumenten heeft ontwikkeld waarmee het de uitvoering van het beleid kan afdwingen, ook niet na het aannemen van de motie van de raad in 2011 om meer actief regie te gaan voeren. De wel beschikbare instrumenten (wijkscan en kennisdeling) hebben geen directe sturingsrelatie met deelgemeenten en andere partijen. Op basis van deze instrumenten kunnen noch de clusters noch de wethouder een regierol voeren.

3-4-2 beleidsmonitoring

Om de effecten van de inspanningen te meten in de wijken is met de start van het programma Rotterdam Kindvriendelijk de kindvriendelijke wijken monitor (hierna kiwi-monitor) ontwikkeld. Dit meetinstrument analyseerde de volgende thema's (gelijk aan de afbakening van kindvriendelijkheid):

- veiligheid;
- jeugdvoorzieningen;
- omgevingsfactoren;
- sociale binding;
- imago.

De monitor is alleen voor de elf pilotwijken uitgevoerd. In 2010 is een 0-meting voor de hele stad gedaan zodat ook op lange termijn het resultaat zichtbaar kan worden gemaakt. De eindmeting uit 2011 verschilt echter van de nulmeting. Zo is bij de nulmeting een enquête onder jongeren gehouden en bij de eindmeting niet meer. Ook zijn indicatoren weggelaten. Hierdoor zijn niet alle resultaten van de nulmeting en eindmeting met elkaar te vergelijken.

Voor 2012 is een nieuwe monitor ontwikkeld. Deze monitor onderzoekt niet langer de thema's. Het meet nu de mate waarin wijken kindvriendelijk zijn op vier aspecten'.⁵¹ Het maakt in grote lijnen inzichtelijk hoe het in een wijk is gesteld met kindvriendelijkheid. De monitor meet expliciet niet de effecten van het beleid. Voor deze monitor is gebruik gemaakt van objectieve registratiegegevens en subjectieve

⁴⁸ Interview cluster SO.

⁴⁹ Interview cluster MO.

⁵⁰ In ambtelijk wederhoor is aangegeven dat de monitor Kindvriendelijke Wijken ook als instrument voor kennisdeling kan worden gezien. De rekenkamer deelt deze visie niet. In de rapportages van de nulmeting in 2010 en de eerste rapportage in 2011 is expliciet de doelstelling van de monitor aangegeven. Deze had betrekking op het kunnen meten van de ontwikkelingen in de tijd en de resultaten van het programma Rotterdam Kindvriendelijk.

⁵¹ De aspecten sociaal, fysiek, veiligheid en voorzieningen.

gegevens uit enquêteonderzoek.⁵² De nieuwe monitor Rotterdam Kindvriendelijk maakt gebruik van meer beleidsrelevante indicatoren, die bijvoorbeeld aansluiten bij de stedenbouwkundige visie.⁵³ De bedoeling is dat de monitor elke twee jaar wordt uitgevoerd. De volgende zal in 2014 uitkomen. De monitor in 2014 zal echter weer afwijken van de monitor 2012, vanwege andere indexering en doorontwikkeling.⁵⁴ Door het cluster SO wordt ingeschat dat een vergelijking op hoofdthema's wel mogelijk blijft.

Samengevat blijkt dat er dus drie metingen met monitors zijn geweest, die onderling niet goed vergelijkbaar zijn. Ook de volgende monitor zal geen vergelijkbare resultaten opleveren. Ook bieden de resultaten van alle monitors geen inzicht in de mate waarin de aandacht voor kindvriendelijkheid het resultaat is van de beleidsinspanningen, waardoor het actief voeren van regie door de wethouder niet mogelijk is.

Naast de monitor die specifiek gericht is op kindvriendelijkheid zijn er ook monitoringsinstrumenten die één of enkele aspecten binnen kindvriendelijkheid meten. Zo houdt het cluster SO een bestand bij van de gerealiseerde woningen en in hoeverre daarbij ook rekening is gehouden met kindvriendelijkheid.⁵⁵

Het project spreidingsplannen van de voormalige dienst Sport en Recreatie had ten doel om in beeld te brengen hoe Rotterdam er voor staat volgens de Rotterdamse norm voor buitenspeelruimte. Dit project is door een gebrek aan middelen in 2011 gestopt.⁵⁶ Hierdoor is er geen inzicht meer in de mate waarin de deelgemeenten de buitenspeelnorm adequaat toepassen. Wel heeft een beleidsevaluatie van de monitoring plaatsgevonden (zie ook paragraaf 4-4-2). Daarin is aangegeven dat zal worden gezien hoe een nieuwe vorm van monitoring kan worden vormgegeven.

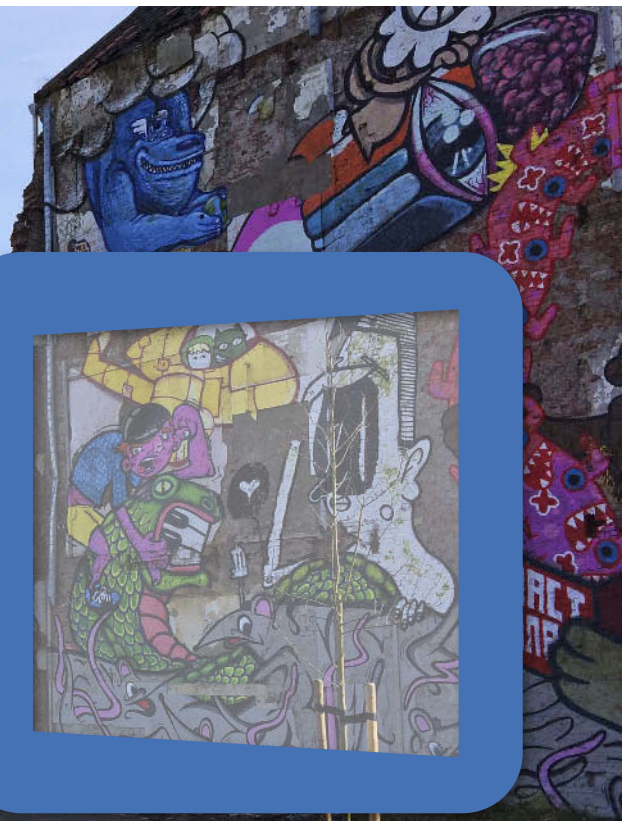
⁵² Voor een aantal vragen in de monitor die afkomstig zijn uit de indexen (sociale index en veiligheidsindex) geldt wel dat de informatie is verzameld voor een ander doel dan voor het meten van kindvriendelijkheid. De beschikbare informatie wordt door het COS desondanks relevant geacht.

⁵³ Interview COS.

⁵⁴ Interview COS.

⁵⁵ Interview cluster SO.

⁵⁶ Interview voormalig dienst SenR.



4 beleid kindvriendelijkheid in deelgemeenten

4-1 inleiding

In dit hoofdstuk komt de volgende onderzoeksvraag aan de orde: *op welke wijze is in deelgemeenten vorm gegeven aan kindvriendelijke wijken?*

Voor de beantwoording van deze vraag wordt gekeken naar de aard en omvang van de problematiek, de bestuurlijke prioriteit die aan het probleem wordt gegeven en de wijze waarop deelgemeenten uitvoering geven aan de bouwstenen in de stedenbouwkundige visie (hierna ook: kiwi-bouwsteen).

Dit hoofdstuk betreft een beschrijving van wat in deelgemeenten in de praktijk aan kindvriendelijkheid wordt gedaan. De informatie hierover is afkomstig uit de acht deelgemeenten die de rekenkamer als casus heeft geselecteerd voor haar onderzoek. Dit zijn: Rotterdam Centrum, Charlois, Delfshaven, Feijenoord, IJsselmonde, Kralingen-Crooswijk, Noord en Prins Alexander (zie bijlage 1 over deze selectie).

Er worden geen normen getoetst. Wel heeft de rekenkamer een analyse gemaakt van wat in deelgemeenten wordt gedaan, in welke mate, op welke wijze en de onderlinge verschillen hierin.

In paragraaf 4-2 wordt inzicht gegeven in de aard en omvang van de problematiek van de kindvriendelijkheid in de deelgemeenten. Vervolgens komt in paragraaf 4-3 de prioriteit die de deelgemeenten aan kindvriendelijke wijken geven aan bod. Paragraaf 4-4 beschrijft hoe in deelgemeenten vorm wordt gegeven aan kindvriendelijke wijken. Achtereenvolgens wordt per bouwsteen (kindvriendelijke woningen, openbare ruimte, veilige routes en voorzieningen) een beeld geschetst van hoe deelgemeenten hiermee omgaan en welke variëteit er in de praktijk bestaat. Tot slot wordt in paragraaf 4-5 ingegaan op succes- en faalfactoren die de rekenkamer heeft gesignaleerd bij de aanpak door de deelgemeenten.

4-2 aard en omvang probleem

De aard en omvang van het probleem kindvriendelijke wijken verschilt per deelgemeente en binnen de deelgemeenten per wijk. Zowel de monitor Rotterdam Kindvriendelijk⁵⁷ als de Sociale Index meten de mate van kindvriendelijkheid in de wijken. Over het geheel genomen is Rotterdam een stad waar de wijken ten opzichte van het stadsgemiddelde gemiddeld tot iets minder kindvriendelijk zijn.

⁵⁷

Ondanks het feit dat de rekenkamer kritiek heeft op de monitor als instrument om de resultaten van het beleid mee te kunnen volgen en waar nodig het beleid te sturen (zie paragraaf 3-4), maakt de rekenkamer wel gebruik van de monitor voor de duiding van het probleem kindvriendelijkheid in de wijk. De monitor geeft namelijk wel inzicht in de problemen per wijk en met name in de onderlinge verschillen tussen wijken en deelgemeenten.

De aard en omvang van het probleem van kind(on)vriendelijke wijken wordt periodiek door het college onderzocht. Het eerste instrument dat het college hiervoor gebruikt is de monitor Rotterdam Kindvriendelijk. Uit de meest recente monitor over 2012 blijkt dat in vergelijking tot het stadsgemiddelde Rotterdam gemiddeld kindvriendelijk is. De scores van alle dertien deelgemeenten zijn gemeten en ingedeeld in categorieën variërend van minst kindvriendelijk tot meest kindvriendelijk. Geen enkele deelgemeente scoort in de twee uiterste categorieën. Vier deelgemeenten scoren meer kindvriendelijk (Hoek van Holland, Pernis, Hilligersberg-Schiebroek en Prins Alexander), acht scoren gemiddeld en één scoort minder kindvriendelijk (Rotterdam Centrum). Ook is over het algemeen de score op basis van de beleving van kindvriendelijkheid hoger dan de score op basis van objectieve registraties. In bijlage 3 is een overzicht opgenomen van de scores per deelgemeente en de scores per wijk, in combinatie met het percentage bewoners onder de 17 jaar. Dit geeft een indruk van de aard en omvang alsmede de relevantie van een kindvriendelijkheidsbeleid voor de wijk.

Gelet op de sociale elementen van kindvriendelijkheid is de Sociale Index een tweede instrument om een beeld te krijgen van de kindvriendelijkheid in Rotterdam. De laatste meting met dit instrument (2012) geeft aan dat Rotterdam sociaal kwetsbaar is. Ook de scores van Rotterdam op de onderliggende vier aspecten (capaciteiten, leefomgeving, meedoen en sociale binding) vallen allemaal in de categorie kwetsbaar.

De Sociale Index onderscheidt 65 wijken (exclusief Rozenburg). De wijken kunnen op basis van de resultaten als volgt worden ingedeeld:

- 10 sociaal sterke wijken;
- 14 sociaal voldoende wijken;
- 28 sociaal kwetsbare wijken
- 13 sociale probleemwijken;
- 0 sociaal zeer zwakke wijken.

De beeldvorming vanuit de monitor Kindvriendelijk en de Sociale Index sluiten in het algemeen goed op elkaar aan (met uitzondering van deelgemeente Feijenoord, waar de monitor gemiddeld scoort en de Sociale Index een probleemdeelgemeente registreert). Uit beide registraties blijkt dat de aard en omvang van de problematiek rondom kindvriendelijke wijken tussen de deelgemeenten erg kan verschillen (bijvoorbeeld tussen Rotterdam Centrum en Hoek van Holland), maar ook dat binnen de deelgemeenten tussen wijken grote verschillen kunnen bestaan. Een voorbeeld hiervan is deelgemeente Kralingen-Crooswijk, die als geheel gemiddeld scoort. De meest kindvriendelijke wijk van de deelgemeente is Kralingen-Oost/Kralingse Bos, dat bovengemiddeld hoog scoort (13e plaats van beste wijken). De wijk Crooswijk laat juist een redelijk forse problematiek zien en scoort minder kindvriendelijk. Per wijk is het daarom relevant om de aard en omvang van de problematiek weer te geven (zie bijlage 3).

4-3 bestuurlijke prioriteit

De bestuurlijke prioriteit die deelgemeenten geven aan kindvriendelijke wijken verschilt. In de meeste gevallen is er geen specifiek budget en wordt er in de deelraad maar beperkt aandacht aan besteed. De mate waarin deelgemeenten aandacht geven aan kindvriendelijke wijken is niet altijd in overeenstemming met de omvang van het probleem zoals die voortkomt uit de

monitor Kindvriendelijk en met het percentage kinderen dat deel uit maakt van de deelgemeente.

Om inzicht te krijgen in de bestuurlijke prioriteit die de deelgemeenten geven aan kindvriendelijke wijken is onder meer gekeken naar coalitieakkoorden, specifieke moties en/of amendementen en afzonderlijke kiwi-budgetten. Ook is in interviews gevraagd in hoeverre de deelgemeenten prioriteit geven aan kindvriendelijkheid.

Het blijkt dat ten tijde van de pilotfase (2006-2010) de meeste deelgemeenten actief hebben gestuurd op kindvriendelijke wijken. Ze namen deel aan de pilot en er was budget beschikbaar. Ook was kindvriendelijkheid vaak een aandachtspunt in de raad. Na de pilotfase is het beeld meer divers. Sommige deelgemeenten, met Prins Alexander als beste voorbeeld, bleven actief. In Prins Alexander is nog steeds een budget beschikbaar voor initiatieven voor kindvriendelijke wijken. Ook in het beleid wordt er nog actief gestuurd. De andere deelgemeenten faciliteren kiwi-maatregelen uit het reguliere onderhoudsbudget voor de openbare ruimte.

Aandacht vanuit de deelraad en het dagelijks bestuur zijn andere indicatoren. In vier deelgemeenten is er in de deelraad expliciet aandacht geweest voor kindvriendelijkheid evenals in de beleidsstukken van het dagelijks bestuur. De mate waarin verschilt.

In sommige deelgemeenten (Noord en Delfshaven) wordt heel gericht gewerkt aan kindvriendelijke wijken door de betreffende activiteiten te richten op de wijken met de grootste problematiek. In andere deelgemeenten werkt men dwars door de wijken heen, ongeacht de verschillen in de omvang van de problematiek tussen de wijken.

De bestuurlijke prioriteit die aan kindvriendelijke wijken wordt gegeven hangt niet altijd eenduidig samen met de aard en de omvang van de problematiek zoals die uit de monitor Kindvriendelijk blijkt. Een voorbeeld hiervan is Centrum. Dit is een deelgemeente die qua kindvriendelijkheid relatief laag scoort,⁵⁸ maar waar overigens relatief weinig kinderen wonen. In deze deelgemeente is de prioriteit voor kindvriendelijke wijken beperkt en reageert zij voornamelijk reactief. Het is niet zo dat in deelgemeenten met en grotere problematiek en een grote populatie kinderen, de aandacht juist extra aanwezig is. Een voorbeeld hiervan is Delfshaven, waar de prioriteit gemiddeld is.⁵⁹ Soms is het ook tegengesteld, namelijk dat in een deelgemeente met een relatief kleine problematiek juist veel aandacht is voor kindvriendelijkheid (bijvoorbeeld Prins Alexander).

4-4 aanpak kindvriendelijkheid

4-4-1 kindvriendelijke woningen

De bouwsteen kindvriendelijke woningen komt sinds 2010 niet volledig van de grond. In de woonvisie wordt de startbouw van minimaal 3.000 gezinswoningen in de collegeperiode 2010-2014 voorzien, maar dit aantal zal niet worden gerealiseerd, ook als het aantal aanvragen voor

⁵⁸ Rotterdam Centrum is volgens de monitor Rotterdam Kindvriendelijk de slechtst scorende deelgemeente.

⁵⁹ Dit oordeel is gebaseerd op een kwalitatieve vergelijking tussen wat de rekenkamer in de acht deelgemeenten heeft aangetroffen. Het houdt in dit verband in dat de deelgemeente actief enkele kiwi-projecten heeft lopen.

het samenvoegen van woningen daarbij zou worden opgeteld. De kindvriendelijke woningen waarvan wel de bouw is gestart, worden niet vaker in kindonvriendelijke wijken gerealiseerd dan in wijken die al wel kindvriendelijk zijn.

Een bouwsteen uit de stedenbouwkundige visie inzake kindvriendelijke wijken is de realisatie van gezinsvriendelijke woningen. Dat zijn eengezinswoningen of gezinsvriendelijke appartementen (waaronder ook maisonnettes). Deze laatste dienen ten minste een minimaal netto-vloeroppervlakte van 85 m² te hebben.⁶⁰ Bestuurlijk ligt er prioriteit op het realiseren van 3.000 gezinswoningen. Dit is namelijk opgenomen als inspanning in het collegewerkprogramma. De wethouder stuurt op het bereiken van deze doelstelling, waarmee hij actief uitvoering geeft aan de bouwsteen wonen uit de stedenbouwkundige visie.

Niettemin is in de interviews met de acht onderzochte deelgemeenten en enkele corporaties zonder uitzondering aangegeven dat het bouwen van (kindvriendelijke) woningen door de economische crisis moeilijk van de grond komt. Particuliere projectontwikkelaars zijn minder geneigd grootschalige projecten te starten en ook de mogelijkheden van de corporaties Vestia, Woonbron en Havensteder zijn inmiddels beperkt. Hierdoor zijn verschillende woningbouwprojecten stopgezet, zoals bij de Huniadijk in IJsselmonde.⁶¹ In algemene zin hebben de deelgemeenten aangegeven dat zij weinig invloed hebben op het woningbouwprogramma van corporatie en projectontwikkelaars. Deze laten zich mede leiden door marktontwikkelingen.

Dit laatste geldt ook voor de renovatie van woningen. Corporaties hebben weinig middelen beschikbaar om kleine woningen tot gezinsvriendelijke woningen samen te voegen en gemeente en deelgemeenten kunnen hooguit in woningbouwafspraken met corporaties tot wederzijdse intenties komen. In het geval van renovatie (of verstrekkender: het samenvoegen) van particuliere woningen zijn de (deel)gemeentelijke instrumenten nog beperkter. Zo spreekt men in Charlois van het 'drama van Carnisse en de Tarwewijk', waar zich bijna alleen maar particulier woningbezit bevindt van overwegend slechte staat.⁶² In de Jacob Catsstraat was Havensteder al ver gevorderd met een renovatie, toen het project vanwege de financiële situatie on hold werd gezet. De mensen uit de bestaande woningen waren inmiddels al geherhuisvest.⁶³

Opgemerkt dient overigens te worden dat als er al wordt gebouwd, dit volgens sommige deelgemeenten niet per se alleen maar of hoofdzakelijk gezinsvriendelijke woningen zouden moeten zijn. Zo is in Kralingen-Crooswijk vanwege de groeiende groep senioren de realisatie van woonservicegebieden van belang.⁶⁴ In Prins Alexander gaat men bij het bouwen uit van leefstijlen,⁶⁵ waardoor in een bepaalde

⁶⁰ Overige eisen aan appartementen zijn onder meer dat er voldoende bergruimte is en dat er één kamer per kind is. Deze laatste eis kan betekenen dat een op zich kindvriendelijk appartement dat bewoond wordt door een kinderrijk gezin, uiteindelijk niet kindvriendelijk is.

⁶¹ In IJsselmonde is ook het bouwproject Hordijkerveld beëindigd. Dit is volgens de deelgemeente (ambtelijk wederhoor) waarschijnlijk eerder een gevolg van de bestuurlijke malaise bij Vestia, dan een gevolg van de economische crisis.

⁶² Interview deelgemeente Charlois.

⁶³ Interview Havensteder.

⁶⁴ Deelgemeente Kralingen-Crooswijk, 'Gebiedsvisie 2010-2014'.

⁶⁵ Interview deelgemeente Prins Alexander.

buurt bijvoorbeeld de keuze wordt gemaakt om geen gezinswoningen toe te voegen maar woningen voor alleenstaanden.

De onderstaande tabel toont de startbouw van woningen sinds 2010, gesplitst naar deelgemeente en naar type woning.

tabel 4-1: startbouw van (kindvriendelijke) woningen, 2010 - nov. 2013

deelgemeente	kindvriendelijk	niet-kindvriendelijk	totaal
Centrum	158	155	313
Charlois	176	181	357
Delfshaven	206	45	251
Feijenoord	199	556	755
IJsselmonde	182	93	275
Kralingen-Crooswijk	78	160	238
Noord	325	37	362
Prins Alexander	185	165	350
<i>totaal</i>	<i>1.435</i>	<i>1.392</i>	<i>2.827</i>
gehele stad	2.026	1.760	3.786

bron: opgave cluster SO aan rekenkamer.

Uit de startbouwgegevens vanaf 2010 valt op dat ongeveer de helft van de woningen niet kindvriendelijk is. Al met al is er vanaf 2010 jaarlijks van gemiddeld 900 á 1.000 woningen de bouw gestart (over de gehele stad), waarvan ongeveer 500 kindvriendelijke woningen. De rekenkamer heeft geen concreet target aangetroffen, waartegen dit aantal kan worden afgezet. Wel is in het uitvoeringsprogramma Woonvisie 2010-2014 aangegeven dat in de collegeperiode 2010-2014 van 3.500 gezinswoningen de bouw dient te worden gestart. In hetzelfde uitvoeringsprogramma staat ook nog een ander streefcijfer, namelijk 3.000 woningen voor gezinnen. Op het moment van schrijven is de collegeperiode nog niet geheel voorbij, maar gelet op de realisatie tot november 2013 is het niet realistisch dat het aantal van 3.000 kindvriendelijke woningen voor maart 2014 wordt gerealiseerd.⁶⁶ Om dat wel te halen zou in drie maanden tijd van 1.000 kindvriendelijke woningen de bouw moeten starten. Dat is ongeveer 333 per maand, terwijl de realisatie van de start bouw gezinswoningen tot november 2013 gemiddeld ongeveer 43 woningen per maand is

Hoewel het geen doel van het college is om kindvriendelijke woningen te bouwen in kindonvriendelijke wijken, is de rekenkamer nagegaan in welke mate wordt getracht om ook de kindonvriendelijke wijken te voorzien van meer kindvriendelijke woningen. Als een van de centrale inspanningen in het kiwi-beleid zou dit namelijk wel logisch zijn. Uit een analyse van de rekenkamer op de startbouwgegevens blijkt dat als er kindvriendelijke woningen worden gebouwd, dit meestal niet is in de meest kindonvriendelijke wijken. In deze wijken is in de periode 2010 – november 2013 van 287 kindvriendelijke woningen de bouw gestart.⁶⁷ Dat is 14% van het totaal en grosso

⁶⁶ De rekenkamer gaat er hierbij vanuit dat gezinswoningen ook kindvriendelijke woningen zijn.

⁶⁷ Het gaat om Pendrecht, Bloemhof, Carnisse, Kop van Zuid, Oud Mathenesse/Witte Dorp, Cool, Stadsdriehoek, Zuidplein en CS-kwartier. Dit zijn volgens de monitor Kindvriendelijk 2012 de tien minst kindvriendelijke wijken.

modo zelfs iets minder dan de startbouw in de tien meest kindvriendelijke wijken (328 woningen; 16%). Nu kan het zijn dat in sommige wijken de realisatie van kindvriendelijke woningen om stedenbouwkundige redenen lastig is (zoals in Cool of Stadsdriehoek). Aan de andere kant is de collegetarget om gezinnen te behouden ook speciaal voor Zuid geformuleerd, bevinden zich daar wijken met weinig kindvriendelijke woningen en bovendien ook vier van de tien minst kindvriendelijke wijken.

Volgens opgave van het cluster SO aan de rekenkamer zijn er van 2010 tot en met november 2013 458 aanvragen gedaan voor het *samenvoegen van woningen*. De rekenkamer gaat ervan uit dat hiermee maximaal 458 gezinsvriendelijke woningen kunnen worden gerealiseerd. In voornoemde uitvoeringsprogramma staan geen streefcijfers die aan deze realisatie zijn te koppelen.⁶⁸

4-4-2 openbare ruimte

De helft van de onderzochte deelgemeenten heeft het stedelijk kiwi-beleid of onderdelen daarvan expliciet verwerkt in eigen kaderstellende nota's en visies. De overige vier deelgemeenten hebben dat niet gedaan.

In bijna de helft van de inrichtingsplannen (ip's) vanaf 2010 is (redelijk) veel aandacht voor kindvriendelijkheid, zij het dat daarbij zelden de stedenbouwkundige visie expliciet is gebruikt. Plannen van na 2010 (het jaar na verschijnen van de stedenbouwkundige visie) bevatten maar slechts iets vaker kindvriendelijke elementen dan de plannen uit 2010, waarbij iets vaker de visie expliciet is gebruikt.

De buitenspeelnorm, bespeelbaar groen en brede stoepen zijn de elementen uit de visie die relatief het meest aan de orde zijn (31 tot 39% van de plannen). In ongeveer een derde van de plannen is geen aandacht voor brede stoepen, waar dat wel had gekund. In de ip's is relatief weinig aandacht voor veilige routes en drempelruimtes (24% respectievelijk 14%).

vooraf

De rekenkamer heeft op verschillende wijzen beoordeeld in welke mate de bouwsteen openbare ruimte uit de stedenbouwkundige visie (die weer bestaat uit subbouwstenen) doorwerkt in het deelgemeentelijk beleid. Zo is eerst gekeken of het door de stad ontwikkelde beleid ten aanzien van kindvriendelijke wijken (hierna ook: kiwi) en de door het cluster SO aangereikte (sub)bouwstenen vertaling hebben gekregen in beleidsdocumenten zoals gebiedsvisies, wijkactieprogramma's, bestuursakkoorden, separate visies op kiwi et cetera. Hierover wordt aan het begin van deze paragraaf gerapporteerd.

Vervolgens heeft de rekenkamer inrichtingsplannen vanaf 2010 beoordeeld op de aanwezigheid van kindvriendelijkheid. Daarover wordt in eerste instantie in algemene zin gerapporteerd, waarna vervolgens elke bouwsteen afzonderlijk zal worden langs gelopen.

⁶⁸

Wel is een streefcijfer opgenomen van honderd samengevoegde woningen uit het particulier woningbezit. Hoewel corporatiewoningen zouden moeten worden samengevoegd is alleen niet genoemd (enkel de renovatie van 5.000 woningen, maar dat is veel ruimer dan samenvoeging).

inrichtingsplannen

Binnen de ruimtelijke planvorming en –uitvoering vormen inrichtingsplannen de meest gedetailleerde plannen. Ip's betreffen doorgaans maximaal slechts enkele straten en hebben betrekking op de inrichting van de openbare ruimte. De desbetreffende tekeningen bieden onder meer inzicht in de breedte van straten en stoepen, de locaties van bomen, het type struiken, de plaats van ondergrondse containers en het aantal parkeerplaatsen. Aan ip's ligt meestal een Programma van Eisen ten grondslag. Hierin staan de algemene eisen vermeld waaraan de inrichting moet voldoen. Ook relevante stedelijke kaders staan daarin vermeld. Ip's gaan in inspraakprocedures met burgers en andere belanghebbenden. De rekenkamer heeft voor de analyse van de ip's niet alleen gekeken naar de tekeningen, maar ook – voor zover aanwezig – achterliggende documenten geraadpleegd. Tevens is in sommige gevallen voor meer informatie contact opgenomen met de in de deelgemeente betrokken ambtenaar.

vertaling in deelgemeentelijke beleidsdocumenten

In de bestuursakkoorden die de deelgemeenten voor de periode 2011-2014 met het college van B en W hebben gesloten komt het thema kindvriendelijkheid expliciet terug. Dit gebeurt meestal in identieke en algemene bewoordingen.⁶⁹ Een enkele keer wordt in het bestuursakkoord de kiwi-inzet geconcretiseerd naar een specifieke inspanning, zoals de voltooiing van de herinrichting van het Spinozapark (IJsselmonde).

Kiwi komt daarentegen minder systematisch terug in brede beleidsdocumenten en uitvoeringsprogramma's die primair door de deelgemeenten zijn opgesteld, zoals gebiedsvisies en wijkactieprogramma's (en hun opvolger, de DINnen). Twee van de acht onderzochte deelgemeenten hebben kiwi in dit soort documenten een expliciete en prominente plaats gegeven. Zo heeft Prins Alexander in haar Toekomstvisie 2010 / Gebiedsvisie 2010/2014 een afzonderlijke paragraaf aan kindvriendelijkheid gewijd en ook in de zogenoemde iWAPS komt kindvriendelijkheid expliciet en regelmatig terug. Ook de deelgemeente Charlois heeft in haar gebiedsvisies ruime en expliciete aandacht voor kiwi.

In de deelgemeenten Noord en Delfshaven komen kiwi-bouwstenen vooral expliciet terug in een Beleidskader Buitenruimte, gebiedsafspraken met een corporatie of in een specifieke visie op een buurt (zoals op een kindvriendelijke route in de Erasmusbuurt, Oude Noorden-Zuid).

In de beleidsdocumenten in de overige vier onderzochte deelgemeenten komen elementen van kindvriendelijkheid wel in aanpalend beleid terug (bijvoorbeeld over talentontwikkeling en jeugdkansenzones), maar dat geldt overigens ook voor de eerdergenoemde deelgemeenten. Bovendien betreft het hier niet zaken die tot de kern van het kiwi-beleid behoren zoals dat door de centrale stad bij de deelgemeenten moest worden geborgd (kindvriendelijkheid in zogenoemd brede zin; zie hoofdstuk 2).

⁶⁹

Zo wordt veelvuldig vermeld dat 'het college het kindvriendelijk maken van wijken bevordert en ondersteunt'. De deelgemeente op haar beurt realiseert 'waar herstructurering, ruimte en budgettair kader dat mogelijk maken, de buitenspeelnorm en de aanbevelingen uit de wijkscans voor een kindvriendelijke inrichting'.

vertaling in inrichtingsplannen: algemeen beeld

De rekenkamer heeft beoordeeld in welke mate kindvriendelijkheid is terug te vinden in de inrichtingsplannen (hierna: ip's) van de onderzochte deelgemeenten sinds 2010, wat het jaar is waarin de stedenbouwkundige visie is opgesteld. De rekenkamer heeft daartoe bij het cluster SO overzichten van ip's opgevraagd die in 2010 en daarna in enig moment in procedure waren. Uiteindelijk beschikte de rekenkamer over een overzicht van 174 ip's in de acht onderzochte deelgemeenten. Ip's waarvan bij voorbaat gesteld kon worden dat daarin kindvriendelijkheid logischerwijze geen rol kan spelen, zijn buiten beschouwing gelaten. Het gaat dan om ip's voor bedrijventerreinen of die louter een verkeerskundige aanpassing buiten een woongebied betreffen. Uiteindelijk zijn 112 ip's (inclusief daarop betrekking hebbende documenten) bestudeerd. Dit betreft dus plannen voor de herinrichting van de buitenruimte waarin aandacht voor kindvriendelijkheid denkbaar is.

Elk van de plannen is vervolgens beoordeeld op de mate waarin zij 'kiwi' zijn: veel, in redelijke mate, weinig of niet (zie het tekstkader voor een nadere toelichting). Figuur 4-1 geeft de verdeling van deze scores over alle ip's gezamenlijk.

betekenis kwalificaties scores beoordeling ip's

De scores niet – weinig – redelijk – veel zijn grotendeels op kwalitatieve wijze tot stand gekomen en niet door louter turven. Aangezien hierbij het risico bestaat op enigszins arbitraire oordelen, zijn enkele vuistregels gehanteerd. Binnen het onderzoeksteam heeft één projectlid de oordelen van alle onderzoekers beoordeeld op onderlinge consistentie en op de toepassing van de vuistregels. Deze vuistregels waren de volgende:

veel: ip's waarvan de gebruiksfunctie primair of voor een heel groot deel op kinderen is gericht (denk aan een speeltuin, een skatepark, een schoolplein, een park); ip's waarin vier kiwi-(sub)bouwstenen zijn verwerkt.

redelijk: ip's waarin twee of drie kiwi-(sub)bouwstenen zijn verwerkt, en/of waarvan een deel van het plan speciaal op kinderen is gericht.

weinig: ip's waarin één kiwi-(sub)bouwsteen is verwerkt.

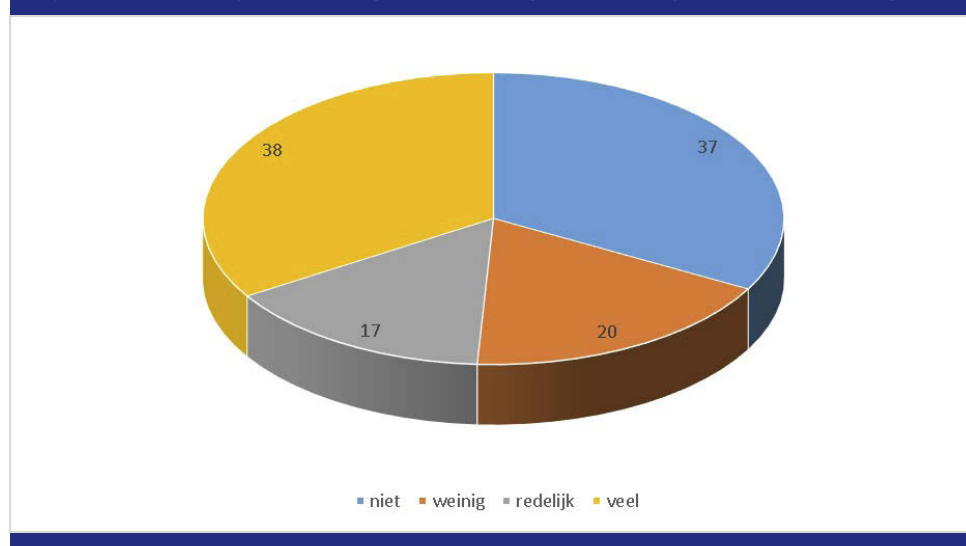
niet: ip's waarin geen enkele kiwi-(sub)bouwsteen is verwerkt.

Ditzelfde beeld komt terug bij zes van de acht deelgemeenten (zie bijlage 2 voor de overzichten). In deze deelgemeenten bevatten 43 tot 57% van de ip's redelijk of veel kiwi. De onderzochte ip's van de deelgemeente Rotterdam Centrum bevatten daarentegen weinig kiwi: 70% in het geheel niet. Hoewel volgens de monitor Rotterdam Kindvriendelijk 2012 Rotterdam Centrum de minst kindvriendelijke deelgemeente is, is een mogelijke verklaring dat er relatief weinig kinderen in het centrum wonen. Een andere verklaring is dat – zo is de rekenkamer gezegd in een interview – kindvriendelijkheid vooral een thema is als burgers daarom vragen. Indien dergelijke initiatieven van onderop uitblijven, zal de weerslag daarvan ook niet snel in ip's terug te vinden zijn. In ambtelijk wederhoor gaf het cluster SO nog als verklaring dat de buitenspeelnorm niet voor het centrum gold.

In de ip's van de deelgemeente IJsselmonde komt kiwi daarentegen relatief vaak terug (72%). Een verklaring hiervoor is dat IJsselmonde beschikt over een relatief ruim opgezette openbare ruimte, waardoor in de deelgemeente veel mogelijkheden zijn om

speelplekken en openbaar groen te creëren of de kwaliteit ervan te verbeteren. In tien van de elf ip's (91%) in IJsselmonde waarin kiwi-elementen zijn verwerkt gaat het om het aanleggen of verbeteren van speelvelden en/of openbaar groen.

figuur 4-1: aanwezigheid kiwi in ip's vanaf 2010 (alle acht deelgemeenten; aantallen)



veel of niet kiwi: aard van de plannen

Waaruit bestaan de ip's waarin veel kiwi-(sub)bouwstenen zijn verwerkt en waarin dat helemaal niet het geval is? Van de plannen waarin veel kiwi is verwerkt, zijn er zestien waarvan gelet op de aard en functie van de buitenruimte het vanzelfsprekend is dat daarin veel aandacht is voor kindvriendelijkheid (zoals een skatepark, speeltuinen en schoolpleinen). Hoewel het hoge kiwi-gehalte een consequentie is van de door de rekenkamer gehanteerde beoordelingssystematiek, hebben de deelgemeenten er in deze gevallen niettemin bewust voor gekozen om bepaalde delen van de buitenruimte kindvriendelijker te maken. In de overige 22 ip's waarin veel kiwi is verwerkt, was dit aanmerkelijk minder vanzelfsprekend omdat de desbetreffende buitenruimte een veel bredere verblijfs- of gebruiksfunctie heeft, zoals een straat in een woonwijk.

Een voorbeeld is de herinrichting van de Bas Jongeriusstraat in de Tarwewijk (Charlois). Het ip vermeldt dat de Tarwewijk het grootste percentage jonge kinderen in Rotterdam heeft. De buitenruimte dient daarom aantrekkelijker en kindvriendelijker te worden. De straat was lang en eindeloos zonder onderbroken perspectief. Het groen was van onvoldoende kwaliteit en de straat had een stenige uitstraling. Ook het trottoir was niet voldoende breed om er op te kunnen spelen en de verkeerssituatie is niet veilig door het ontbreken van drempels. Dit alles is aangepakt door het parkeren anders in te richten, zodat er ruimte kwam voor een brede stoep aan de zonkant. Er zijn ook speelplekjes toegevoegd en, bomen aangeplant. Verder is voor een veiliger verkeerssituatie een 30km-zone ingesteld en zijn er drempels aangelegd.

Van de 37 ip's waarin geen kiwi is verwerkt, is dit in bijna de helft (17) te verklaren uit de aard van de buitenruimte, zoals een winkelstraat of de nabijheid van ouderenflats. Dat neemt niet weg dat in 20 ip's in het geheel geen kiwi-bouwstenen zijn verwerkt,

waar dat op zichzelf wel had gekund. Sterker, soms leidt een plan ertoe dat per saldo de buitenruimte minder kindvriendelijk wordt.

Dit is bijvoorbeeld gebeurd bij een speciale basisschool (De Piloot, in Prins Alexander) die een nieuw onderkomen zou krijgen. In het plan worden aan één zijde van de school meer parkeerplaatsen gecreëerd, die met een stoep van de openbare weg zijn gescheiden. Het omgekeerde (waarbij de parkeerplaatsen tussen de stoep en de openbare weg liggen) is vanwege de veiligheid kindvriendelijker. Aan de voor- en zijkant van de school is de buitenruimte wel kindvriendelijker ingericht door veilige aanrij- en looproutes naar de ingangen van de school te creëren. Verder moest met de nieuwbouw van de school een voetbalkooi verplaatst worden. Deze kooi was tijdelijk opgeslagen bij een gemeentewerf, maar is daar verdwenen. De deelgemeente heeft geen middelen vrijgemaakt om alsnog een nieuwe kooi aan te schaffen. Al met al heeft per saldo de buitenruimte daarmee aan kindvriendelijkheid verloren.

In sommige plannen is er weliswaar wel veel aandacht voor kindvriendelijkheid, maar sneuvelen bepaalde zaken welbewust ten gunste van andere zaken, waardoor de kindvriendelijkheid van de buitenruimte per saldo op zijn minst gelijk blijft. Zo bevinden zich in de tijdelijke inrichting van de buitenruimte in de plannen Schieoevers/West 1 (Delfshaven; een nieuwbouwproject) een voetbalveld, een halfpipe en een aantal speeltoestellen. Deze komen te vervallen ten gunste van parkeerplaatsen. Daarvoor in de plaats komt een kleiner groen speelveld.

2010 of daarna

De rekenkamer heeft verder gekeken of ip's die vanaf 2011 zijn ontwikkeld, een grotere mate van kiwi bevatten, dan ip's die van daarvoor dateren. De stedenbouwkundige visie is immers in 2010 vastgesteld en op grond daarvan is het denkbaar dat daarna kiwi vaker in ip's wordt verwerkt. Tabel 4-2 laat zien dat dit inderdaad in enige mate het geval is. Van de plannen van 2010 is 41% redelijk tot veel kiwi (31 + 10%), terwijl dat in de plannen vanaf 2011 51% (33 + 18%) is.

tabel 4-2: jaar van plannen, gesplitst naar mate van kiwi (%)

mate van kiwi	2010 (N = 39)	vanaf 2011 (N = 73)
veel	31	33
redelijk	10	18
weinig	21	17
niet	38	32
<i>totaal</i>	<i>100%</i>	<i>100%</i>

expliciet gebruik stedenbouwkundige visie

In welke mate is in de plannen de stedenbouwkundige visie van het cluster SO gebruikt? Van alle 75 plannen waarin kiwi is verwerkt (dus ook de plannen waar dat in weinige mate is gebeurd), is in 16% de visie expliciet gebruikt. Bij 84% is de visie en haar bouwstenen niet (expliciet) gehanteerd. Wel is het zo dat in de plannen van 2011 de stedenbouwkundige visie relatief vaker expliciet wordt gebruikt (20%) dan in de plannen van 2010 (8%), zo laat de onderstaande tabel zien.

tabel 4-3: jaar van plannen, gesplitst naar gebruik visie (%)

	2010 (N = 25)	vanaf 2011 (N = 50)
visie expliciet gebruikt	8	20
visie niet (expliciet) gebruikt	92	80
<i>totaal</i>	<i>100%</i>	<i>100%</i>

status uitvoering

De onderstaande tabel laat zien dat plannen met bijvoorbeeld veel (of weinig) kiwi niet vaker zijn uitgevoerd (of niet), dan plannen die geen kiwi bevatten (de percentages schommelen tussen 47% en 56%).

tabel 4-4: mate van kiwi, gesplitst naar status uitvoering (%)

	niet kiwi (N = 37)	weinig kiwi (N = 20)	redelijk kiwi (N = 17)	veel kiwi (N = 38)
uitgevoerd	53	50	47	56
niet uitgevoerd	8	5	0	3
in uitvoering, in procedure	39	45	53	42
<i>totaal</i>	<i>100%</i>	<i>100%</i>	<i>100%</i>	<i>101%</i>

De tabel laat ook zien dat een beperkt aantal plannen is stopgezet of in het geheel niet in uitvoering is gebracht. Hoewel de procentuele verschillen klein zijn, is dit iets vaker gebeurd bij plannen die geen kiwi bevatten (8%) dan bij plannen die veel kiwi bevatten (5%). Bij de eerste categorie kan gedacht worden aan bouwprojecten die geen doorgang vinden, als gevolg waarvan de buitenruime niet wordt aangepakt. In het tweede geval is het gebrek aan financiële middelen nogal eens het probleem:

De deelgemeente Noord wilde in het Vroesenspark een natuurspeeltuin realiseren. De plannen daarvoor waren een inzending voor een prijsvraag van het toenmalig ministerie LNV. De plannen wonnen niet, maar de deelgemeente zette toch door dankzij private financiering van € 300.000. De deelgemeente reserveerde zelf € 50.000. Vanwege de crisis trok de private financier zich echter terug, waardoor de plannen geen doorgang vinden.

vertaald in inrichtingsplannen: afzonderlijke subbouwstenen

Indien in ip's kiwi-elementen terugkomen, om welke subbouwstenen uit de stedenbouwkundige visie gaat het dan? Tabel 4-5 geeft deze informatie, waarbij wordt aangetekend dat dit in verreweg de meeste gevallen zonder expliciete verwijzing naar de stedenbouwkundige visie of het door het cluster SO ontwikkelde kiwi-beleid is gebeurd. Zoals we hiervoor aangaven is dat in slechts 28 van de 122 plannen daadwerkelijk gedaan.

tabel 4-5: aanwezigheid subbouwstenen in ip's acht deelgemeenten (aantal / percentages)

	buitenspeel- norm	bespeelbaar groen	drempel- ruimtes	veilige routes	brede stoepen
Centrum (10)	2 / 20%	2 / 20%	0 / 0%	0 / 0%	2 / 20%
Charlois (18)	8 / 44%	8 / 44%	6 / 33%	7 / 39%	10 / 55%
Delfshaven (15)	8 / 50%	3 / 19%	1 / 6%	2 / 13%	5 / 31%
Feijenoord (18)	6 / 33%	4 / 22%	3 / 17%	8 / 44%	10 / 56%
IJsselmonde (14)	8 / 57%	8 / 57%	1 / 7%	3 / 21%	2 / 14%
Kralingen- Crooswijk (9)	1 / 11%	1 / 11%	0 / 0%	1 / 11%	4 / 44%
Noord (11)	5 / 45%	3 / 27%	1 / 9%	0 / 0%	2 / 18%
Prins Alexander (17)	6 / 38%	6 / 38%	4 / 25%	6 / 38%	1 / 7%
<i>totaal (112)</i>	<i>44 / 39%</i>	<i>35 / 31%</i>	<i>16 / 14%</i>	<i>27 / 24%</i>	<i>36 / 32%</i>

leeswijzer: (eerste cel) in Rotterdam Centrum waren er 2 ip's waarin de buitenspeelnorm aan de orde is. Dat is in 20% van alle ip's in deze deelgemeente (namelijk 10, tussen haakjes).

buitenspeelnorm en bespeelbaar groen

In 2008 heeft de raad van Rotterdam de buitenspeelnorm (ook de Rotterdamse norm voor speelruimte genoemd) vastgesteld en deze is ook in de stedenbouwkundige visie opgenomen. De norm houdt onder meer in dat binnen een blok van 15 hectare er één centrale sport- en spelplek van minimaal 5.000 m² moet zijn. In kleinere blokken volstaat een plek van minimaal 1.000 m². Ook bevat de norm eisen ten aanzien van de afstand tussen speelplaatsen en brede trottoirs.⁷⁰

Uit tabel 4-5 blijkt dat in de ip's de buitenspeelnorm de meest voorkomende bouwsteen is, in die zin dat de betreffende plannen bijdragen aan het (blijven) voldoen aan de buitenspeelnorm. Het betreft hier meestal plannen, waarbij sprake is van het creëren of verbeteren van speelvoorzieningen. Dat kan bespeelbaar groen zijn (dat in 31% van de plannen terugkomt), maar ook om een verharde skatebaan of betegelde speelplek) gaan. We zijn echter ook plannen tegengekomen, waarbij speelgebieden worden gerealiseerd maar waarbij niet wordt voldaan aan de buitenspeelnorm. Ook zijn er plannen waarbij het areaal bespeelbaar groen met de plannen juist kleiner wordt.

Zo gaat het inrichtingsplan Beverpoort West-Kavel 15 in de deelgemeente IJsselmonde over de openbare ruimte bij een nieuwbouwproject waarbij 22 eengezinswoningen worden gerealiseerd.. In het inrichtingsplan wordt wel een speelplaats gerealiseerd van 20 bij 20 meter, maar die voldoet niet met die omvang niet aan de buitenspeelnorm van de stedenbouwkundige visie. De visie stelt als norm 1.000m² voor kleinere speelplaatsen.

⁷⁰

Zo dient bijvoorbeeld op maximaal 300 meter vanaf een centrale sport- en spelplek zich een tweede sport- en spelplek van minimaal 1.000 m² te bevinden. In dichtbebouwde wijken is de maximale afstand 200 meter.

buitenspeelnorm geëvalueerd

In augustus 2013 zond het college – twee jaar te laat – een evaluatie van de buitenspeelnorm naar de raad, de 'Evaluatie Rotterdamse norm voor buitenspeelruimte'. Hierin is onder meer opgenomen dat de buitenspeelnorm is geborgd in stedelijke kaders en documenten, zoals de stedenbouwkundige visie, bestuursakkoorden en gebiedsafspraken. Uit de rekenkameranalyse blijkt dat dit klopt, maar dit zegt op zichzelf niets over de daadwerkelijke toepassing van de buitenspeelnorm. In de evaluatie staat aangegeven dat in ip's en de voorontwerpen 'steeds meer aandacht wordt gegeven aan de buitenspeelruimte en dat de norm steeds meer wordt toegepast'. Ook uit de analyse van de rekenkamer blijkt dat buitenspeelnorm aan de orde is, maar de rekenkamer heeft zelden geconstateerd dat bij de plannen expliciet of bewust gebruik is gemaakt van de buitenspeelnorm. Met andere woorden, het is heel wel denkbaar dat de aandacht voor buitenspelen in de betreffende plannen ook zonder de norm tot stand was gekomen.

In de stedenbouwkundige visie is bespeelbaar groen overigens niet alleen beperkt tot een grasveld waarop gespeeld kan worden. Klimbomen of kindvriendelijke struiken (die niet prikken) behoren daar ook toe. We zijn geen plannen tegengekomen die hierin voorzien. Uit de interviews met de deelgemeenten is gebleken dat er hieraan geen enkele prioriteit wordt gegeven. Daar komt bij dat het wenselijk kan zijn om juist prikstruiken te plaatsen, omdat die voorkomen dat er door het groen wordt gelopen. Verder is in interviews met deelgemeenten opgemerkt dat avontuurlijk groen nog wel eens in plannen sneuvelt, omdat bewoners vinden dat kinderen er vies van kunnen worden. Bij de herinrichting van het Generaal van der Heijdenplein is daarom voor een harde ondergrond gekozen.⁷¹ De deelgemeente Noord gaf in dat verband aan dat steenruimte evengoed bespeelbaar kan zijn.⁷²

drempelruimtes

In een beperkt aantal plannen (14%) is er aandacht voor zogenoemde drempelruimtes. Dat kan volgens de stedenbouwkundige visie bijvoorbeeld een bankje voor de gevel zijn, een afdakje of een zitmuur, maar in de praktijk betreft het meestal geveltuintjes. In ruim opgezette deelgemeenten (zoals IJsselmonde) is de noodzaak daartoe niet al te groot, maar ook in dichter bebouwde deelgemeenten is in de plannen over het algemeen weinig aandacht voor drempelruimtes. Overigens betekent de aandacht voor geveltuintjes niet altijd dat deze van de grond komen. Soms is medewerking van corporaties nodig (zoals in Prins Alexander), soms wordt van bewoners verwacht dat zij het onderhoud ervan plegen, waardoor de tuintjes uiteindelijk niet worden aangelegd of verloederen.⁷³

veilige routes

Veilige routes spelen in ongeveer een kwart van de ip's een rol. De stedenbouwkundige visie rept overigens van veilige schoolroutes, maar omdat deze de grenzen van ip's vaak overschrijden, hebben we (ook) gekeken naar veilige routes in bredere zin. Wanneer in ip's aandacht is voor veilige routes, betreft het in veel gevallen verkeersveiligheid in algemene zin waarbij uiteraard ook kinderen zijn

⁷¹ Interview deelgemeente Kralingen-Crooswijk.

⁷² Interview deelgemeente Noord.

⁷³ Interview deelgemeente Rotterdam Centrum.

gebaat. Te denken valt aan 30km-zones, drempels in een woonwijk, van de hoofdweg gescheiden fiets- en wandelpaden, looppaden over een parkeerterrein of een extra ligger op de leuning van een bruggetje naar een school.

brede stoepen

Volgens de stedenbouwkundige visie dienen bespeelbare stoepen drie tot vijf meter breed te zijn (zogenoemde brede stoepen) en bij voorkeur aan de zonzijde van de straat te liggen. In ongeveer twee derde van de plannen (76) is géén aandacht voor brede stoepen. Hierbij dient te worden opgemerkt dat in veel daarvan (41 ip's) het ook niet voor de hand ligt om een brede stoep te realiseren, om de eenvoudige reden dat in het ip geen stoepen zijn opgenomen (zoals ip's voor schoolpleinen, parken, pleinen en speelterreinen) of omdat de stoepen al de juiste breedte hadden. Wanneer we deze plannen buiten beschouwing laten, heeft de (deel)gemeente in bijna de helft van de plannen niet de juiste aandacht voor brede stoepen (49%; 35 plannen), waar dat wel had gekund.⁷⁴ In veel van deze gevallen komen brede stoepen de planvorming in het geheel niet aan de orde, maar zij kunnen ook in een expliciete afweging sneuvelen.

Het inrichtingsplan Smeetsland Driehoek in de deelgemeente IJsselmonde gaat over de inrichting van de openbare ruimte bij een nieuwbouwlocatie waarbij onder meer 27 eengezinswoningen worden gerealiseerd.⁷⁵ De stoepen in dit plan zijn smaller dan drie meter. In het plan is geen aandacht voor speelruimte. Wel is er in het plan aandacht voor parkeerruimte. Die parkeerruimte is overigens ook beperkt. In enkele van de straten die in het plan zijn opgenomen is de enige mogelijkheid om de auto te parkeren in de eigen voortuin.

In de Carnissestraat in Charlois is daarentegen een compromis gevonden om aan het belang van een brede stoep en voldoende parkeerruimte te voldoen. De stoep loopt daar van smal naar breed en andersom aan beide kanten van de weg. Het aantal parkeerplaatsen mocht namelijk niet afnemen, maar op deze wijze is de stoepen toch breedte gecreëerd.

In een aantal gevallen is er wel aandacht voor brede stoepen, maar wordt deze bouwsteen niet geheel adequaat (dat wil zeggen, volledig conform de visie) toegepast, zoals in de onderstaande voorbeelden.

In de Zijdewindestraat in het Oude Westen zijn parkeerplaatsen wel opgeofferd voor bredere stoepen. Hierover is overleg geweest met de bewoners. De verbrede stoep is echter 2,72 meter breed. Gelet op de breedte van de gehele straat was een nog bredere stoep moeilijk te realiseren, maar dat laat onverlet dat niet aan de minimale norm in de stedenbouwkundige visie (die drie tot vijf meter voorschrijft) wordt voldaan.

In de Proveniersstraat in de deelgemeente Noord zijn stoepen van meer dan drie meter gerealiseerd. Dat is conform de stedenbouwkundige visie, maar de stoepen liggen aan de zuidzijde – dat wil in dit geval zeggen, de schaduwzijde – van de straat. De deelgemeente

⁷⁴

Onder juiste aandacht wordt bedoeld dat er brede stoepen worden gerealiseerd die voldoen aan de vereisten van de stedenbouwkundige visie, dat wil zeggen, dat zij minimaal drie meter breed zijn en aan de zonzijde van de straat worden gerealiseerd. Bij enkele plannen is er geen aandacht voor brede stoepen, maar voor wandelpaden (zoals het plan Groene Doorlopers in IJsselmonde). Hoewel er dan strikt genomen niet van stoepen kan worden gesproken, is de aanleg van dergelijke paden wel in lijn met de gedachte achter brede stoepen. Deze plannen zijn daarom ten aanzien van de bouwsteen brede stoepen als positief beoordeeld.

⁷⁵

En daarnaast ook 23 ouderenwoningen.

heeft overigens er bewust voor gekozen om de brede stoep aan de noordzijde aan te leggen, zo liet zij in ambtelijke wederhoor weten. Het brede trottoir heeft een andere functie dan spelen gekregen, namelijk een veilige route voor de vele voetgangers tussen het Centraal Station en het Zomerhofkwartier. Het verleggen van de brede stoep aan de andere zijde zou betekenen dat voetgangers twee keer de Proveniersstraat moeten oversteken.

In iets meer dan de helft van de plannen waar brede stoepen zouden kunnen worden gerealiseerd, is dit daadwerkelijk gebeurd (51%; 39 plannen). Overigens is dit niet altijd gedaan ten behoeve van het speelgenot van kinderen, maar voor bijvoorbeeld winkelend publiek. Hieronder volgen niettemin enkele voorbeelden waarin brede stoepen expliciet voor kinderen zijn gerealiseerd.

In Feijenoord is voor Oud-Katendrecht het ip Wesgram-Belvedere ontwikkeld. Opgave van dit plan was onder meer de straten aantrekkelijk te houden dan wel te maken voor onder meer het spelen van kinderen. Ruime trottoirs werden daarbij als noodzaak gezien.

In het geval van de Van Lennepstraat Zuid in Delfshaven worden de stoepen verbreed, wat welbewust ten koste gaat van het aantal parkeerplaatsen. Hiermee wordt deze straat onderdeel van een kindvriendelijke route in de deelgemeente.

verschillen tussen deelgemeenten

In tabel 4-5 zijn hier en daar op het oog grote verschillen tussen deelgemeenten te zien. Zo is te zien dat in IJsselmonde zowel de buitenspeelnorm als bespeelbaar groen relatief vaak aan de orde zijn. In zekere zin is dit opvallend, omdat uit onderzoek bleek dat de (in stedenbouwkundig opzicht ruim opgezette) deelgemeente al goeddeels aan deze norm voldoet.⁷⁶ Veel van de plannen voorzien dan ook niet zozeer in de aanleg van nieuwe speelvoorzieningen, maar in de verbetering van de kwaliteit van bestaande speelvoorzieningen. Een voorbeeld is de herinrichting van het Spinozapark.⁷⁷

Ook in de plannen in Charlois, Delfshaven en Noord is de buitenspeelnorm relatief vaak aan de orde. Dit zou verklaard kunnen worden uit de stedenbouwkundige structuur van de desbetreffende deelgemeenten (dichtbebouwd). Deze structuur zou ook kunnen verklaren waarom in de ip's in Charlois en Feijenoord brede stoepen relatief vaak aan de orde zijn, zowel in relatieve als absolute zin.

In algemene zin is er echter niet één verklaring waarmee alle verschillen kunnen worden geduid. De relatieve aandacht voor een bepaalde (sub)bouwsteen in een bepaalde deelgemeente wordt vooral bepaald door wijkgebonden factoren (specifieke fysieke noden van het betreffende gebied op dat moment; actieve burgers) in plaats van door het feit dat er een stedenbouwkundige visie ligt.

4-4-3 veilige routes

Binnen deelgemeenten is er aandacht voor veilige routes, maar deze is – enkele specifieke relatief grote projecten in Spangen en het Oude Noorden daargelaten – relatief ad hoc en

⁷⁶ Interview deelgemeente IJsselmonde.

⁷⁷ In ambtelijk wederhoor heeft de deelgemeente IJsselmonde aangegeven dat ook de Waterspeeltuin Beverwaard een voorbeeld is van verbeterde kwaliteit van bestaande speelvoorzieningen.

incidenteel. Bovendien passen de initiatieven meer in een algemeen beleid ten aanzien van verkeersveiligheid, dan dat zij specifiek en direct op kinderen zijn gericht.

Hiervoor hebben we al enige aandacht geschonken aan veilige routes in de ip's van de deelgemeenten. De rekenkamer heeft ook in interviews met de deelgemeenten gevraagd naar hun aandacht voor deze bouwsteen sinds 2010. Hieruit komt naar voren dat enkele deelgemeenten een speciaal project hebben (gehad) ten aanzien van veilige routes voor kinderen. Deze projecten werden al ingezet tijdens het toenmalige programma Rotterdam Kindvriendelijk en liepen door tot na 2010. Deze projecten werden ook (deels) gefinancierd met toen beschikbare kiwi-gelden. Het betreft de kindvriendelijke route in het Oude Noorden Zuid (deelgemeente Noord), de kindvriendelijke ring in Spangen (Delfshaven) en het kindlint in de wijk Feijenoord van de Agnesschool naar het Mallegat (deelgemeente Feijenoord).

twee voorbeelden van een kindvriendelijke route

Twee relatief grootschalige voorbeelden van een kindvriendelijke route zijn te vinden in Spangen en het Oude Noorden Zuid.

In Spangen heeft deelgemeente Delfshaven een kindvriendelijke route door de wijk laten aanleggen. Deze route staat bekend als de Kindring Spangen. Het initiatief voor de veilige route is gekomen vanuit de kinderraad van de wijk. In samenspraak met de kinderen heeft de deelgemeente een route door de wijk vastgesteld. Deze route gaat langs plaatsen die belangrijk of interessant zijn voor de kinderen en het vermijdt gevaarlijke verkeerssituaties. De route is fysiek zichtbaar gemaakt door het plaatsen van specifieke tegels waarmee de kinderen een spoor door de wijk kunnen volgen. De tegels zelf zijn door de bewoners en kinderen van de wijk zelf gemaakt.

De kindvriendelijke route in het Oude Noorden heeft zijn grondslag in de 'Visie Kindvriendelijke Route Oude Noorden Zuid' uit mei 2011. Het doel was onder meer het creëren van een kindvriendelijke route in de Erasmusbuurt en het Rottekwartier, waarmee alle kindvriendelijke locaties in de buurt met elkaar worden verbonden. De route 'daagt kinderen en jongeren uit hun talenten te ontwikkelen en is tegelijkertijd sociaal en fysiek veilig'. Medio 2013 is de kindvriendelijke route gerealiseerd. Kindvoorzieningen als schoolpleinen en speelplaatsen zijn 'wijkdieren' en zijn gedoopt met namen als 'Bloembaars', 'Dakgootloper' of 'Leeuwenharp'. Deze locaties zijn met elkaar verbonden door speciale voetsporen: stoeptegels met een kleurige beeltenis van het betreffende wijkdier. Verder zijn er op de routes onder meer zogenoemde punaises aangelegd (ronde drempels op het midden van een kruising), entrees van binnenterreinen verfraaid, extra bomen geplant en kinderkunstwerken geplaatst.⁷⁸ De route is tot stand gekomen door samenwerking tussen de deelgemeente Noord, scholen en toenmalig Com.Wonen (nu Havensteder).

In sommige deelgemeenten lukt het niet om (altijd) kindvriendelijke routes te realiseren. Zo is het zogenoemde kindlint in Carnisse niet van de grond gekomen. Dit was afhankelijk van de aanleg van een zogenoemde Warmteweg (voor de afvoer van stadsverwarming), maar deze is op een andere plaats aangelegd. De herinrichting van de buitenruimte ging daardoor niet door en daarmee kon ook het kindlint nog niet gerealiseerd worden. In Feijenoord is aangegeven dat er altijd plaatsen zullen zijn die

⁷⁸

Deelgemeente Noord (o.a.), 'Leven, spelen, leren. Kindvriendelijke wijk Erasmusbuurt en Rottekwartier', 2013.

voor kinderen moeilijk over zijn te steken, zoals het Varkenoordsepark dat alleen bereikbaar is voor kinderen die er direct aan wonen. De deelgemeente IJsselmonde liet een extern bureau een verkeersonderzoek in de Beverwaard doen – met financiering van middelen uit het toenmalig programma Rotterdam Kindvriendelijk – maar het ontbrak de deelgemeente aan de middelen om dit voor andere wijken te doen om de aanbevelingen voor alle wijken uit te voeren.

Uit de gesprekken met de deelgemeenten en uit de analyses van de ip's blijkt in meer algemene zin dat deelgemeenten zich wel met veilige routes bezighouden, maar niet zozeer in het kader van kindvriendelijkheid of de stedenbouwkundige visie. Maatregelen worden veeleer genomen in het kader van de verkeersveiligheid in algemene zin (30km-zones; drempels; het aanpakken van zogenoemde black spots; oversteekplaatsen etc). Wanneer zulke maatregelen genomen worden rondom scholen, is dit vaak naar aanleiding van klachten of signalen van scholen of ouders, en niet vanuit een (deel)gemeentelijke visie op kindvriendelijke wijken.

4-4-4 voorzieningen

In alle acht onderzochte deelgemeenten zijn Brede Scholen opgezet. De stedenbouwkundige visie is hier niet de aanleiding voor geweest. Inmiddels zijn de Brede Scholen uit het stedelijk beleid verdwenen.

'Voorzieningen' is één van de bouwstenen uit de stedenbouwkundige visie. De rekenkamer is nagegaan in hoeverre de deelgemeenten deze bouwsteen hebben toegepast. De belangrijkste norm die de bouwsteen oplegt, is dat elke wijk ten minste één Brede School heeft. Een veilige schoolomgeving, dat wil zeggen een schoolplein en goede bereikbaarheid, is hier onderdeel van (zie het groene kader in paragraaf 3-2-2). Daarnaast heeft de rekenkamer onderzocht welke andere voorzieningen er naast de voorschriften uit de stedenbouwkundige visie er in de deelgemeenten zijn.

Brede School

In alle acht onderzochte deelgemeenten zijn tijdens het programma Rotterdam Kindvriendelijk Brede Scholen opgezet. In geen van de deelgemeenten wordt gerefereerd aan de stedenbouwkundige visie als kader voor de opzet van een Brede School. De deelgemeente Prins Alexander vindt de norm uit de visie zelfs te star. Het gaat volgens deze deelgemeente vooral om de samenwerking tussen scholen en instellingen in de wijk. Dit wordt in de stedenbouwkundige visie echter niet als Brede School gezien.⁷⁹ Geen van de deelgemeenten kon aangeven of voldaan wordt aan de norm 'een Brede School in elke wijk'.

Algemeen geldt dat deelgemeenten met succes hebben ingezet op Brede Scholen. Andere beleidskeuzen en bezuinigingen van de centrale stad hebben het concept evenwel (deels) de das om gedaan (zie hiervoor ook paragraaf 3-2-2). Onder andere in de deelgemeente Feijenoord en IJsselmonde is aangegeven dat het oorspronkelijke concept Brede School niet meer wordt toegepast. Er wordt nu ingezet op Verlengde Leer Tijd (VLT) in het kader van het programma Beter Presteren. Dit betekent dat kinderen extra taal- en rekenles krijgen met het doel hogere cito-scores te halen. De VLT dient daarmee een ander doel dan het Brede Schoolconcept. Daarin stonden beleidsdoelen als 'relatie en binding met de buurt' centraal, maar door stedelijke

79

Interview deelgemeente Prins Alexander.

bezuinigingen is het budget voor Brede School activiteitenprogramma's en coördinatie (grotendeels) verdwenen.

Wat betreft een veilige schoolomgeving geldt dat er in verschillende deelgemeenten investeringen zijn gedaan in schoolpleinen. Een voorbeeld is de zogenaamde Zone Parcs. Vaak zijn deze (nog) met budget uit het programma Rotterdam Kindvriendelijk gefinancierd. Ook zijn schoolpleinen meer voor de wijk opengesteld, zodat er ook buiten schooltijden gebruik van gemaakt kan worden. Geen van de onderzochte deelgemeenten kon aangeven of er bij deze schoolpleinen is voldaan aan de normen uit de stedenbouwkundige visie. De deelgemeenten benadrukken wel dat verkeersveiligheid rondom scholen altijd een punt van aandacht is (geweest). Dit is – volgens een meerderheid van de onderzochte deelgemeenten – geen gevolg van de voorschriften uit de stedenbouwkundige visie, maar volgt uit eisen voor duurzaam veilig verkeer (zie ook paragraaf 4-4-3).

voorzieningen buiten stedenbouwkundige visie

De rekenkamer heeft ook gekeken naar andere kindvriendelijke voorzieningen dan die genoemd in de stedenbouwkundige visie. Dan blijkt dat er veel kindvriendelijke initiatieven buiten de stedenbouwkundige visie om zijn. Deelgemeenten hebben bijvoorbeeld meerdere speeltuin(vereniging)en die veelal door het Buurt- en Speeltuinwerk (BSW) beheerd worden.

Thuis op Straat (TOS) wordt ook in verschillende deelgemeenten ingezet. Dit is een werkwijze waarin buurtbewoners, waaronder kinderen, begeleid door TOS'ers samen de straat (weer) leuk en aantrekkelijk maken, bijvoorbeeld door sport en spel te organiseren. Omdat bij TOS gewerkt wordt met stagiairs is het ook een manier om jongeren werkervaring op te laten doen. In een aantal deelgemeenten zijn ook kinderen jeugdraden. Kinderen krijgen daarin een stem om mee te praten over het beleid. Ook heeft een aantal deelgemeenten de jeugdkansenzones genoemd.

Veel voorzieningen staan door de bezuinigingen onder druk, zoals de speeltuinen. Ook is TOS in de laatste jaren minder ingezet vanwege kortingen op budgetten, zo lieten deelgemeenten de rekenkamer weten. In IJsselmonde is bijvoorbeeld geprobeerd TOS te integreren in de aanbesteding Zorg en Welzijn, maar dit is niet gelukt.

4-5 goede voorbeelden volgens deelgemeenten

Elk van de onderzochte deelgemeenten noemt één of meer goede voorbeelden van beleidsinspanningen voor het realiseren van een kindvriendelijke wijk. Vaak zijn dit projecten die al tijdens het programma Rotterdam Kindvriendelijk werden uitgevoerd.

De rekenkamer heeft deelgemeenten gevraagd naar goede voorbeelden aangaande kindvriendelijkheid. Elke deelgemeente heeft één of meerdere projecten genoemd die als 'goed' zijn ervaren. De onderbouwing die deelgemeenten geven voor een goed project, is steeds verschillend. Een aantal voorbeelden:

In de deelgemeente Rotterdam Centrum wordt het multifunctionele plein 't Landje om verschillende redenen als good practice gezien. Allereerst is er sprake geweest van samenwerking met verschillende partijen waaronder de scholen rondom het plein. Ook zijn bewoners nauw betrokken, omdat zij het plein goeddeels hebben ingetekend. Bewoners

zouden het plein als hun 'eigendom' beschouwen en het plein wordt dagelijks door ongeveer 600 kinderen gebruikt.

Het Eco Kinderpark in deelgemeente Feijenoord wordt genoemd, omdat het effectiever dan verwacht is gebleken. Het parkje is aangelegd met als doel kinderen meer in aanraking met de natuur te laten komen. Eenmaal gerealiseerd was het niet alleen een educatieve natuurplek geworden, maar bleek het ook als een buurt-, ontmoetings- en speelparkje te fungeren. Het Ecopark heeft geleid tot samenwerking en ontmoeting tussen wijkinstellingen, bewoners en kinderen. Dit alles maakt dat de deelgemeente het een heel succesvol project vindt.

Hollywood in de Klas is een project uitgevoerd in de deelgemeente IJsselmonde. Het is een media-educatie concept waarin kinderen onder begeleiding kwalitatief goede filmpjes over uiteenlopende onderwerpen maken. Dit concept is populair onder kinderen en heeft nu onder de naam 'En...Actie!' een definitieve plek gekregen in het wijktheater Islemunda in IJsselmonde.

Zowel in de deelgemeente Delfshaven (Kindvriendelijke ring in Spangen) als Prins Alexander (maatregelen Oosterflank) worden verkeersmaatregelen genoemd als good practice. Redenen hiervoor zijn dat bewoners tevreden zouden zijn met de ingrepen, omdat de wijk er veiliger op is geworden.

In het algemeen noemen deelgemeenten projecten die zijn uitgevoerd tijdens het programma Rotterdam Kindvriendelijk. Een enkele keer is het project min of meer blijvend geworden, zoals bijvoorbeeld Hollywood in de Klas in IJsselmonde. Ook valt op dat veel genoemde good practices fysieke ingrepen zijn die ook een positief effect hebben gehad op de meer sociale aspecten van kindvriendelijkheid (zoals een herinrichting van buitenruimte of verkeerssituatie die samen met de bewoners tot stand is gekomen).

4-6 succes- en faalfactoren

Uit het in de voorgaande paragrafen beschreven beleid in de onderzochte deelgemeenten komen succes- en faalfactoren naar voren voor het vormgeven aan kindvriendelijkheid van wijken en voor de waardering daarvan door bewoners. Deze factoren worden hieronder beschreven,

4-6-1 succesfactoren

Succesfactoren voor het vormgeven aan kindvriendelijkheid van wijken zijn beschikbaarheid van financiën en betrokkenheid van bewoners en andere actoren in de wijk. De stedenbouwkundige visie speelt in deelgemeenten nauwelijks een rol bij het realiseren van een kindvriendelijke openbare ruimte, routes of voorzieningen en is daarmee geen succesfactor.

beschikbaarheid van financiën

De beschikbaarheid van financiën blijkt, niet verrassend, een succesfactor te zijn voor het realiseren van kindvriendelijkheid. Zoals aangegeven in paragraaf 4-3 hebben de meeste deelgemeenten die in de collegeperiode 2006-2010 deelnamen aan de pilots van programma Rotterdam kindvriendelijk in die periode actief gestuurd op kindvriendelijke wijken. In die periode stelde de stad budget beschikbaar voor de projecten kindvriendelijkheid in de betrokken deelgemeenten en zijn daar tal van projecten uitgevoerd.

In paragraaf 4-4 is aangegeven dat deelgemeenten in de periode tot 2010 hebben ingezet op Brede Scholen. De Brede School is ook een van de vier bouwstenen uit de stedenbouwkundige visie. Met name doordat de activiteiten van de Brede School gericht waren op de omliggende wijk, konden de Brede Scholen in deelgemeenten een bijdrage leveren aan de kindvriendelijkheid van de wijken. Het realiseren van Brede Scholen was mogelijk door financiering door de stad.

betrokkenheid van bewoners en andere actoren

In het onderzoek is het betrekken van bewoners en andere actoren in de wijk vaak naar voren gebracht als een succesfactor voor het in kaart brengen van wat wenselijk is in de wijk aan kindvriendelijke voorzieningen en openbare ruimte. De belangrijke functie van deze betrokkenheid is in de interviews door alle deelgemeenten genoemd. Enkele voorbeelden:

De deelgemeente Rotterdam Centrum geeft aan (zoals al beschreven in paragraaf 4-4-2) dat kindvriendelijkheid in de openbare ruimte vooral een thema is als burgers daarom vragen. 'Het gaat erom wat de buurt zelf vindt en dat soort signalen kunnen beter worden opgepikt in de warme relaties met de buurt (...) In zulke contacten kunnen dan kiwi-zaken aan de orde komen waaraan werkelijk behoefte is'.

'In Feijenoord is bijvoorbeeld in contact met ouders op straat veel naar boven gekomen over wat er verbeterd moet worden in de wijk voor de kinderen. Ook is er veel contact met kinderen zelf nodig om een wijk succesvol kindvriendelijk te maken, zij zijn immers de gebruikers van de buitenruimte.'

In de deelgemeente Prins Alexander is op basis van initiatieven van burgers een inrichtingsplan opgesteld voor het Van Epenveld. In 't Lage Land wordt naar aanleiding van initiatieven van jongeren en een bewonersvereniging een multifunctioneel sportveld aangelegd.

In de deelgemeente IJsselmonde is tot halverwege de huidige bestuurlijke periode nog sprake geweest van een Kinderraad IJsselmonde, met een vertegenwoordiging vanuit alle wijken/basisscholen. De kinderraad is ook actief betrokken geweest bij het opstellen van de 'omgangsregels Beverwaard'. De vijf geformuleerde regels hebben ook een goed zichtbare plek in de wijk gekregen (in het kader van de pedagogische wijkvisie, zie ook paragraaf 5-3-5)

Het betrekken van bewoners en andere actoren in de wijk bij de aanpak van kindvriendelijkheid is volgens veel geïnterviewden ook een succesfactor voor de waardering van de resultaten door bewoners. Alle onderzochte deelgemeenten kennen voorbeelden van positief gewaardeerde projecten waarbij de inbreng van bewoners (ouders en kinderen) en andere actoren volgens hen cruciaal was. Hieronder worden twee voorbeelden genoemd.

Over de succesvolle pilot in de Erasmusbuurt in de deelgemeente Noord: 'De bewoners van de wijk zijn heel tevreden.(...) Zij waren sterk bij de uitvoering betrokken, tonen ook nu meer betrokkenheid bij de buurt. Ook zijn er bijvoorbeeld minder vernielingen.'

In de deelgemeente Rotterdam Centrum: 'Het grootste project was het plein 't Landje. Het wordt dagelijks door zo'n 600 kinderen gebruikt. Voor de realisatie is met veel partijen

samengewerkt, zoals de Cruijff- Adessium- en Krajicek-foundation, de scholen rondom het plein. Ook de bewoners waren nauw betrokken, zij hebben het plein goeddeels ingetekend.(...) Bewoners beschouwen het plein ook min of meer als hun 'eigendom'. Cruciaal voor dit succes is dat de deelgemeente in staat is geweest de bewoners ervoor te vinden en hen in staat te stellen zelf het programma op te laten stellen.'

Inbreng van bewoners en andere actoren blijkt volgens verschillende onderzochte deelgemeenten belangrijker voor het realiseren van kindvriendelijkheid dan de stedenbouwkundige visie. Uit de bevindingen in paragraaf 4-4-2 komt ook al naar voren dat de stedenbouwkundige visie geen invloed heeft op de verschillen tussen deelgemeenten in het kindvriendelijke maken van de openbare ruimte, routes en het realiseren van voorzieningen. De stedenbouwkundige visie is daarmee geen succesfactor voor het realiseren van kindvriendelijkheid in de deelgemeenten. De deelgemeente Feijenoord is hierover het meest expliciet:

'De stedenbouwkundig visie is een top-down instrument en het voldoet dus niet als bottom-up instrument'.

4-6-2 faalfactoren

Faalfactoren voor het realiseren van kindvriendelijkheid van wijken zijn het wegvallen van stedelijke financiering, lage prioriteit bij deelgemeenten, concurrentie met andere claims op de openbare ruimte en de economische crisis. Het wegvallen van stedelijke financiering heeft ertoe geleid dat Brede Scholen in de deelgemeenten zijn verdwenen en projecten uit het programma Rotterdam Kindvriendelijk soms geen vervolg hebben gekregen. Kindvriendelijke elementen in de openbare ruimte zoals speelplaatsen, brede stoepen en kindveilige routes moeten nogal eens wijken voor andere ruimtelijke claims, bijvoorbeeld voor parkeerruimte, verkeersdoorstroming en wateropvang. Het realiseren van kindvriendelijke woningen heeft te lijden onder de economische crisis.

wegvallen stedelijke financiering

Het wegvallen van stedelijke financiering blijkt een faalfactor voor het realiseren van voorzieningen in de wijk. De Brede Scholen en de daaraan gekoppelde wijkgebonden activiteiten zijn met het wegvallen van de stedelijke financiering inmiddels grotendeels gesneuveld. Na afronding van het programma Rotterdam Kindvriendelijk was er geen budget meer voor de projecten uit het programma. Dit betekent dat deelgemeenten vanaf dat moment zelf middelen beschikbaar moesten stellen om de projecten te continueren. Bij gebrek aan beschikbare gegevens over de projecten (zie hoofdstuk 1) heeft de rekenkamer niet vast kunnen stellen in welke mate projecten een vervolg hebben gekregen na afloop van het programma. Wel komen uit de interviews met deelgemeenten voorbeelden naar voren van projecten die na afloop van het programma wegens bezuinigingen zijn stopgezet.⁸⁰

niet kiezen voor eigen budget

In paragraaf 4-3 is vastgesteld dat deelgemeenten in de meeste gevallen geen specifiek budget voor kindvriendelijkheid vaststellen en dat in de raden van deelgemeenten maar beperkt aandacht is voor kindvriendelijkheid. Met het zelf reserveren van middelen voor kindvriendelijkheid kan het wegvallen van stedelijke financiering (voor

⁸⁰

Bijvoorbeeld het project 'Thuis op Straat' in de deelgemeente IJsselmonde.

een deel) worden gecompenseerd. Toch hebben de meeste onderzochte deelgemeenten daar niet voor gekozen.

andere claims op de openbare ruimte

Kindvriendelijkheid van de openbare ruimte is niet het enige belang waarmee bij de inrichting van de openbare ruimte rekening moet worden gehouden. In de belangenafweging moet kindvriendelijkheid concurreren met andere claims op de openbare ruimte. Zo komt uit paragraaf 4-4-2 naar voren dat kindvriendelijke elementen als brede stoepen en speelplaatsen in inrichtingsplannen nogal eens moeten wijken voor parkeerplaatsen. Veilig verkeer voor schoolkinderen is soms in strijd met het belang van snelle doorstroming van autoverkeer. Verder is de deelgemeente soms genoodzaakt om in het belang van de wateropvang in het gebied plekken met open water aan te laten leggen, waardoor deze plekken voor kinderen minder veilig worden als speelplek.

de economische crisis

In paragraaf 4-4-1 is aangegeven dat in alle onderzochte deelgemeenten het bouwen van (kindvriendelijke) woningen door de economische crisis moeilijk van de grond komt. Er worden minder nieuwe bouwprojecten gestart en verschillende bestaande projecten zijn de afgelopen jaren stopgezet. Ook zijn er door de crisis minder mogelijkheden om bestaande woningen te renoveren om deze kindvriendelijk te maken. Daarmee is de economische crisis, op zichzelf niet verwonderlijk, een faalfactor voor het realiseren van kindvriendelijke woningen.

5 toepassing stedelijk beleid in deelgemeenten

5-1 inleiding

In dit hoofdstuk komt de volgende vraag aan de orde: *in welke mate hebben deelgemeenten gebruik gemaakt van stedelijke instrumenten voor kindvriendelijke wijken en waardoor kan de mate van gebruik worden verklaard?*

Voor de beantwoording van deze vraag hanteert de rekenkamer geen normen. Zij loopt de verschillende instrumenten systematisch langs, waar bij elk instrument wordt aangegeven of deelgemeenten deze gebruiken (paragraaf 5-3). Het hoofdstuk sluit af met verklaringen waarom instrumenten al dan niet worden gebruikt (paragraaf 5-4). Het hoofdstuk begint echter met een analyse van de mate waarin de deelgemeenten zich conformeren aan de inhoud van het stedelijk beleid ten aanzien van kindvriendelijke wijken (paragraaf 5-2).

5-2 hanteren stedelijke afbakening en doelen

In de door de rekenkamer geraadpleegde documenten hanteren de meeste deelgemeenten in relatie tot kindvriendelijkheid niet expliciet het doel om de selectieve migratie van gezinnen tegen te gaan. Veel deelgemeenten vinden dat sociale elementen van kindvriendelijkheid meer prioriteit hebben dan de fysieke elementen uit de stedenbouwkundige visie. In de praktijk betekent dit dat zij veelal wél sturen op het realiseren van een positief opvoedklimaat.

Uit analyses van deelgemeentelijke beleidsdocumenten (zie bijlage 4) blijkt niet dat de onderzochte deelgemeenten wat betreft kindvriendelijkheid expliciet de stedelijke doelen omtrent selectieve migratie en het creëren van een positief opvoedklimaat nastreven. Alleen de deelgemeente Prins Alexander streeft in zijn eigen kiwi-beleid ernaar om gezinnen aan te trekken. De overige deelgemeenten hebben aangegeven dit niet expliciet te doen.

Voor de meeste deelgemeenten ligt wat betreft kindvriendelijkheid de prioriteit meer op sociale doelen, zoals in IJsselmonde, Feijenoord en Charlois. Daar worden de sociale elementen van kindvriendelijkheid, zoals de problematiek ‘achter de voordeur’, een relatief groter probleem gevonden dan de fysieke elementen van kindvriendelijkheid. Ingrepen in de buitenruimte zoals voorgesteld in de kiwi-bouwstenen zijn veelal niet relevant voor de realisatie van meer sociaal ingestelde doelen. Volgens de geïnterviewden in deelgemeenten als IJsselmonde, Charlois en Feijenoord is het realiseren van een positief opvoedklimaat belangrijker dan de realisatie van kiwi-bouwstenen, ook al geldt voor sommige van deze deelgemeenten dat ook in fysiek opzicht veel wijken kindonvriendelijk zijn.

De onderzochte deelgemeenten hanteren over het algemeen geen eigen afbakening van het begrip kindvriendelijkheid. Alleen de deelgemeente Prins Alexander heeft dit expliciet gedaan. Kindvriendelijkheid is volgens deze deelgemeente *‘een reeks aan sociale en fysieke maatregelen die tot doel hebben de leefbaarheid van (jeugdige) bewoners en*

hun ouders te vergroten, bij te dragen tot sociale cohesie tussen bewoners en betrokkenheid bij de leefomgeving, teneinde zich te kunnen ontwikkelen tot volwaardige burgers in de toekomst’.

De andere deelgemeenten hebben wel een beeld van wat kindvriendelijkheid betekent, maar hebben dit niet concreet gemaakt. Het beeld bestaat uit zowel fysieke als sociale aspecten waarbij vaak aan de sociale problematiek prioriteit wordt gegeven.

5-3 gebruik stedelijke instrumenten

5-3-1 stedenbouwkundige visie

Deelgemeenten maken geen gebruik van de stedenbouwkundige visie om in kaart te brengen hoe kindvriendelijk de wijken in de deelgemeente zijn ingericht. Gebruik van de visie als één van de toetsingskaders voor inrichtingsplannen komt wel voor. In drie van de acht onderzochte deelgemeenten wordt de visie echter in het geheel niet gebruikt en in de deelgemeenten die de visie wel gebruiken worden inrichtingsplannen niet consequent getoetst aan de visie.

Uit de interviews in de onderzochte deelgemeenten komt naar voren dat de stedenbouwkundige visie in alle onderzochte deelgemeenten bekend is. Dit betekent niet dat de visie ook in alle deelgemeenten wordt gebruikt. In geen van de deelgemeenten is de stedenbouwkundige visie een vast onderdeel van de ruimtelijke planvorming. In paragraaf 4-4-2 is al aangegeven dat slechts in 16% van de 75 onderzochte inrichtingsplannen waarin aandacht is voor kindvriendelijkheid, expliciet gebruik gemaakt wordt van de stedenbouwkundige visie. Verder is in die paragraaf al geconstateerd dat deelgemeenten bij het realiseren van veilige verkeersroutes en het realiseren van voorzieningen in de wijk in geen gebruik maken van de stedenbouwkundige visie.

Ten slotte is in paragraaf 4-4-2 aangegeven dat de buitenspeelnorm (als subbouwsteen opgenomen in de stedenbouwkundige visie) weliswaar regelmatig aan de orde is in inrichtingsplannen, maar dat dit niet betekent dat bewust gebruik gemaakt wordt van de norm. In de ‘Evaluatie Rotterdamse norm voor buitenspeelruimte’ (augustus 2013) wordt opgemerkt dat niet alle ontwerpers op de hoogte zijn van de buitenspeelnorm. Daarbij gaat het niet alleen om externe ontwerpers, maar ook om interne ontwerpers van het cluster SO. Dat voor een goede toepassing van de norm het behulpzaam is dat alle ontwerpers deze norm kennen, onderschrijft de rekenkamer. Belangrijker is echter dat de deelgemeenten op de hoogte zijn van de buitenspeelnorm en deze vervolgens ook willen toepassen. De deelgemeenten zijn immers de opdrachtgevers van de ip’s en kunnen daarin eigen afwegingen maken. Dit wordt in dezelfde evaluatie ook onderkend en het is dan ook bevreemdend dat de deelgemeenten niet in de evaluatie zijn betrokken.

In drie van de acht onderzochte deelgemeenten (38%) wordt de stedenbouwkundige visie in het geheel niet gebruikt.⁸¹ Twee van de drie deelgemeenten die de visie niet gebruiken geven hiervoor als reden dat men de visie niet nodig heeft om zich bewust te zijn van het belang van kindvriendelijkheid en de in de visie genoemde elementen. Een andere deelgemeente noemt als reden voor het niet gebruiken van de visie, dat

⁸¹

Rotterdam Centrum, IJsselmonde en Prins Alexander. Bron: interviews met de betreffende deelgemeenten.

deze te veel fysiek is ingestoken en te weinig is gericht op sociale aspecten van kindvriendelijkheid.⁸²

Vijf van de onderzochte deelgemeenten (63%) maken in enige mate, maar niet structureel, gebruik van de stedenbouwkundige visie.⁸³ In elk van die vijf deelgemeenten is in een minderheid van de door de rekenkamer beoordeelde inrichtingsplannen de visie gebruikt als een van de kaders om de inhoud aan te toetsen. Verder heeft de deelgemeente Delfshaven de visie gebruikt bij het opstellen van haar eigen beleidskader buitenruimte. De deelgemeente Noord heeft een eigen visie opgesteld voor het kindvriendelijk maken van de Erasmusbuurt en heeft daarbij de bouwstenen van de stedenbouwkundige visie als basis gebruikt.

De rekenkamer stelt vast dat als deelgemeenten de stedenbouwkundige visie gebruiken, zij dit doen als 'een van de toetsingskaders' voor voorgenomen ruimtelijke plannen. Zij doen dit niet zozeer als instrument dat kan worden gebruikt om in kaart te brengen hoe kindvriendelijk een wijk is, en om concreet te maken wat de kansen en opgaven zijn om een wijk kindvriendelijker te maken.⁸⁴ Als redenen voor het laatste geven deelgemeenten onder meer aan dat de visie 'te veel fysiek is ingestoken'.⁸⁵ Een andere genoemde reden is dat de deelgemeente de wensen van bewoners belangrijker vindt als uitgangspunt dan de inhoud van de visie.⁸⁶

Het gebruik van de visie als toetsingskader is overigens ook bij de deelgemeenten die de visie soms wel gebruiken, niet zonder problemen. Zo geeft een van hen aan dat 'met de visie niet zo strikt kan worden omgegaan als deze geformuleerd is'.⁸⁷ Een andere deelgemeente geeft aan de visie niet actueel te vinden.⁸⁸

5-3-2 wijkscan

De uitvoering van wijkscans is na de invoering door het cluster SO in 2011 en 2012 gestagneerd. Slechts twee van de acht onderzochte deelgemeenten overwegen om nieuwe wijkscans uit te laten voeren.

vooraf

Zoals aangegeven in hoofdstuk 3 biedt het cluster SO wijkscans aan om in wijken zichtbaar te maken waar de kansen liggen voor kindvriendelijkheid. In 2011 en 2012 heeft het cluster SO dertien wijkscans uitgevoerd in elf deelgemeenten. Deze dertien wijkscans heeft de gemeente, bij wijze van introductie van het instrument, kosteloos aangeboden aan de deelgemeenten. Deelgemeenten konden en kunnen vanaf dat moment ook voor andere wijken wijkscans laten uitvoeren door het cluster SO. Deze nieuwe wijkscans zijn echter voor deelgemeenten niet meer kosteloos. In elk van de acht onderzochte deelgemeenten heeft het cluster SO een wijkscan uitgevoerd.⁸⁹ De

⁸² Interview deelgemeente Prins Alexander.

⁸³ Charlois, Kralingen, Noord, Feyenoord en Delfshaven. Bron: interviews met de betreffende deelgemeenten.

⁸⁴ Zoals is aangegeven in de stedenbouwkundige visie, pag. 17.

⁸⁵ Interview deelgemeenten Feyenoord en Prins Alexander.

⁸⁶ Interview deelgemeente Charlois.

⁸⁷ Interview deelgemeente Kralingen-Crooswijk.

⁸⁸ Interview deelgemeente Charlois.

⁸⁹ In de deelgemeente Rotterdam-Centrum zijn drie wijkscans uitgevoerd. In elk van de andere zeven onderzochte deelgemeente is één wijkscan uitgevoerd.

rekenkamer heeft onderzocht in hoeverre de onderzochte deelgemeenten acties hebben ondernomen naar aanleiding van de uitkomsten van de wijkscans en of deelgemeenten nu nieuwe wijkscans uit laten voeren in andere wijken (of van plan zijn dit te doen).

aanpak uitkomsten wijkscan

Elk van de acht deelgemeenten heeft naar aanleiding van de wijkscans in enige vorm actie ondernomen om gevolg te geven aan de uitkomsten. Soms bestaat die actie uit het direct aanpassen van de openbare ruimte, in andere gevallen gaat het om het meenemen van de uitkomsten in nieuwe gebiedsafspraken of als actiepoint in andere projecten.

nieuwe wijkscans

Slechts twee van de acht onderzochte deelgemeenten (25%) overweegt om nieuwe wijkscans uit te laten voeren door het cluster SO.⁹⁰ De overgrote meerderheid (75%) zal dus geen nieuwe wijkscans uit laten voeren. Drie van de zes deelgemeenten geven hiervoor een financiële reden. Dat wil zeggen, de deelgemeente heeft de financiële middelen niet om de wijkscan uit te laten voeren of de wijkscan heeft onvoldoende prioriteit om er financiële middelen voor in te zetten. Twee deelgemeenten geven als reden dat zij de wensen van bewoners belangrijker vinden dan de uitkomsten van een wijkscan.

5-3-3 monitor Rotterdam Kindvriendelijk

De monitor Rotterdam Kindvriendelijk is niet tot nauwelijks bekend onder de deelgemeenten en wordt niet toegepast.

De rekenkamer heeft ook onderzocht in welke mate de deelgemeenten gebruik maken van de resultaten van de monitor Rotterdam Kindvriendelijk. Zoals in paragraaf 3-3 is aangegeven beschouwt het college de monitor als instrument waarmee de deelgemeenten informatie over de kindvriendelijkheid in de wijk kunnen krijgen en daar hun beleid op kunnen afstemmen.

Uit de interviews met de acht deelgemeenten blijkt dat slechts één deelgemeente, namelijk deelgemeente Noord, op de hoogte is van resultaten van de monitor Rotterdam Kindvriendelijk. De deelgemeente wil de resultaten daarvan gebruiken om de problemen in de wijk op het gebied van kindvriendelijkheid te duiden.⁹¹ De overige zeven onderzochte deelgemeenten kennen ofwel het bestaan van de monitor niet ofwel kennen de inhoud van de monitor niet.

5-3-4 best practices

De best practices worden niet actief gedeeld en/of toegepast door het cluster MO of door de onderzochte deelgemeenten zelf.

Na afsluiting van het programma Kindvriendelijk zijn de beste projecten gebundeld in de uitgave 'Best Practices – Rotterdam Kindvriendelijk'. Het doel van deze bundel is dat projecten die door een deelgemeente als 'best practice' worden gezien, worden

⁹⁰

Prins Alexander en Delfshaven. Bron: interviews met de betreffende deelgemeenten.

⁹¹

Interview deelgemeente Noord.

gedeeld met andere deelgemeenten zodat zij deze kunnen gebruiken. De dienst JOS, nu het cluster MO, is verantwoordelijk voor het delen van de best practices.

In paragraaf 4-5 is een beschrijving gegeven van de goede voorbeelden genoemd door deelgemeenten. Dit zijn over het algemeen andere projecten dan die benoemd zijn in de bundel 'best practices'. Alleen de deelgemeente Feijenoord en IJsselmonde noemen desgevraagd dezelfde best practices als vastgesteld door de stad. Dit zijn het Eco Kinderpark in Feijenoord en Hollywood in de Klas in IJsselmonde.

Geen van de deelgemeenten deelt actief best practices met andere deelgemeenten. Ook ervaren de deelgemeenten geen regierol van Maatschappelijke Ontwikkeling ten aanzien van het delen en borgen van de best practices. De rekenkamer heeft eerder in het rapport ook vastgesteld (paragraaf 3-3) dat er bij het cluster MO geen ambtelijke regierol is ingevuld ten aanzien van de best practices. Tekenend is dat de deelgemeente Kralingen Crooswijk geen pilotwijk heeft gehad en aangeeft de best practices niet te kennen.

5-3-5 pedagogische wijkvisie

Het Bronnenboek Wijkpedagogiek is door één onderzochte deelgemeente toegepast. Andere deelgemeenten hebben geen pedagogische wijkvisie of hebben een eigen aanpak ontwikkeld.

In de meeste deelgemeenten wordt geen gebruik gemaakt van het Bronnenboek Wijkpedagogiek en is ook geen pedagogische wijkvisie. In Feijenoord is het Bronnenboek Wijkpedagogiek helemaal niet bekend, maar is er wel een pedagogische wijkaanpak. Er wordt in de deelgemeente gewerkt met gedragsregels in het concept 'Vijf van de Wijk'. Dit concept is evenwel al ontwikkeld vóór de start van het programma Rotterdam Kindvriendelijk en de uitgave van het bronnenboek. In vier deelgemeenten is geen pedagogische wijkaanpak en wordt niets gedaan met het bronnenboek.

In één deelgemeente wordt expliciet gewerkt met het Bronnenboek Wijkpedagogiek, namelijk in IJsselmonde waar de opstellers van het Bronnenboek, stichting De Meeuw, zijn gevraagd een pedagogische wijkaanpak te ontwikkelen. De uitvoering daarvan staat nu wel op een laag pitje omdat door bezuinigingen en de aanbesteding van het welzijnswerk zaken anders georganiseerd zijn.

5-4 verklaringen

5-4-1 inleiding

Uit paragraaf 5-3 komt naar voren dat de instrumenten van het stedelijk beleid ten aanzien van kindvriendelijke wijken niet of weinig worden gebruikt in de deelgemeenten. Hier zijn verschillende verklaringen voor mogelijk. Hieronder worden drie aannemelijke verklaringen geformuleerd, elk onderbouwd met een toelichting.

5-4-2 ontbreken van stedelijke sturing

Het ontbreken van stedelijke sturing verklaart het geringe gebruik door deelgemeenten van elk van de stedelijke instrumenten voor kindvriendelijkheid. Ten eerste bepleit de stad het gebruik van de instrumenten niet actief bij deelgemeenten. Hierdoor is het bestaan van de monitor kindvriendelijke wijken, de 'best practices sociaal' en de pedagogische wijkvisie niet bij alle

onderzochte deelgemeenten bekend. Ten tweede financiert de stad de inzet van instrumenten niet. Dit verklaart mede dat deelgemeenten nauwelijks nieuwe wijkscans uit laten voeren.

stad bepleit het gebruik van instrumenten niet actief

Instrumenten als de wijkscan, de monitor kindvriendelijke wijken, de pedagogische wijkvisie en het document met de best practices zijn instrumenten die deelgemeenten kunnen gebruiken als zij dat wensen. Vanuit de stad wordt het gebruik van genoemde instrumenten niet actief bepleit bij deelgemeenten. Vanuit de deelgemeenten wordt aangegeven dat zij na de afronding van het programma Rotterdam Kindvriendelijk niet of nauwelijks iets hebben vernomen uit de stad over kindvriendelijke wijken.⁹² Het is aannemelijk dat dit verklaart dat de monitor kindvriendelijke wijken, de 'best practices sociaal' en de pedagogische wijkvisie niet bij alle onderzochte deelgemeenten bekend zijn.

stad financiert de inzet van instrumenten niet

Aan het inzetten van instrumenten voor kindvriendelijkheid zijn kosten verbonden. Dit geldt in het bijzonder voor de inzet van drie van de instrumenten, te weten het laten uitvoeren van een wijkscan, het implementeren van een pedagogische wijkvisie in de wijk en het uitvoeren van een of meer van de 'best practice sociaal'. Het inzetten van deze instrumenten vergt met name extra personele inzet van deelgemeenten of budget om die inzet extern in te huren. De stad heeft echter na de afronding van het programma Rotterdam Kindvriendelijk geen budget beschikbaar gesteld aan deelgemeenten voor het inzetten van genoemde instrumenten.

Zoals in paragraaf 5-3 is vastgesteld hebben drie van de zes onderzochte deelgemeenten die geen nieuwe wijkscans uit hebben laten voeren, hiervoor een financiële reden genoemd. Daarmee vormen financiën een aannemelijke verklaring voor het niet uitvoeren van wijkscans in die drie deelgemeenten.

5-4-3 te lage prioriteit deelgemeenten

Een te lage prioriteit van kindvriendelijkheid bij deelgemeenten verklaart mede dat deze elkaars best practices niet overnemen en dat de pedagogische wijkvisie in deelgemeenten niet wordt gebruikt.

In paragraaf 4-6 is vastgesteld dat de meeste deelgemeenten geen eigen budget voor kindvriendelijkheid vrijmaken. Klaarblijkelijk is daarvoor de prioriteit te laag. Dit vormt tegelijkertijd een verklaring voor het niet gebruiken van stedelijke instrumenten. Als erfenis van het programma Kindvriendelijk Rotterdam moeten zij zeker bekend zijn bij de deelgemeenten die in dat programma meedraaiden, maar klaarblijkelijk was er te weinig urgentie om ze daadwerkelijk te gebruiken.

5-4-4 instrumenten sluiten niet aan bij behoeften deelgemeenten

Een aannemelijke verklaring voor het geringe gebruik van de stedenbouwkundige visie, de wijkscans en de monitor kindvriendelijke wijken is dat deelgemeenten geen behoefte hebben aan deze instrumenten. De stedenbouwkundige visie en de wijkscan zijn vooral gericht op de analyse van fysiek-ruimtelijke problemen in wijken. Verschillende onderzochte deelgemeenten hebben aangegeven dat de problematiek met betrekking tot kindvriendelijkheid van wijken vooral van sociale aard is. Verder hebben deelgemeenten geen behoefte aan een dergelijke

probleemanalyse, omdat zij (1) zelf al voldoende zicht menen te hebben op de problemen in de wijken, of (2) voor het in kaart brengen van problemen meer belang hechten aan de inbreng van bewoners, of (3) het deelgemeenten in de binnenstad betreft die door de stedelijke inrichting van de openbare ruimte onmogelijk kunnen voldoen aan de eisen uit de visie. Zeven van de acht onderzochte deelgemeenten hebben geen interesse in de monitor kindvriendelijke wijken en dus ook geen behoefte aan dit instrument.

geen behoefte aan stedenbouwkundige visie en wijkscan

Elk van de onderzochte deelgemeenten plaatst kanttekeningen bij het nut van de stedenbouwkundige visie en de wijkscan. De redenen hiervoor zijn uiteenlopend. Een eerste reden is dat de stedenbouwkundige visie en de wijkscan vooral gericht zijn op het in kaart brengen van fysiek-ruimtelijke problemen, terwijl de aard van de problematiek in verschillende deelgemeenten volgens de geïnterviewden vooral sociaal van aard is (zie paragraaf 5-2). Hoewel de monitor Rotterdam Kindvriendelijk bij de deelgemeenten nauwelijks bekend is, lijkt deze perceptie te worden bevestigd door de scores in de monitor. Van de vijf deelgemeenten die het minst kindvriendelijk zijn, is in vier daarvan de score van de beleving van bewoners wat betreft sociale voorzieningen duidelijk lager dan de belevingsscores van de fysieke kindvriendelijkheid.⁹³

Verder zijn er twee deelgemeenten die aangeven zelf al voldoende zicht te hebben op de problemen in de deelgemeente met betrekking tot kindvriendelijkheid en daarvoor de stedenbouwkundige visie en de wijkscan niet nodig zeggen te hebben.⁹⁴ Twee deelgemeenten geven aan de inbreng van wijkbewoners belangrijker te vinden bij het in kaart brengen van kindvriendelijkheid dan het gebruiken van de stedenbouwkundige visie of een wijkscan. Zo geeft de deelgemeente Rotterdam Centrum aan de wijkscans ‘vooral een bureau-exercitie’ te vinden.⁹⁵ De deelgemeente Charlois geeft aan dat de wijkscans stuiten op ‘planmoetheid’ bij burgers.⁹⁶

Ten slotte is het voor deelgemeenten in de binnenstad veelal niet mogelijk om in elke wijk te voldoen aan (onderdelen van) de stedenbouwkundige visie in de binnenstad. Zo geven de deelgemeente Noord en de deelgemeente Kralingen-Crooswijk aan dat het vanwege de fysieke inrichting onmogelijk is om in de deelgemeente aan de buitenspeelnorm te voldoen.⁹⁷

geen behoefte aan monitor Rotterdam Kindvriendelijk

In paragraaf 5-3 is geconstateerd dat van de onderzochte deelgemeenten alleen de deelgemeente Noord kennis heeft genomen van de inhoud van de huidige monitor Rotterdam Kindvriendelijk.⁹⁸ De overige onderzochte deelgemeenten kennen de inhoud van de huidige monitor niet. De monitor wordt dus in de onderzochte

⁹³ In bijlage 3 staan de precieze gegevens en een korte toelichting op de aard van de scores. Dit beeld is er niet bij de registratiescores van sociale en fysieke kindvriendelijkheid. De belevingsscores zijn gelet op het doel om gezinnen te behouden echter veel relevanter. Gezinnen zullen zich bij verhuisovertredingen immers eerder laten leiden door hun eigen percepties dan door registraties.

⁹⁴ Interview deelgemeente Rotterdam Centrum en deelgemeente IJsselmonde.

⁹⁵ Interview deelgemeente Rotterdam Centrum.

⁹⁶ Interview deelgemeente Charlois.

⁹⁷ Interview deelgemeente Noord en interview deelgemeente Kralingen-Crooswijk.

⁹⁸ De deelgemeente Noord heeft kennis genomen van de monitor, nadat de rekenkamer in het interview de deelgemeente op het bestaan ervan attenderde.

deelgemeenten niet gebruikt als indicator voor problemen en evenmin als indicator voor effectiviteit van het beleid met betrekking tot kindvriendelijkheid van wijken. De rekenkamer heeft in interviews met alle acht onderzochte deelgemeenten de monitor Rotterdam Kindvriendelijk ter sprake gebracht. Met uitzondering van de deelgemeente Noord heeft geen van de onderzochte deelgemeenten hierbij aangegeven interesse te hebben voor de monitor. De rekenkamer acht het op grond hiervan aannemelijk dat de meeste deelgemeenten geen behoefte hebben aan de monitor.

bijlagen

bijlage 1 onderzoeksverantwoording

selectie deelgemeenten

Omdat de uitvoering van het stedelijk beleid inzake kindvriendelijke wijken bij de deelgemeenten is belegd, heeft de rekenkamer veel van zijn onderzoekswerkzaamheden op de deelgemeenten gericht. Voor de selectie is zij in eerste instantie uitgegaan van het programma Rotterdam Kindvriendelijk dat in elf pilotwijken, verspreid over acht deelgemeenten, is uitgevoerd. De volgende selectiecriteria zijn toegepast:

- het betreft wijken met een groot aandeel kinderen tot 17 jaar.
- de wijken hebben volgens de Kiwi-monitor een relatief lage score op de kiwi-monitor.
- een spreiding over twee groepen, te weten wijken die volgens de kiwi-monitor kindvriendelijker zijn geworden en wijken die volgens de kiwi-monitor niet kindvriendelijker zijn geworden.
- spreiding over Noord en Zuid.

De rekenkamer selecteerde zes wijken en daarmee zes deelgemeenten uit de pilotfase. Daarnaast selecteerde de rekenkamer een relatief grote deelgemeente waar geen pilotwijken waren. Uiteindelijk kwam de rekenkamer tot de volgende selectie van acht deelgemeenten:

- Rotterdam Centrum (pilotwijk);
- Charlois (pilotwijk);
- Delfshaven (pilotwijk);
- Feijenoord (pilotwijk);
- IJsselmonde (pilotwijk);
- Kralingen-Crooswijk (geen pilotwijk);
- Noord (pilotwijk);
- Prins Alexander (pilotwijk).

Met deze selectie is ook een deelgemeente gekozen waar relatief weinig kinderen wonen, namelijk Rotterdam Centrum.

inrichtingsplannen

Om te beoordelen of de bouwstenen in de stedenbouwkundige visie daadwerkelijk in de buitenruimte zijn toegepast, heeft de rekenkamer in de acht geselecteerde deelgemeenten alle ip's beoordeeld die sinds 2010 op enig moment in procedure waren. De reden om de plannen vanaf 2010 te beoordelen is dat in dat jaar het programma Kindvriendelijke Wijken werd afgesloten en geborgd werd in onder meer de stedenbouwkundige visie. Als dit succesvol is geweest, dan zouden in de betreffende plannen kiwi-bouwstenen terug te vinden moeten zijn. Uit de door het cluster SO aan de rekenkamer verstrekte overzichten blijkt overigens dat veel ip's die vanaf 2010 in de besluitvorming of uitvoering waren, reeds daarvoor in gang waren gezet. De rekenkamer heeft daarom telkens de laatste versie (wat soms enkel een wijziging op een plan van enkele jaren oud betrof) beoordeeld. Eerdere versies uit

bijvoorbeeld 2006 zijn dus niet beoordeeld; op dat moment was er immers nog geen stadsbreed uitgerold kiwi-beleid. In paragraaf 4-4-2 is uiteengezet welke nadere selectie uit alle ip's is gemaakt, hoe de geselecteerde ip's zijn geanalyseerd en met welke criteria.

documentenanalyse

Tijdens het onderzoek heeft de rekenkamer een veelvoud aan documenten geraadpleegd. Het betreft naast de inrichtingsplannen en bijbehorende documenten onder meer onderzoeksrapporten van diverse instituten, raadsstukken en collegebrieven, beleidsvisies- en nota's, deelgemeentelijke actieprogramma's en gebiedsvisies, convenanten, gebiedsafspraken, interne documenten van de clusters, voormalige diensten en deelgemeenten et cetera. In bijlage 4 staan de documenten opgesomd (exclusief de inrichtingsplannen en bijbehorende documentatie).

geraadpleegde en geïnterviewde personen

De rekenkamer heeft verder met verschillende personen binnen en buiten de gemeente gesproken. In totaal zijn veertig personen geraadpleegd dan wel geïnterviewd.

Binnen de gemeente met:

- de verantwoordelijk wethouder, de heer H. Karakus;
- vier ambtenaren van het cluster SO;
- vier ambtenaren van het cluster MO (voormalige dienst JOS);
- twee ambtenaren van de voormalige dienst SenR;
- twee ambtenaren van het voormalige COS;
- zestien ambtenaren van de acht onderzochte deelgemeenten.

Van buiten de gemeente is gesproken met:

- twee medewerkers van stichting De Boog in Den Haag;
- de heer Van der Kooi, lector Brede School van de Hogeschool Rotterdam;
- mevrouw F. Hajer, deskundige op het gebied van kindvriendelijke wijken, eigenaar 'Kind, Spel en Ruimte';
- mevrouw R. van der Werff, van Van der Werff Architectuur;
- vijf medewerkers van de corporaties Havensteder, Woonbron en Vestia.

procedures

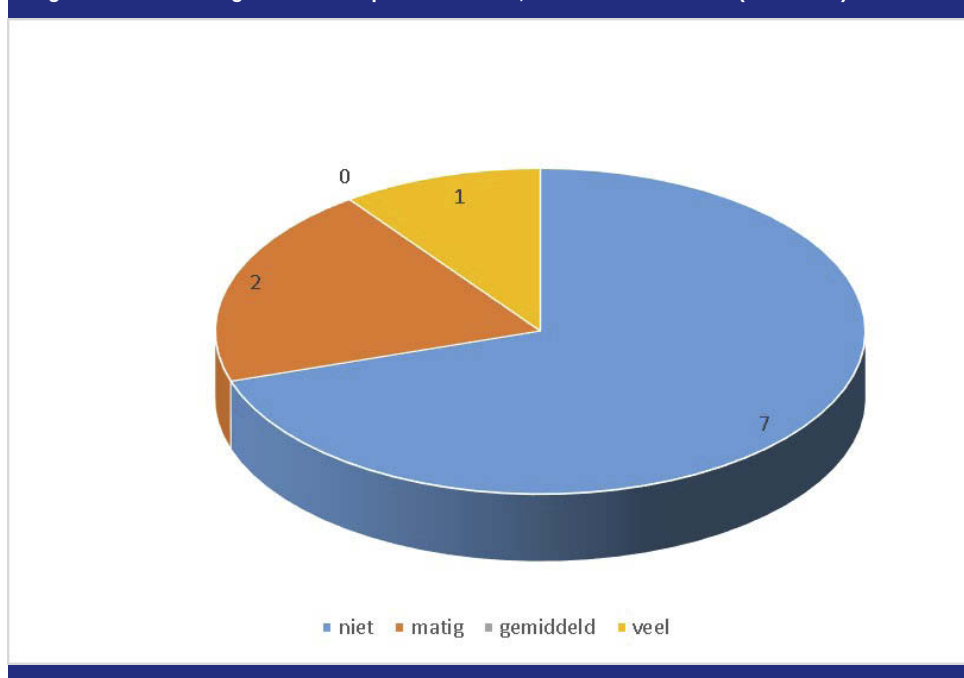
De opzet van het onderzoek is op 14 december 2012 gepubliceerd en ter kennisname aan de raad verstuurd. De voorlopige onderzoeksresultaten zijn opgenomen in een concept nota van bevindingen. Deze is op 3 februari 2014 voor ambtelijk wederhoor aan de directeur van het cluster SO voorgelegd. Op hetzelfde moment is de contactpersonen van de acht onderzochte deelgemeenten gevraagd de bevindingen met betrekking tot hun deelgemeente te controleren.

Na verwerking van de op 17 februari 2014 ontvangen reacties is een bestuurlijke nota opgesteld. Deze bevat de voornaamste conclusies en aanbevelingen van de rekenkamer. De bestuurlijke nota, met de nota van bevindingen als bijlage, is op 25 februari 2014 voor bestuurlijk wederhoor voorgelegd aan het college van B en W, ter attentie van de wethouder Wonen. De reactie van B en W en het nawoord van de rekenkamer zijn opgenomen in het rapport. Het definitieve rapport wordt door toezending aan de gemeenteraad en B en W openbaar.

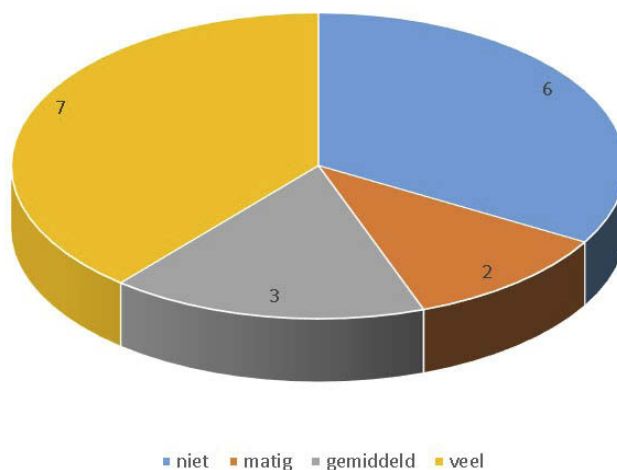
bijlage 2 uitkomsten analyses ip's per deelgemeente

In paragraaf 4-4-2 zijn de uitkomsten gepresenteerd van de analyse van de mate waarin kindvriendelijkheid (in het bijzonder de (sub)bouwstenen wat betreft de openbare ruimte) in de inrichtingsplannen is verwerkt. Dit is gedaan voor alle acht onderzochte deelgemeenten gezamenlijk. In deze bijlage zijn de uitkomsten per deelgemeente gegeven.

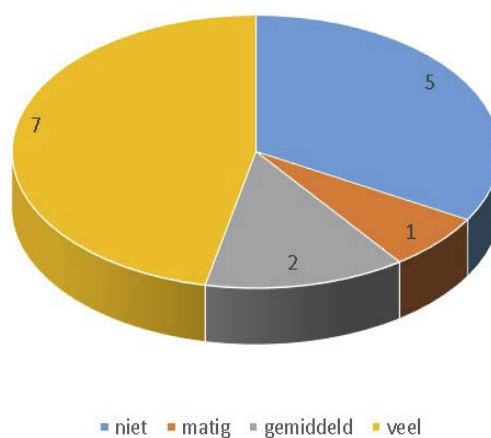
figuur 5-1: aanwezigheid kiwi in ip's vanaf 2010, Rotterdam Centrum (aantallen)



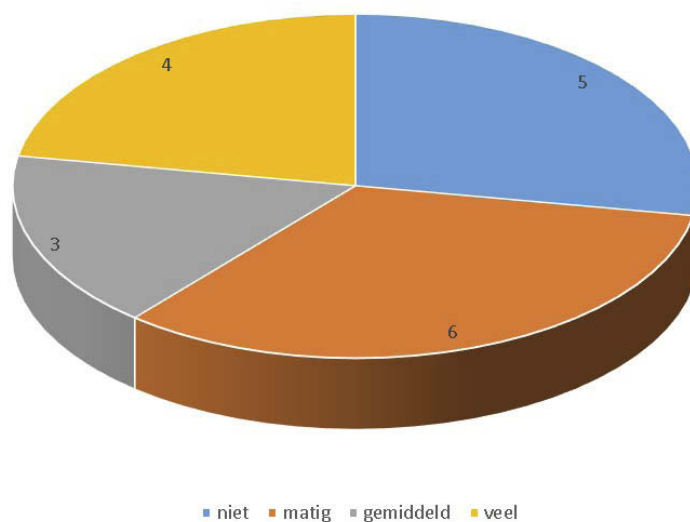
figuur 5-2: aanwezigheid kiwi in ip's vanaf 2010, Charlois (aantallen)



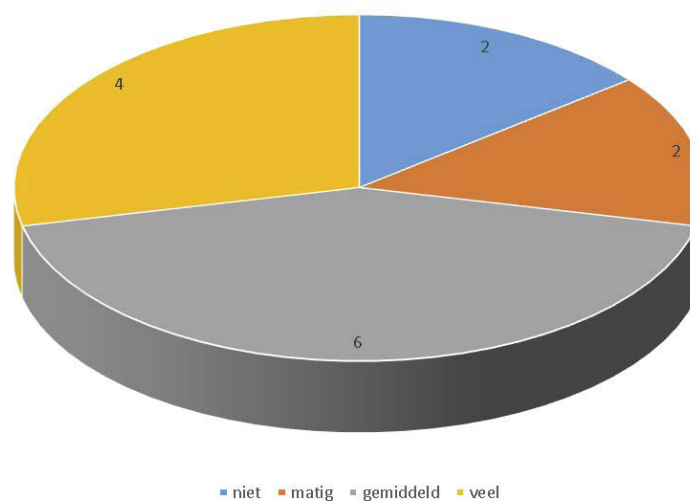
figuur 5-3: aanwezigheid kiwi in ip's vanaf 2010, Delfshaven (aantallen)



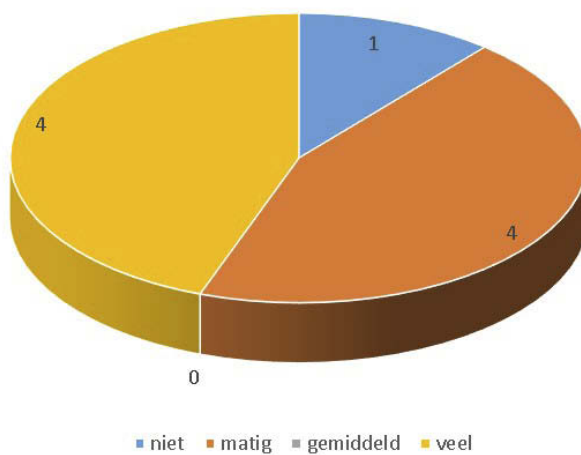
figuur 5-4: aanwezigheid kiwi in ip's vanaf 2010, Feijenoord (aantallen)



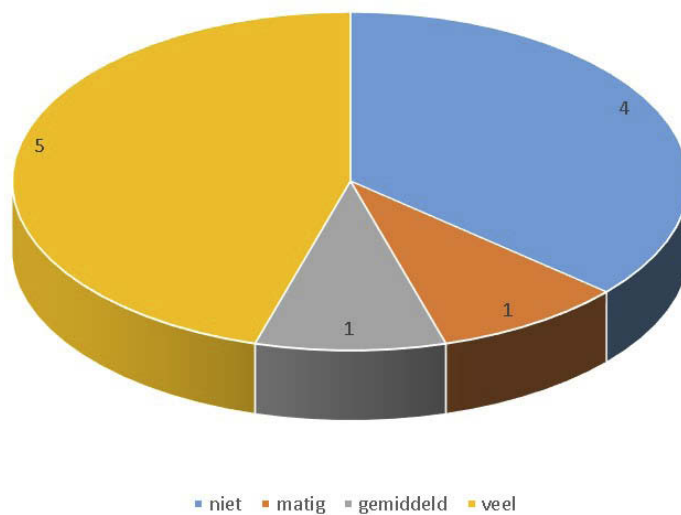
figuur 5-5: aanwezigheid kiwi in ip's vanaf 2010, IJsselmonde (aantallen)



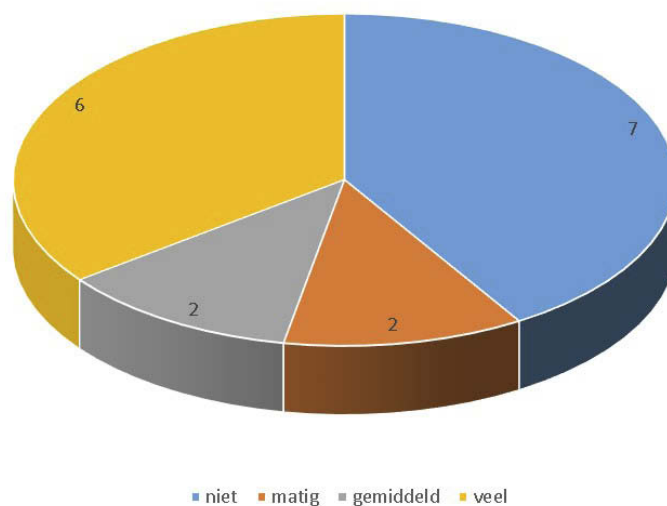
figuur 5-6: aanwezigheid kiwi in ip's vanaf 2010, Kralingen-Crooswijk (aantallen)



figuur 5-7: aanwezigheid kiwi in ip's vanaf 2010, Noord (aantallen)



figuur 5-8: aanwezigheid kiwi in ip's vanaf 2010, Prins Alexander (aantallen)



bijlage 3 kindvriendelijkheid per deelgemeente en wijk

De monitor Rotterdam Kindvriendelijk 2012 is een instrument dat inzicht geeft in de mate van kindvriendelijkheid van de deelgemeenten en de wijken ten opzichte van het Rotterdams gemiddelde en elkaar. De monitor meet op de volgende aspecten: sociale leefomgeving,⁹⁹ fysieke leefomgeving,¹⁰⁰ veiligheid¹⁰¹ en het voorzieningenniveau¹⁰² in de wijk. Om de beleidsmakers optimaal inzicht te geven in hoe het in de wijken is gesteld, maakt de monitor gebruik van twee type gegevens. Dit zijn de feitelijke gegevens uit registraties van gemeente en maatschappelijke organisaties en de beleving van de inwoners van de wijk op basis van enquêtes.

In de navolgende tabellen worden enkele scores per deelgemeenten en per wijken gepresenteerd. Op basis van de monitor zijn vele overzichten te maken. Hier zijn de overzichten opgenomen van gegevens waarnaar in de tekst van de nota is verwezen. Voor overige informatie over specifieke scores per wijk of deelgemeente wordt verwezen naar de monitor Rotterdam Kindvriendelijk 2012.

tabel 1: scores kindvriendelijkheid per deelgemeente

deelgemeente	totaalscore	beleving bewoners	beeld registraties
Hoek van Holland	122	143	100
Pernis	117	135	100
Hillegersberg-Schiebroek	117	130	105
Prins Alexander	111	121	102
Hoogvliet	108	113	102
Overschie	101	105	97
Kralingen-Crooswijk	101	95	107
Noord	99	94	105
IJsselmonde	97	97	97
Delfshaven	95	87	103
Feijenoord	95	88	101
Charlois	98	84	98
Rotterdam Centrum	85	80	90
stadsgemiddelde	103 ¹⁰³	106	101

⁹⁹ Dit bestaat uit de thema's imago van de buurt, sociale betrokkenheid en buurtgeschiktheid voor kinderen.

¹⁰⁰ Dit is opgebouwd uit de thema's gezinsvriendelijke woningen, plekken buiten voor de jeugd en de kwaliteit van de buitenruimte.

¹⁰¹ Veiligheid heeft betrekking op de thema's sociale veiligheid en verkeersveiligheid.

¹⁰² Voorzieningenniveau omvat basisvoorzieningen (zoals winkels, onderwijs en opvangvoorzieningen) en overige voorzieningen (bijvoorbeeld medische voorzieningen, sportvoorzieningen en culturele voorzieningen).

¹⁰³ De gemiddelde totaalscore kindvriendelijkheid van de deelgemeenten (103) valt hoger uit dan de gemiddelde totaal score kindvriendelijkheid wanneer die per wijk (100) wordt berekend. Dit heeft te maken met afrondingsverschillen. Veel van de totaalscores van de individuele deelgemeenten worden omhoog afgerond, waardoor de uiteindelijke gemiddelde totaalscore per deelgemeente hoger is dan per wijk.

tabel 2: kindvriendelijkheidsscores beleving bewoners sociaal en fysiek

deelgemeente	sociaal	fysiek
Hoek van Holland	155	147
Pernis	159	132
Hillegersberg-Schiebroek	145	128
Prins Alexander	125	124
Hoogvliet	114	112
Overschie	111	100
Kralingen-Crooswijk	96	89
Noord	101	82
IJsselmonde	97	102
Delfshaven	79	88
Feijenoord	79	96
Charlois	69	90
Rotterdam Centrum	89	65
stadsgemiddelde	109	104

tabel 3: tien minst en tien meest kindvriendelijke wijken

wijk	totaalscore	beleving bewoners	beeld registraties
Molenlaankwartier	125	145	109
Terbregge	123	140	106
Nesselande	123	144	102
Dorp/Rijnpoort	121	142	100
Strand en Duin	121	144	97
's-Gravenland	118	136	100
Schiebroek	117	126	109
Pernis	117	135	100
Hillegersberg-Noord	115	128	102
Kralingseveer	114	140	89
Heijplaat	90	90	89
Pendrecht	89	82	97
Bloemhof	89	78	99
Carnisse	85	66	105
Kop van Zuid	85	86	84
Oud Mathenesse/Witte Dorp	84	75	93
Cool	80	78	82
Stadsdriehoek	80	77	82
Zuidplein	76	63	90
CS-kwartier	75	72	78
stadsgemiddelde	100	101	99

tabel 4: % 0 t/m 17-jarigen en kiwi-score, per deelgemeente

deelgemeente	% 0 t/m 17-jarigen	kiwi-score
Hoek van Holland	19	122
Pernis	20	117
Hillegersberg-Schiebroek	22	117
Prins Alexander	20	111
Hoogvliet	20	108
Overschie	19	101
Kralingen-Crooswijk	16	101
Noord	17	99
IJsselmonde	21	97
Delfshaven	22	95
Feijenoord	22	95
Charlois	21	98
Rotterdam Centrum	11	85
stadsgemiddelde	19	103

tabel 5: % 0 t/m 17-jarigen en kiwi-scores tien best en tien slechtst scorende wijken

wijk	% 0 t/m 17-jarigen	kiwi-score
Molenlaankwartier	26	125
Terbregge	29	123
Nesselande	33	123
Dorp/Rijnpoot	18	121
Strand en Duin	22	121
's-Gravenland	25	118
Schiebroek	22	117
Pernis	20	117
Hillegersberg-Noord	19	115
Kralingseveer	21	114
Heijplaat	19	90
Pendrecht	24	89
Bloemhof	23	89
Carnisse	18	85
Kop van Zuid	7	85
Oud Mathenesse/Witte Dorp	18	84
Cool	9	80
Stadsdriehoek	7	80
Zuidplein	8	76
CS-kwartier	4	75
stadsgemiddelde	19	100

bijlage 4 overzicht gebruikte documenten

Hieronder staan de documenten vermeld waarnaar in deze rapportage wordt verwezen. Ten grondslag aan deze analyses in deze nota liggen interne notities van de rekenkamer. Documenten die daarin worden gebruikt, staan hieronder ook vermeld. Documenten die ten grondslag liggen aan de bestudeerde inrichtingsplannen zijn niet opgenomen, evenmin als raadsstukken en documenten van de deelraden.

gemeente Rotterdam

- college van B en W, collegewerkprogramma 2006-2010 'De stad van aanpakken – voor een Rotterdam resultaat', oktober 2010.
- gemeente Rotterdam, brief aan gemeenteraad 'eindrapportage Kindvriendelijke Wijken Monitor', 29 juni 2011.
- gemeente Rotterdam, brief aan gemeenteraad 'stedenbouwkundige visie' + bijlage implementatieplan, 11 januari 2010.
- gemeente Rotterdam, conceptnotitie 'Toekomst Rotterdamse speeltuinen', juni 2013.
- gemeente Rotterdam, 'Eigenaar Centraal – plan van aanpak particuliere woonvoorraad', oktober 2012.
- gemeente Rotterdam, 'Factsheet Programma Rotterdam Kindvriendelijk'.
- gemeente Rotterdam, 'Gebiedsafspraken Oud-Charlois 2010-2014', 2009.
- gemeente Rotterdam, 'Gebiedsafspraken Pendrecht 2011-2014 - met een doorkijk naar 2020', 12 mei 2011.
- gemeente Rotterdam, 'Programma Beter Presteren - Rotterdams Onderwijsbeleid 2011-2014' deel 1, februari 2011.
- gemeente Rotterdam, 'Rotterdam Kindvriendelijk best practices', 2010.
- gemeente Rotterdam, Sociale Index 'Rotterdam sociaal gemeten – 4e meting', 2012.
- gemeente Rotterdam, Rotterdamse Stijl, december 2010.
- gemeente Rotterdam, 'Samenvatting wijkscans kindvriendelijke wijken', maart 2012.
- gemeente Rotterdam, Stadsvisie, 29 november 2007.
- gemeente Rotterdam, stedenbouwkundige visie 'Bouwstenen voor een kindvriendelijk Rotterdam', januari 2010.
- gemeente Rotterdam, uitvoeringsprogramma 'Woonvisie 2010-2014', februari 2011.
- gemeente Rotterdam, verslag Jonge Hondenclub 'Gezinnen gezocht, wijken in de aanbieding', juni 2007.
- gemeente Rotterdam, Woonvisie, 11 oktober 2007.
- gemeente Rotterdam cluster Maatschappelijke Ontwikkeling, Monitor Rotterdam Kindvriendelijk 2012 – 'Rapportage over de aantrekkelijkheid van de stad voor gezinnen met kinderen' 2011, 2012.
- gemeente Rotterdam, Eindrapportage Rotterdamse norm voor buitenspeelruimte, 2008
- gemeente Rotterdam, Evaluatie Rotterdamse norm buitenspeelruimte, 2013

deelgemeente Rotterdam Centrum

- deelgemeente Rotterdam Centrum, Arrangement 'Plan het Landje' mei 2011.
- deelgemeente Rotterdam Centrum, Gebiedsvisie 2015 Cool, Scheepvaart kwartier/ Nieuwe Werk en Dijkzigt, december 2011.
- deelgemeente Rotterdam Centrum, IWAP's 2012, februari 2012.
- deelgemeente Rotterdam Centrum, masterplan Oude Westen, juni 2011.
- deelgemeente Rotterdam Centrum, wijkscan KIWI Cool Zuid, mei 2011.

- deelgemeente Rotterdam Centrum, wijkscan KIWI Lijnbaankwartier, september 2011.
- deelgemeente Rotterdam Centrum, wijkscan KIWI Oude Westen, september 2011.

deelgemeente Charlois

- deelgemeente Charlois, amendement 'Zuidwijk - kindvriendelijke wijk', 9 november 2009.
- deelgemeente Charlois, Bestuursakkoord 2011-2014, 2010.
- deelgemeente Charlois, DIN Carnisse, januari 2011.
- deelgemeente Charlois, DIN Oud-Charlois, maart 2013.
- deelgemeente Charlois, DIN Tarwewijk, januari 2011.
- deelgemeente Charlois, Groen Charlois Meerjarenvisie 2012-2020, 26 september 2011.
- deelgemeente Charlois, Gebiedsafspraken Carnisse, 22 juni 2011.
- deelgemeente Charlois, Gebiedsafspraken Oud-Charlois 2010-2014, 12 oktober 2011.
- deelgemeente Charlois, Gebiedsafspraken Pendrecht 2011-2014 met een doorkijk naar 2020 'Pendrecht blijft goed bezig', 20 september 2011.
- deelgemeente Charlois, Gebiedsvisie Carnisse 2020, 2009.
- deelgemeente Charlois, Gebiedsvisie Tarwewijk - Opgroeien in de stad -
- deelgemeente Charlois, Een kindvriendelijke Tarwewijk, november 2008.
- deelgemeente Charlois, Kadernota Jeugd 2011-2015 'kansen bieden aan jeugd in Charlois', mei 2011.
- deelgemeente Charlois, Nota 'Buiten spelen in Charlois', november 2012.
- deelgemeente Charlois, wijkscan KIWI Zuidwijk, november 2011.

deelgemeente Delfshaven

- deelgemeente Delfshaven, Beleidskader Buitenruimte Delfshaven 2011-2022, december 2011.
- deelgemeente Delfshaven, Bestuursakkoord 2011-2014, 10 december 2010.
- deelgemeente Delfshaven, Gebiedsafspraken Delfshaven 2010-2014, 14 oktober 2011.
- deelgemeente Delfshaven, Gebiedsvisie 2010-2022 'Kansen verzilveren, maart 2010.
- deelgemeente Delfshaven, Integraal Wijkactieprogramma 2011, 15 oktober 2010.
- deelgemeente Delfshaven, wijkscan KIWI Nieuwe Westen, september 2012.

deelgemeente Feijenoord

- deelgemeente Feijenoord, amendement 'duimdrop Afrikaanderplein', 29 oktober 2009.
- deelgemeente Feijenoord, amendement 'rommelen in de natuur', 11 november 2010.
- deelgemeente Feijenoord, Bestuursakkoord 2011-2014, december 2010.
- deelgemeente Feijenoord, brief deelraad 'Kindvriendelijke wijken', 14-3-2008.
- deelgemeente Feijenoord, DIN Afrikaanderwijk, 8 juni 2012.
- deelgemeente Feijenoord, DIN Bloemhof, 8 juni 2012.
- deelgemeente Feijenoord, DIN Feijenoord, 8 juni 2012.
- deelgemeente Feijenoord, DIN Hillesluis, 8 juni 2012.
- deelgemeente Feijenoord, Gebiedsafspraken Bloemhof en Hillisluys 2010-2014, 14 oktober 2011.
- deelgemeente Feijenoord, Gebiedsafspraken Feijenoord-Noord 2010-2014, 14 oktober 2011.
- deelgemeente Feijenoord, Gebiedsafspraken Feijenoord-Zuid 2010-2014, 14 oktober 2011.

- deelgemeente Feijenoord, Gebiedsafspraken Kop van Zuid- Entrepot 2010-2014, 14 oktober 2011.
- deelgemeente Feijenoord, Gebiedsvisie Midden 2011-2014 Afrikaanderwijk, Bloemhof, Hillesluis, oktober 2010.
- deelgemeente Feijenoord, Gebiedsvisie Noord 2011-2014 – Wijk Feijenoord, Kop van Zuid-Entrepot, Katendrecht, Noordereiland, Kop van Zuid, november 2010.
- deelgemeente Feijenoord, Gebiedsvisie Zuid 2011-2014 – Vreewijk, oktober 2010.
- deelgemeente Feijenoord, kadernotitie Kindvriendelijke Feijenoord, november 2008.
- deelgemeente Feijenoord, motie 'sociale mobiliteit en Jeugdvriendelijke wijken', 29 oktober 2009.
- deelgemeente Feijenoord, motie 'Wereldtuin Katendrecht', 11 november 2010.
- deelgemeente Feijenoord, wijkscan KIWI Hillesluis, maart 2011.

deelgemeente IJsselmonde

- deelgemeente IJsselmonde, Beleidsprogramma 2011 – 2014 'Vol vertrouwen handen uit de mouwen', april 2010.
- deelgemeente IJsselmonde, Bestuursakkoord 2011-2014, 10 december 2010.
- deelgemeente IJsselmonde, Brief van het dagelijks bestuur van de deelgemeente IJsselmonde aan de deelraad, 3 november 2011.
- deelgemeente IJsselmonde, Gebiedsvisie IJsselmonde 2010-2020, 2010.
- deelgemeente IJsselmonde, iWAPs 2012, 3 november 2011.
- deelgemeente IJsselmonde, Motie 'behoud ruimtelijke kwaliteit IJsselmonde, 28 juni 2011.
- deelgemeente IJsselmonde, Programma- Productenbegroting 2012 definitief, 2011.
- deelgemeente IJsselmonde, wijkscan KIWI Lombardijen, december 2011.

deelgemeente Kralingen-Crooswijk

- deelgemeente Kralingen-Crooswijk, Bestuursakkoord 2011-2014, 10 december 2010.
- deelgemeente Kralingen-Crooswijk, Begroting 2012, november 2011.
- deelgemeente Kralingen-Crooswijk, Gebiedsafspraken deelgemeente Kralingen-Crooswijk 210-2014, 14 oktober 2011.
- deelgemeente Kralingen-Crooswijk, 'Gebiedsvisie 2010-2014' - Kralingen West, Kralingen Oost, De Esch, Struisenburg, Oud Crooswijk/Rubroek, Nieuw Crooswijk, Kralingse Bos, augustus 2010.
- deelgemeente Kralingen-Crooswijk, Jaarverslag 2012.
- deelgemeente Kralingen-Crooswijk, wijkscan KIWI Rubroek/Oud Crooswijk, juni 2011.

deelgemeente Noord

- deelgemeente Noord, 'Beleidskader Buitenruimte Noord 2010-2030', september 2010.
- deelgemeente Noord, Bestuursprogramma 2010-2014 'Hart voor Noord', augustus 2011.
- deelgemeente Noord, brief deelgemeente aan college van B en W, 15 mei 2013.
- deelgemeente Noord, DIN 'Oude Noorden', 10 december 2012.
- deelgemeente Noord, Gebiedsafspraken Oude Noorden 2010-2014, 24 juni 2011.
- deelgemeente Noord, Gebiedsvisie 2010-2014 'Noord: sterk en geliefd', januari 2011.
- deelgemeente Noord, visie kindvriendelijke route oude noorden-zuid, mei 2011.
- deelgemeente Noord, wijkscan KIWI Agniesebuurt, maart 2011.

deelgemeente Prins Alexander

- deelgemeente Prins Alexander, Bestuursakkoord 2011-2014, 10 december 2010.

- deelgemeente Prins Alexander, brief aan het college B en W van de deelraad, 26 april 2013.
- deelgemeente Prins Alexander, brief aan de deelraad van het dagelijks bestuur, 15 mei 2013.
- deelgemeente Prins Alexander, Gebiedsafspraken Het Lage Land en Prinsenland 2010-2014, 14 oktober 2011.
- deelgemeente Prins Alexander, Gebiedsafspraken Ommoord 2010-2014, 14 oktober 2011.
- deelgemeente Prins Alexander, Jaarverslag 2011, 2012.
- deelgemeente Prins Alexander, Jaarverslag 2012, 2013.
- deelgemeente Prins Alexander, Kadernotitie en Plan van Aanpak, april 2008.
- deelgemeente Prins Alexander, Motie Kindvriendelijke Wijken, juni 2012.
- deelgemeente Prins Alexander, 'Prins Alexander biedt kansen voor talenten, ambities en initiatieven', Toekomstvisie 2020 en Gebiedsvisie 2010-2014, mei 2010.
- deelgemeente Prins Alexander, toekomstperspectief 'Speeltuinen in Prins Alexander', december 2012.
- deelgemeente Prins Alexander, Wijkactieprogramma Kralingseveer 2012.
- deelgemeente Prins Alexander, Wijkactieprogramma Oosterflank 2011.
- Deelgemeente Prins Alexander, Wijkactieprogramma Oosterflank 2012.
- Deelgemeente Prins Alexander, Wijkactieprogramma Ommoord 2011.
- Deelgemeente Prins Alexander, Wijkactieprogramma Ommoord 2012.
- Deelgemeente Prins Alexander, Wijkactieprogramma Nesselande 2012.
- Deelgemeente Prins Alexander, Wijkactieprogramma Prinsenland 2012.
- Deelgemeente Prins Alexander, Wijkactieprogramma Het Lage Land 2012.
- Deelgemeente Prins Alexander, Wijkactieprogramma Zevenkamp 2011.
- Deelgemeente Prins Alexander, Wijkactieprogramma Zevenkamp 2012.
- Deelgemeente Prins Alexander, wijkscan KIWI Ommoord, november 2011.

overige schriftelijke bronnen:

- Ministerie voor Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer, 'Smaak voor de stad – een studie naar de stedelijke woonvoorkeur van gezinnen', september 2006.
- NUSO, 'Onderzoek aanbod beleving speel-, sport- en recreatief groenvoorzieningen in de deelgemeente IJsselmonde', september 2009.
- Rekenkamer Rotterdam, 'Een steentje bijgedragen – inkomenseffecten van woningbouw in Rotterdam', 2007.
- SOAB, 'Ieder zijn grond', Voorstellen infrastructurele maatregelen voor kindvriendelijk Beverwaard, 2009.
- Stichting De Meeuw, 'Bronnenboek Wijkpedagogiek', januari 2011.

Internetsites:

www.dekloosterbuurt.nl
www.kinderenintel.nl
www.rotterdam.nl/kindvriendelijk
www.youtube.nl

bijlage 5 lijst met afkortingen

ASR	Audit Services Rotterdam
B en W	college van Burgemeester en Wethouders
CFC	Child Friendly Cities
Cito	Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling
CJG	Centrum voor Jeugd en Gezin
COS	Centrum Onderzoek en Statistiek
dKC	(voormalige) dienst Kunst en Cultuur
dS+V	(voormalige) dienst Stedenbouw en Volkshuisvesting
FIB	commissie Fysieke Infrastructuur en Buitenruimte
ip	inrichtingsplan
iWAP	integraal Wijkactieprogramma
JOS	(voormalige dienst) Jeugd, Onderwijs en Samenleving
kiwi	kindvriendelijke wijken
km	kilometer
MO	cluster Maatschappelijke Ontwikkeling
o.a.	onder andere
OBR	(voormalig) Ontwikkelingsbedrijf Rotterdam
SenR	(voormalige dienst) Sport en Recreatie
TOS	Thuis op Straat
vlt	verlengde leertijd
VNG	Vereniging Nederlandse Gemeenten
VRK	Verdrag inzake de Rechten van het Kind
VROM	(voormalig) ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieu

de rekenkamer

De gemeenteraad van Rotterdam heeft in december 1997 de Rekenkamer Rotterdam ingesteld. Op 14 mei 2009 is de heer P. Hofstra RO CIA door de raad voor een termijn van 6 jaar benoemd en beëdigd als directeur Rekenkamer Rotterdam.

doel

De rekenkamer onderzoekt de doelmatigheid, de doeltreffendheid en de rechtmatigheid van het beleid, het financieel beheer en de organisatie van het gemeentebestuur. De rapporten van de rekenkamer zijn een aanknopingspunt voor het bestuur om rekenschap af te leggen aan de burgers.

positie

De rekenkamer is een onafhankelijk orgaan binnen de gemeente. Haar taken en bevoegdheden staan in de Gemeentewet en de verordening Rekenkamer Rotterdam. Zij bepaalt zelf wat en hoe zij onderzoekt en waarover zij rapporteert. Wel kunnen de raad en het college van B en W de rekenkamer om een onderzoek verzoeken. De rekenkamer stuurt hen jaarlijks haar onderzoeksplan en jaarverslag toe.

onderzoek

Het onderzoeksterrein strekt zich uit over alle organen (raad, B en W, commissies en burgemeester) en diensten van de gemeente. Ook kan de rekenkamer onderzoek doen bij gemeenschappelijke regelingen waar de gemeente aan deelneemt, bij NV's en BV's waar de gemeente meer dan 50% van de aandelen in bezit heeft en bij instellingen die een grote subsidie, lening of garantie van de gemeente hebben ontvangen. De onderzoeken worden uitgevoerd door het bureau van de rekenkamer.

publicaties

Het onderzoek resulteert in openbare rapporten die ter behandeling aan de raad worden aangeboden. Zij bevatten tevens de reacties van de onderzochte organen en instellingen op de eerder toegezonden voorlopige onderzoeksresultaten, conclusies en aanbevelingen (wederhoor). Bij kleine onderzoeken of studies met een beperkte reikwijdte doen we de onderzochte organen of instellingen en de raad de conclusies in een openbare brief direct ter kennisname toekomen. Ten slotte publiceert de rekenkamer op basis van haar onderzoek ook handreikingen en worden medewerkers aangemoedigd om artikelen te publiceren.



Rekenkamer Rotterdam

Postbus 70012
3000 KP Rotterdam

telefoon
010 • 267 22 42

info@rekenkamer.rotterdam.nl
www.rekenkamer.rotterdam.nl

fotografie
Rekenkamer Rotterdam

basisontwerp
DEWERF.com, Zuid-Beijerland

uitgave
Rekenkamer Rotterdam
april 2014

ISBN/EAN
978-90-76655-78-9